

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТІ**

**МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТ**

**«НОББ жүйесіндегі білім алушылардың ерте кәсіби
өзін-өзі анықтаудың өзекті мәселелері» атты
Республикалық ғылыми-практикалық
конференциясының
МАТЕРИАЛДАРЫ**

**МАТЕРИАЛЫ
Республиканской
научно-практической конференции
«Актуальные проблемы раннего профессионального
самоопределения обучающихся в системе ОСО»**

**ПАВЛОДАР
2024**

ӘОЖ 378
КБЖ 74.58
Н66

Редакция алқасының бас редакторы :

Садықов Е. Т., э.ғ.д., профессор, «Торайғыров университеті» КеАҚ
Басқарма Төрағасы – Ректор

Жауапты редактор:

Ержанов Н. Т., б.ғ.д., профессор, «Торайғыров университеті» КеАҚ
Ғылыми жұмыс және халықаралық ынтымақтастық жөніндегі Басқарма мүшесі-проректор

Редакция алқасының мүшелері:

Хаймулдина А. Ю., Щербакова Е. П., Исенова Б. К., Қрықбаева М. С.

Жауапты хатшылар:

Хаймулдина А. Ю., Щербакова Е. П.

Н66 «НОББ жүйесіндегі білім алушылардың ерте кәсіби өзін-өзі анықтаудың өзекті мәселелері» атты Республикалық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары. – Павлодар : Торайғыров университеті, 2024. – 119 б.

ISBN 978-601-345-497-9

«НОББ жүйесіндегі білім алушылардың ерте кәсіби өзін-өзі анықтаудың өзекті мәселелері» атты Республикалық ғылыми-практикалық конференцияның (23 ақпан 2024 жыл) жинағында келесі ғылыми бағыттар бойынша ұсынылған мақалалар енгізілген: Білім алушылардың ерте кәсіби өзін-өзі анықтауының теориялық аспектілері, Білім алушылардың ерте кәсіби өзін-өзі анықтауын сүйемелдеу технологиялары мен тәжірибелері.

Жинақ көпшілік оқырманға арналады.
Мақала мазмұнына автор жауапты.

ӘОЖ 378
КБЖ 74.58

ISBN 978-601-345-497-9

© Торайғыров университеті, 2024

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И МЕТОДЫ СОПРОВОЖДЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ

АЛИМБАЕВА Р. А.
педагог-психолог, Байконьская СОШ,
Павлодарская область, район Теренкөл

Современное образование находится в постоянном состоянии эволюции и сталкивается с вызовами, связанными с необходимостью обеспечения подготовки молодежи к успешной профессиональной карьере, а школьники и студенты сталкиваются с рядом сложных задач, связанных с выбором профессии и определением своего профессионального пути. Этот процесс является ключевым моментом в жизни молодых людей, и эффективные технологии и практики сопровождения раннего профессионального самоопределения обучающихся становятся все более важными. Эффективное использование инновационных методов может обеспечить лучшее понимание своих потребностей и целей в будущем для молодого поколения. В данной статье рассмотрим эти методы, а также их актуальность и новизну.

На сегодняшний день молодые люди сталкиваются с огромным количеством возможностей и вызовов в выборе своего будущего. С разнообразием профессий и быстрым развитием технологий, процесс профессионального самоопределения становится сложным и запутанным. Это может привести к стрессу, недостаточной информированности и, в конечном итоге, к неправильному выбору профессии. В свете этих проблем сопровождение раннего профессионального самоопределения становится крайне важным аспектом образовательной системы.

Новизна подходов к сопровождению

С ростом цифровых технологий появляются инновационные методы сопровождения обучающихся в процессе профессионального самоопределения. Онлайн-платформы, виртуальные реальности и аналитические инструменты позволяют создавать персонализированные программы, помогающие обучающимся лучше понять свои интересы и способности. Такие технологии не только предоставляют информацию о профессиях, но и позволяют симулировать рабочие условия, что помогает студентам более глубоко погрузиться в выбранный профессиональный путь.

Помимо технологических инноваций, практические методы сопровождения также играют важную роль. Курсы ориентации, мастер-классы, менторство и стажировки создают мост между теорией и практикой, помогая студентам более реалистично представить себе свою будущую карьеру. Это также способствует развитию навыков, которые могут быть важными в выбранной сфере.

В школах психологи хоть и проводят профориентационные методики, но редко что-либо с точностью разъясняют подросткам. Такое происходит в связи с загрузенностью самих психологов различной работой или же отсутствием в школе психолога [1].

Поэтому хотелось бы выделить наиболее важные методы самоопределения обучающихся, такие как: системный подход, индивидуальный сбор данных, современные онлайн-платформы, игровые технологии, симуляторы с применением искусственного интеллекта, обмен опытом, стажировки, а также профессиональное просвещение родителей.

Системный подход

Эффективное сопровождение раннего профессионального самоопределения требует системного подхода. Это включает в себя не только технологические и практические инструменты, но и активное взаимодействие между образовательными учреждениями, предприятиями и обществом. Программы стажировок, организованные в партнерстве с предприятиями, могут предоставить студентам уникальный опыт работы, а также помочь предприятиям выявить потенциальных сотрудников.

Анализ данных для персонализации подхода

Сбор и анализ данных об обучающихся позволяет персонализировать подход к каждому школьнику или студенту. Индивидуальные характеристики, образовательный опыт и профессиональные интересы учитываются для создания уникального плана развития. Такой подход содействует формированию осознанного выбора профессии, учитывая индивидуальные потребности и цели.

Онлайн-платформы и самоанализ

Современные технологии позволяют создавать онлайн-платформы, специально ориентированные на помощь школьникам и студентам в процессе самоанализа и самоопределения. Интерактивные тесты, анкеты и рекомендации, предоставляемые этими платформами, помогают обучающимся выявить свои интересы, навыки и предпочтения. Алгоритмы анализа данных

помогают выделить области, в которых студенты проявляют больший интерес или демонстрируют выдающиеся способности.

Виртуальные менторы и карьерные консультации

Онлайн-платформы также предоставляют возможность взаимодействия с виртуальными менторами и карьерными консультантами. Эксперты в различных областях могут дать студентам ценные советы относительно выбора профессии, курсов и обучающих программ. Этот вид взаимодействия дает обучающимся реальную картину того, что они могут ожидать в выбранной области и какие возможности развития им доступны.

Игровые технологии и симуляторы

Игровые технологии и симуляторы предоставляют обучающимся уникальную возможность погрузиться в виртуальное пространство своей будущей профессии. Это помогает им понять, на что они на самом деле способны, и лучше понять свои сильные стороны и слабости. Симуляторы также способствуют формированию практических навыков, что может быть полезно при принятии решения о выборе карьеры.

Сетевые платформы и обмен опытом, стажировки

Сетевые платформы играют важную роль в процессе сопровождения раннего профессионального самоопределения. Обучающиеся могут взаимодействовать с представителями различных отраслей, делиться опытом и получать обратную связь. Это создает уникальное пространство для обмена идеями, что является ключевым элементом формирования реалистичных представлений о будущей карьере.

Профессиональное просвещение родителей

Профориентационное просвещение родителей выпускников в Казахстане играет важную роль в поддержке молодежи при выборе профессии и карьерного пути. Однако, как и во многих других странах, существуют определенные проблемы в этой области. Рассмотрим некоторые из них и возможные решения:

1 Недостаточная информированность родителей: многие родители не обладают достаточными знаниями о современных требованиях рынка труда и возможностях образования. Поэтому нужно больше образовательных мероприятий для родителей: организация семинаров, лекций и мастер-классов для родителей, где им предоставляется информация о текущих требованиях рынка труда, перспективах различных профессий и возможностях образования. Также, создание онлайн-платформ с информацией о

профессиях, требованиях рынка труда, возможностях образования и карьерных путях для облегчения доступа родителей к актуальной информации.

2 Стереотипы по выбору профессии: некоторые родители могут ориентироваться на традиционные представления о успешной профессии, что может ограничить выборы и перспективы их детей. Это очень актуальная проблема для родителей сельских школ. Решением является консультации каких-либо карьерных экспертов: привлечение специалистов в области карьерного консультирования для работы с родителями и их детьми, предоставляя им профессиональные рекомендации и поддержку.

3 Отсутствие поддержки в принятии решений: обучающиеся могут сталкиваться с давлением со стороны родителей, что может повлиять на их способность самостоятельно выбирать профессию. Как правило, здесь давление оказывается в основном из-за отсутствия каких-либо материальных благ, страх отпустить ребенка самостоятельно учиться в каком-либо ВУЗе в другом городе и т.п.

4 Психологическая поддержка: Организация тренингов и консультаций по вопросам психологической поддержки для родителей, чтобы помочь им лучше понимать и поддерживать решения своих детей в области выбора профессии.

Поддержка в процессе обучения

Образовательные учреждения также могут предоставлять поддержку в процессе обучения, включая программы по повышению профессиональной грамотности, курсы по развитию soft skills (софт-скилл). Усиление этих софт-скиллов с молодого возраста может сделать процесс профориентации более осознанным, эффективным и помочь школьникам принимать обоснованные решения относительно своего будущего образования и карьеры. Софт-скиллы оказывают значительное влияние на школьников и выпускников в процессе профориентации, так как эти навыки играют важную роль в формировании успешной карьеры и личного развития. Вот как софт-скиллы могут повлиять на профориентацию:

- коммуникация – хорошие навыки общения позволяют школьникам легче взаимодействовать с окружающими, обсуждать свои интересы, задавать вопросы и получать полезную информацию от учителей, родителей и профессиональных консультантов;

- лидерство – способность принимать инициативу и руководить группой может помочь школьникам принимать более осознанные решения относительно выбора карьеры, а также

развивать лидерские качества, которые могут быть важны в будущей профессиональной жизни;

- решение проблем – умение эффективно решать проблемы и принимать решения помогает школьникам анализировать свои интересы, цели и возможности, что является ключевым аспектом профориентации;

- самоменеджмент и управление временем – навыки организации и эффективного управления временем помогают школьникам более эффективно планировать свои активности, включая исследование различных профессий и образовательных программ;

- сотрудничество – умение работать в команде и сотрудничать с другими людьми важно для понимания того, какая профессия может подходить лучше, учитывая предпочтения и навыки;

- толерантность к стрессу и адаптивность – школьники, обладающие этими навыками, могут более легко справляться с неопределенностью и стрессом, что важно при принятии решений о профессиональном будущем.

Поэтому очень важно развивать такие гибкие навыки как: критическое и творческое (креативное) мышление, эмоциональный интеллект, системное и дизайн-мышление, проектное мышление, а также риторику [2].

Совместные усилия государства, образовательных учреждений, и общественных организаций могут способствовать созданию более эффективной системы профориентации, поддерживая родителей и помогая им справляться с вызовами выбора профессионального пути для своих детей.

В заключении хотелось бы сказать, что технологии и методы сопровождения раннего профессионального самоопределения обучающихся становятся все более важными в современном образовании. Инновационные методы помогают обучающимся лучше понимать себя, свои интересы и возможности. Персонализированный подход, виртуальные ресурсы и обмен опытом создают благоприятное окружение для развития осознанных профессиональных решений, способствуя успешной карьере выпускников.

Важно понимать, что время четкого разделения профессий ушло. С развитием технологий разнообразие видов деятельности стало настолько широким, что ни один специалист по профориентации не способен сориентировать молодого человека по всему многообразию специальностей [3].

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Крамар Е. С. Секреты профориентации подростков и взрослых. [Электронный ресурс]. – URL: https://www.litres.ru/book/ekaterina-sergeevna-kramar/sekrety-proforientacii-podrostkov-i-vzroslyh-69464938/?lfrom_processed=159114052.
- 2 Морковкина Л. Книга-тренажер для развития soft skills. [Электронный ресурс]. – URL: <https://bestseller.kz/catalog/el/4631548/>.
- 3 Васильченко М. Современная профориентация: как искать дело жизни. [Электронный ресурс]. – URL: <https://ozon.kz/product/sovremennaya-proforientatsiya-kak-iskat-delo-zhizni-vasilchenko-maksim-174244287/>.

СОВРЕМЕННАЯ СИТУАЦИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОРИЕНТАЦИИ ШКОЛЬНИКОВ И ВОЗМОЖНЫЕ МЕРЫ ПО ЕЕ УЛУЧШЕНИЮ

ӘНУАРБЕК Д. А.

студент, ОП 6В03103 – Психология, кафедра «Личностное развитие и образование», Торайгыров университет, г. Павлодар

ЩЕРБАКОВА Е. П.

магистр социальных наук по специальности «Психология», постдокторант без ученой степени, кафедра «Личностное развитие и образование», Торайгыров университет, г. Павлодар

«Кто я?» – пожалуй, каждый из нас задавался этим вопросом. И действительно одно из важнейших дел в нашей жизни – это «найти своё место в мире». Данное широкое понятие является процессом самоопределения личности и охватывает разные стороны жизни. Одним из аспектов самоопределения личности является профессиональное самоопределение, которое можно трактовать как установление отношения к трудовой деятельности путем согласования человеком личных способностей и интересов относительно мира профессий. Данный процесс занимает длительное время: люди с раннего возраста проявляют интерес к различным видам деятельности, разного рода знаниям и увлечениям. В том, какой жизненный путь выберет уже взрослый человек, большую роль играет его образование, а именно школа, ведь именно в ее рамках проходит основная часть профессиональной ориентации. Согласно «Большому энциклопедическому словарю» «Профессиональная ориентация или профориентация – это

система мер, направленных на оказание помощи молодежи в выборе профессии; часть системы трудового воспитания и учебно-воспитательной работы в общеобразовательной школе». То есть, все действия направленные на помощь в выборе профессии и есть профориентация. А действительно ли важна и эффективна профориентационная работа в школах, и что можно улучшить в данном направлении будет рассмотрено в данной статье.

Начнем с вопроса необходимости профориентационной работы. Профессиональное ориентирование является неотъемлемой составляющей учебно-воспитательной деятельности. Оно помогает выявить потенциал подростков и направить его в необходимое русло. Кроме того, профориентация охватывает информирование обучающихся о сути имеющихся профессий, их востребованности и о профессиях будущего, а также помогает им «разобраться в себе». Все эти процессы являются значительными для формирования социализированной, общественно-полезной личности. Также профориентация важна для предотвращения случайного выбора. Ежегодно из государственного бюджета выделяется большое количество грантов на необходимые специальности. Из-за более доступного поступления на бюджетную основу абитуриенты случайным образом выбирают их для обучения, однако по итогу не работают по образованию. Представители профориентационных организаций Республики Казахстан отмечают, что менее половины молодых людей работают сейчас по полученной специальности, а выпускники школ совершенно не владеют информацией о востребованных специальностях. Это наносит вред экономике страны, так как спрос на эти виды деятельности не уменьшается. Исходя из этого можно даже не сомневаться в необходимости и важности профориентационной работы со школьниками. Но так ли эффективно она проводится на сегодняшний день?

Как показала ранняя профориентация школьников, которую впервые провел союз «Молодые профессионалы (Ворлдскиллс Россия)» более 70 % школьников «неосознанно некомпетентны», то есть не имеют ни малейшего представления о том, какую профессию хотели бы получить и чем хотели бы заниматься в жизни. И только около 5 % точно знают свое будущее призвание.

В Казахстане сложилась похожая ситуация. По словам казахстанского государственного, научного, общественного и политического деятеля А. Б. Саринжипова, почти 50 % из числа опрошенных школьников отметили необходимость в помощи при

выборе своей профессии. Данные результаты говорят о низкой эффективности и потребности улучшения профориентационных мер. Каким же образом можно исправить ситуацию?

Дабы приблизиться к решению этого вопроса на кафедре «Личностное развитие и образование» Торайгыров университета, опираясь на полученные данные, был запущен пилотный проект «Way To U», программа которого была разработана профессорско-преподавательским составом и студентами кафедры. В рамках проекта был проведен ряд профориентационных мероприятий в средней общеобразовательной школе-гимназии № 9 города Павлодара. В их числе диагностические, игровые, тренинговые и консультационные мероприятия. При оценке проведенной работы было выявлено, что наиболее эффективными для информирования оказались игровые мероприятия и информативные беседы, для выявления потенциала обучающихся диагностические, а для самоопределения тренинговые и консультационные мероприятия.

Но всё ли так просто на самом деле? Действительно, работа, направленная на осведомление, диагностику и помощь обучающимся в выборе имеет достаточную пользу, однако помимо этого есть ещё несколько факторов, которые препятствуют определению будущего рода деятельности. К их числу можно отнести ограниченность информации незначительной теорией, ведь не зря говорят: «Лучше один раз увидеть, чем сто раз услышать». В этой связи стоит отметить, что даже во взрослом возрасте люди могут потерять интерес к своему ремеслу, когда теория встречается с реальной жизнью. Всё это говорит о необходимости добровольной практики обучающихся по различным специальностям. Ведь таким образом они смогут испытать на себе достоинства и трудности работы, и выбрать для себя наиболее подходящую. Данное явление уже имеет место в Канадской системе образования. Кроме этого, для расширения знаний школьников добавление в учебную программу факультативной дисциплины – профинформирование было бы весомым вкладом в их осознанную компетентность. Дело в том, что по имеющимся данным большинство поступающих делает выбор на основе советов родных и друзей, что не даёт им полной реальной картины о мире профессий. На данные занятия могут быть приглашены представители различных профессий для «рассказа от первого лица».

Следующий фактор, затрудняющий самоопределение – это страх. Страх неизвестности, страх ответственности, страх неудачи. Отчасти он возникает из-за давления оказываемого на обучающихся

со стороны семьи и общества. На них возлагаются надежды и ответственность, что приводит к нерешительности при выборе. Побороть этот страх может помочь усиленная работа психолога с обучающимися. В этот период их жизни необходимо донести им то, что ошибаться можно и это нормально, а также то, что их жизнь зависит от них самих. Страх перед принятием важного решения – естественное явление, но чрезмерное его количество может нанести вред ментальному здоровью обучающихся. Так как кроме страха выбора профессии, этот период связан и со стрессом перехода во взрослую жизнь, именно в это время подросткам требуется особая поддержка и понимание окружения. Для этого имеет особую важность психологическая помощь в отношении обучающихся и их родителей, а также преподавательского состава. Проходить она может в форме индивидуальных консультаций и бесед, тренингов, содружеств (клубов) поддержки, либо в любых других формах на выбор специалиста. Психолог в данной ситуации также выполняет роль коуча, который помогает обучающимся установить цель и найти пути ее достижения.

Важно отметить тот факт, что профориентационная работа должна начинаться с ранних классов. Так, например, в США и Дании профориентация является обязательным компонентом учебного курса начиная с младших классов, в Великобритании с 11–12 лет, а в Норвегии и Австрии с 7–8 класса. И это является правильным направлением работы, так как проблема выбора профессии – это «вопрос не одного дня».

Чем же грозит неэффективная профориентационная работа? Многие люди достигнувшие достаточно взрослого возраста до сих пор не понимают для себя своего истинного призвания. Это приводит к увеличению безработицы, неудовлетворенности своей жизнью и различным психическим нарушениям, в виде сильного стресса, апатии и даже депрессии. Такие ситуации становятся всё более распространенными в современном мире. Тем более, что в настоящее время существует очень много различных профессий и информации, среди которой очень легко заблудиться. И по итогу мы получаем уже взрослого человека без своей цели и смысла жизни, который не имеет понятия чем он хочет заниматься. Не очень привлекательная перспектива, не так ли? Во избежание таких ситуаций нужен комплексный подход. И вот предложения по данной теме:

1 Необходимо поднять проблему профессиональной ориентации на государственный уровень, ведь эффективная профориентация –

это залог уменьшения безработицы и нехватки специалистов по определенным сферам деятельности, а также это ключ к воспитанию конкурентоспособного человеческого капитала. Для решения проблемы на уровне государства необходимо создание специальных программ и компетентных органов по данному вопросу, а также внедрение обязательной систематической профориентационной работы в систему образования.

2 Создание информационной платформы для обучающихся. Данная платформа должна содержать актуальную информацию о рынке труда, заработной плате, сути и будущем различных специальностей, а также информацию о необходимых навыках для работы и трудоустройстве. Кроме этого, на данной платформе может содержаться информация о наличии обучения данной специальности в различных ВУЗах, требуемые предметы и баллы для поступления.

3 Увеличение компетентности школьных психологов, а также обучение педагогов профориентационным навыкам. При возможности назначение отдельных специалистов для данной работы, в обязанности которых будет входить профориентационная работа со школьниками на протяжении всего учебного процесса, разработка методик и консультирование в сфере профессий. Стоит сказать о том, что такого рода специалисты обыденное явление в странах с развитой системой профориентации, таких как Германия, Канада, Финляндия и Великобритания.

4 Внедрение добровольной практики и факультативной дисциплины «Профинформирование» для расширения теоретических и практических знаний обучающихся в данной сфере.

5 Увеличение возможностей работодателей и представителей ВУЗов для привлечения обучающихся в свои заведения. Для большей эффективности посещение обучающимися данных предприятий.

Резюмируя, можно отметить, что многие профессиональные области развиваются стремительно, и возможно, специальности мечты еще не существуют, но через 3–5 лет она появится. Поэтому важно постоянно учиться, развиваться и следить за актуальной повесткой. Готовых рецептов профессионального успеха не существует, для каждого он свой. Кроме этого, профессия – это не клеймо на всю жизнь, её можно поменять в любой период жизни при помощи переквалификации. Ибо работа должна быть не только источником заработка, но и местом самореализации. Ведь не зря говорится: «Выбери себе работу по душе, и тебе не придётся работать ни одного дня в своей жизни».

ЛИТЕРАТУРА

1 Сыздыкова К. Развитие системы профориентационной работы в школах РК как фактор расширения доступа к высшему, техническому и профессиональному образованию / Сыздыкова К. – Алматы : Soros Foundation, 2018. – 36 с.

2 Большой энциклопедический словарь / ред. А. М. Прохоров. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2012. – 1456 с.

3 Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е. А. Климов. – 4-е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2010. – 304 с.

4 Профориентационная работа [Электронный ресурс]. – URL: <https://school55.centerstart.ru/node/28> [опубликовано на сайте 19.03.2018].

5 5 проблем, с которыми сталкиваются современные школьники при выборе профессии [Электронный ресурс]. – URL: https://tass.ru/obschestvo/7301843?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com [опубликовано на сайте 11.12.2019].

ПРОФИОРИЕНТАЦИОННАЯ РАБОТА НА УРОКАХ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТРУДА

БАЙЦЫМ Е. А.

учитель художественного труда, СОШ №14, г. Павлодар

ИВАНЕНКО Л. В.

учитель художественного труда, СОШ №14, г. Павлодар

«Выбор профессии – это не только выбор той или иной профессиональной деятельности, но и выбор жизненной дороги, поиск своего места в обществе.»

Выготский Л. С.

У старшеклассника возникает вопросы: кем стать в профессии и куда для этого нужно пойти учиться? Ученик не обладает самостоятельностью взрослого, не имеет достаточного жизненного опыта для принятия ответственного решения, но должен определяться в этом важном вопросе.

В системе непрерывного общего образования постоянно происходит процесс обновления – изменяются образовательные

стандарты, меняется структура и спектр специальностей. Следует отметить больше внимания уделяется получению теоретических знаний и значительно меньше – овладению практическими навыками работы в условиях изменяющейся современной действительности, поэтому особую актуальность приобретает проблема профессионального самоопределения учащихся [1].

Может ли школа помочь учащимся самоопределиваться, выбрать для себя интересную профессию по интересу. В этом поможет профориентационная работа, проводимая с учениками школы. Возникает вопрос: кто должен проводить эту работу – классный руководитель, учитель предметник или семья?

Существует выражение, что любая профессия – врач, шахтёр, инженер, артист и т.д. – начинается с учителя [2].

Особая роль в осуществлении профориентации в школе отводится учителю художественного труда. Предмет «Художественный труд» – особенный, он ориентирует в мир удивительных профессий, направляет проявлять своё творчество и индивидуальность, готовит учащихся к самостоятельной трудовой деятельности.

За многолетний опыт работы учителями труда в школе убедились, предмет «Художественный труд» обладает глобальными возможностями для открытия у учащихся возможностей к самореализации и самоутверждению.

Содержание предмета «Художественный труд» даёт возможность познакомить учащихся с профессиями, востребованными в обществе, воспитать интерес к ним. Ценность уроков художественного труда в профориентационной работе состоит в том, что здесь школьники не только получают определенные сведения, но и в процессе выполнения объектов труда приобретают специальные умения и навыки, пробуют свои силы в практической деятельности, развивают профессиональные интересы и способности.

У учителей художественного труда большие возможности для профориентационной работы со школьниками, для их воспитания и разностороннего развития. Содержание предмета «Художественный труд» обогащается из класса в класс. Работа эффективна только тогда, если профориентационный материал тесно связан с темой урока, содержит сведения о значении профессии, ее распространении, о требованиях профессии к человеку данной профессии, об условиях труда и возможностях непрерывного профессионального роста. Профориентационный материал занимает соответствующее место в каждом разделе программы. Например, в 5–6 классах при

изучении раздела «Визуальное искусство» знакомим учащихся с профессиями скульптор, декоратор, художник-мультипликатор, режиссер озвучивания, постановщик и сценарист [3].

В разделе «Электротехнические работы», знакомство с профессиями электрика и электромонтёра.

В разделе «Дизайн и технология» знакомим с профессиями закройщик, дизайнера костюмов, швеи и демонстратора одежды [3].

В настоящее время необходимый дополнительный образовательный материал размещен в ресурсах сети Интернет, можно подобрать интересные ролики, фильмы, презентации, дающие информацию о той или иной профессии, интервью со специалистами и мастерами своего дела, наглядный пример успешности в профессии.

В процессе обучения обязательно знакомим учащихся с декоративно-прикладным искусством Казахстана. Возрождение народных традиций одна из основных воспитательных задач, решаемых нашим предметом.

На уроках художественного труда дети знакомятся и историей, и технологией выполнения традиционных изделий ремесленников Казахстана, например плетение из разных материалов, это может быть ши-циновка или камча из кожи, выполняют войлоковалание, пробуют себя в ковроделии, изготовлении и декорировании национальных костюмов

Во всех классах происходит знакомство с обработкой художественных материалов по традиционным технологиям народных мастеров. В результате чего дети начинают интересоваться народным прикладным искусством и историей своего народа, пытаются научиться и повторить изделия мастеров.

Одной из форм работы по профориентированию учащихся стали творческие проекты. Важно умело организовать деятельность учащихся, чтобы возник устойчивый интерес к выбору профессии. В процессе выполнения проектов учащиеся создают изделие своими руками, занимаются исследовательской деятельностью по изготовлению объектов труда, изучению профессий, связанных с изготовлением этого изделия. Особое внимание обращается на отражение в тематике проектов национальных казахстанских особенностей, связанных с творчеством народных мастеров. Проекты состоят теоретической и практической частей. В теоретической части содержится пояснительная записка, информация об истории возникновения и изготовления предмета, технологическая карта, в которой отражены этапы выполнения работы. Практическая часть

– изготовление изделия. При выполнении творческих проектов дети не только овладевают определёнными умениями и навыками, но и активно участвуют в поиске сведений о профессиях. Творческие проекты презентуются на публику.

Уже традиционно стало проведение предметных декад, где проводим викторины, экскурсии, встречи с интересными людьми, мастер-классы, организованные учителями и родителями. Все это оказывает действенное влияние на формирование у учащихся положительного отношения к профессиям, способствует развитию художественно-творческих способностей учащихся, открытию широких возможностей для самореализации и самоутверждения, развитию познавательного интереса к национальной культуре, формированию национального самосознания, и выбору профессии по душе.

Современные дети в основном нацелены на поступление в ВУЗы, не у всех получится осуществить свои мечты. Ребята должны знать о рабочих профессиях, осознавать их место на рынке труда. Необходимо нацелить учеников на то, что многие из рабочих профессий имеют высокий уровень востребованности.

Большая роль в профориентации учащихся принадлежит внеклассной работе, которая способствует развитию наклонностей, интересов, приобретению специальных навыков и умений. Возможности школы позволяют уделить значительное внимание национальному колориту трудовой деятельности, традиционным занятиям: изготовлению изделий, предметов национального быта.

На протяжении нескольких лет дети являются участниками «Чемпионата юниоров – JuniorSkills» целью которого, является привлечение внимания к компетенциям технология моды и парикмахерское искусство, популяризации рабочих профессий, развитие профессиональной ориентации учащихся. Что дает возможность раннего профессионального погружения в профессии по компетенциям WorldSkills [4].

Только учителям художественного труда не справиться с таким воспитательным блоком как профориентация. Для этого нужна команда единомышленников, которая поможет эффективно провести комплекс мероприятий.

Хорошей традицией стало приглашение в конце учебного года бывших выпускников школы, успешно работающих в различных сферах производства, которые делятся своим опытом в выборе профессии.

Таким образом, учитель художественного труда имеет возможность тесного общения с учащимися, он может внести значительный вклад в подготовку своих учеников к осознанному выбору профессии, а использование системного подхода в профессиональной ориентации школьников поможет им в выборе своей жизненной и профессиональной траектории.

ЛИТЕРАТУРА

1 Голуб Г. Б., Великанова А. В. Предпрофильная подготовка учащихся: рекомендации по организации и проведению. – Самара: Издательство «Учебная литература», Издательский дом «Фёдоров», 2006. – 160 с.

2 Типовая учебная программа по учебному предмету «Художественный труд» для 5-9 классов уровня основного среднего образования по обновленному содержанию, 2017. [Электронный ресурс]. – URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=37020895.

3 Атлас новых профессий Республики Казахстан, 2022. [Электронный ресурс]. – URL: <https://atlas.bts-education.kz/#About>.

4 Резапкина Г. В. Скорая помощь в выборе профессии. – М., 2004. – 48 с.

ВЛИЯНИЕ РАННЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ НА КАРЬЕРНОЕ РАЗВИТИЕ: ПЕРСПЕКТИВЫ И ФАКТОРЫ

БАЛТАБАЕВА Б. А.

магистр педагогики и психологии, учитель английского языка,

ШГ № 24 многопрофильного направления, г. Экибастуз

ШАЙХАТОВА Д. Т.

учитель английского языка,

ШГ № 24 многопрофильного направления, г. Экибастуз

Данная тема обретает актуальность в современном обществе, где раннее профессиональное самоопределение становится все более важным аспектом карьерного пути индивида. С возрастающим разнообразием профессиональных возможностей и быстрым изменением рынка труда, понимание влияния первых профессиональных шагов на карьеру становится неотъемлемым для успешного планирования будущей карьеры.

Эта тема также приобретает значение в контексте образовательных систем, где формирование профессиональной идентичности начинается на ранних стадиях. Исследование факторов, влияющих на процесс профессионального самоопределения, позволяет лучше понять, какие аспекты определяют выборы и решения молодежи в отношении карьеры.

Цель исследования заключается в выявлении и понимании влияния раннего профессионального самоопределения на карьерное развитие индивида с учетом различных перспектив и факторов.

Задачи исследования могут включать:

- 1) определение основных факторов, влияющих на ранний выбор профессионального пути;
- 2) изучение роли образовательных учреждений и их воздействия на формирование профессиональных предпочтений;
- 3) воздействие семейного окружения и культурного контекста на процесс самоопределения;
- 4) воздействие технологических изменений на выбор профессиональной сферы и карьерное развитие.

Цель исследования может быть направлена на разработку рекомендаций для образовательных учреждений, педагогов и родителей по оптимизации процесса раннего профессионального самоопределения у обучающихся.

Для достижения целей и решения поставленных задач в данном исследовании использовались следующие **методы**:

- 1) анкетирование;
- 2) интервью.

Комбинация этих методов позволила получить как количественные, так и качественные данные, обеспечивая более полное понимание влияния раннего профессионального самоопределения на карьерное развитие, а также выявить разнообразные перспективы и факторы, влияющие на этот процесс.

Результаты исследования предоставили значимые данные, выявляя влияние раннего профессионального самоопределения на карьерное развитие. Вот краткое представление основных результатов.

В ходе исследования мы провели анкетирование среди учащихся 9–11 классов (98 учащихся) на выявление предпочтений, интересов, ценностей и опыта обучающихся в сфере профессионального самоопределения.

Приведенная ниже анкета представляет собой пример структурированной формы с вопросами, направленными на выявление предпочтений, интересов, ценностей и опыта обучающихся в сфере профессионального самоопределения.

- 1 Какие предметы вам больше всего нравятся в школе?
- 2 Есть ли у вас хобби или увлечения, которые вызывают у вас особый интерес?
- 3 Какие профессии или области деятельности вас привлекают больше всего?
- 4 Есть ли у вас конкретные предпочтения относительно будущей профессии?
- 5 Какие ценности важны для вас в выборе профессии? (например, творчество, социальная значимость, финансовая стабильность)
- 6 Какие предметы или области знаний вам близки и интересны?
- 7 Какие личностные черты считаете своими сильными сторонами?
- 8 Считаете ли себя креативным, аналитическим, коммуникабельным и т.д.?
- 9 Какие люди в вашей жизни оказывают влияние на ваш выбор профессии?
- 10 Какие советы вы получали от родителей, учителей или друзей относительно будущей профессии?
- 11 С какими трудностями вы сталкиваетесь при выборе профессии?
- 12 Есть ли у вас опасения или сомнения относительно выбранного направления?
- 13 Какие ресурсы или поддержку вы считаете полезными для лучшего понимания ваших профессиональных интересов?
- 14 Какие изменения или дополнения в образовательной программе могли бы вам помочь в процессе самоопределения?
- 15 Как вы видите своё будущее через 5–10 лет с точки зрения профессиональной деятельности?

- Испытывают трудности с самоопределением
- Имеют представление о будущей профессии
- Не задумывались о будущей профессии

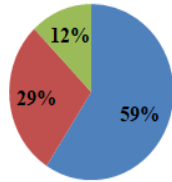

Рисунок 1 – Результаты анкетирования учащихся 9–11 классов

Более 59 % респондентов подтвердили, что испытывают трудности в их ранних профессиональные предпочтениях, 29 % учащихся уже имеют представление о будущей профессии, 12 % не задумывались пока о будущей профессии.

Трудности в выборе профессии у старшеклассников часто связаны с недостатком опыта, ограниченным пониманием реальных рабочих условий и ожиданиями, которые могут не соответствовать реальности. Факторы, такие как социальное давление, недостаток информации о различных профессиях и их требованиях, а также неопределенность в собственных интересах и навыках, могут затруднять принятие обоснованного решения.

Была организована беседа – интервью с участниками исследования для получения качественной информации о личных опытах, влиянии семейного и образовательного окружения на их профессиональные решения. В интервью были использованы следующие вопросы:

- 1 Какие факторы оказывают наибольшее влияние на ваш выбор будущей профессии?
- 2 Какую роль играет ваша семья в формировании ваших профессиональных предпочтений?
- 3 Какие образовательные возможности и опыт вам предоставляют ясное представление о потенциальных профессиональных направлениях?
- 4 Какие личные интересы и хобби оказывают влияние на ваш выбор карьеры?

5 Какие советы или мнения семьи вы учитываете при принятии профессионального решения?

6 Какие профессиональные встречи, стажировки или мероприятия оказывают на вас влияние при выборе профессии?

7 Как вы видите свою будущую профессию в контексте своих личных целей и ценностей?

В высказываниях участников выявлены эмоциональные аспекты процесса самоопределения, а также влияние наставничества и образцов в их жизни.

Интервью с учащимися о выборе профессии предоставило ценную информацию о:

- личных мотивах, которые влияют на их профессиональные решения;
- семейном влиянии: позволяет понять, как семейные ожидания и поддержка формируют их представления о будущей карьере;
- образовательном опыте: отражает, как образовательная среда и опыт влияют на их профессиональные амбиции и предпочтения;
- социальном и окружающем воздействии: помогает определить, какие внешние факторы, такие как давление общества или мнения друзей, могут влиять на выбор профессии.
- личных интересах и навыках: обнаруживает, как личные интересы и умения соотносятся с выбранной профессией.

Полученные результаты подчеркивают важность раннего профессионального самоопределения и позволяют выделить практические рекомендации для образовательных учреждений и семей в поддержке молодых людей на начальных этапах их карьерного пути.

Раннее профессиональное самоопределение у учащихся может быть влиянием различных факторов и обещает ряд перспектив. Некоторые из основных факторов этой области включают:

- 1) семейные ожидания: ожидания семьи могут сильно влиять на раннее представление о профессиональных целях;
- 2) образовательная среда: качество образовательной среды и доступ к информации об профессиях формируют представление об учебных и профессиональных возможностях;
- 3) социокультурный контекст: культурные и социальные факторы могут влиять на выбор профессии с учетом общественных ожиданий и ценностей;

4) личные интересы и хобби: учащиеся могут ориентироваться на свои личные интересы и хобби при выборе профессионального пути;

5) опыт внешних воздействий: встречи с профессионалами, мероприятиями и стажировки могут внести значительный вклад в раннее профессиональное самоопределение.

Ожидаемые перспективы:

1 Более раннее ориентирование: учащиеся, решившиеся на профессиональное самоопределение на раннем этапе, могут иметь больше времени для подготовки и развития необходимых навыков.

2 Успешная адаптация: раннее профессиональное самоопределение может помочь лучше адаптироваться к образовательной программе, соответствующей выбранной профессии.

3 Мотивация для обучения: раннее определение профессиональных целей может стать мощным мотиватором для обучения и достижения успеха в учебе.

4 Лучшее понимание потребностей рынка труда: раннее профессиональное самоопределение может позволить лучше адаптироваться к требованиям современного рынка труда.

5 Снижение стресса при выборе профессии: раннее определение позволяет учащимся более осознанно подходить к выбору профессии, что может снизить стресс и неопределенность.

Общее взаимодействие этих факторов и перспектив может существенно повлиять на успешное профессиональное самоопределение у учащихся.

ЛИТЕРАТУРА

1 Волков Б. С. Основы профессиональной ориентации. – М. : Академический проект, 2007. – 333 с.

2 Дорофеева Е. А. Психологические и философские аспекты профессионального самоопределения обучающихся по программам среднего профессионального образования / Е. А. Дорофеева, Н. Е. Серебровская // Гуманитарные науки (г. Ялта). – 2020. – № 2 (50). – С. 165–169.

3 Елфутина Л. А. Особенности профессионального самоопределения современных подростков: автореф. дисс. ... канд. психол. наук. – М., 2007. – 21 с.

4 Климов Е. А. Как выбирать профессию : Кн. для учащихся ст. классов сред. шк. / Е. А. Климов. – 2-е изд., доп. и дораб. – М. : Просвещение, 1990. – 158 с.

5 Пряжников Н. С. Профессиональное самоопределение: теория и практика / Н. С. Пряжников. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 320 с.

6 Чистякова С. Н. Критерии и показатели готовности школьников к профессиональному самоопределению: методич. пособие / Авт.-сост. С. Н. Чистякова, А. Я. Журкина, Е. Н. Землянская и др. – М. : ИОСО РАО, 1997. – 80 с.

7 Чистякова С. Н. Педагогическое сопровождение профессионального самоопределения школьников: методич. пособие / С. Н. Чистякова. – 2-е изд. перераб. и доп. – М. : ИЦ «Академия», 2014. – 256 с.

ТЕХНОЛОГИЯ О ПРАВИЛЬНОМ ВЫБОРЕ ПРОФЕССИИ

БАТТАЛОВА Л. К.

преподаватель специальных дисциплин,
Аксуский колледж черной металлургии, г. Аксу

ТӨЛЕУБАЙ Н. Б.

студент по специальности «Металлургия черных металлов»,
Аксуский колледж черной металлургии, г. Аксу

Смысл данной практики заключается в том, чтобы помочь обучающимся осознать свои профессиональные интересы, навыки и цели, а также предоставить им необходимые знания и возможности для выбора подходящей им профессии. Технологии и практики сопровождения раннего профессионального самоопределения могут включать в себя различные методы и инструменты, такие как консультации с профессионалами, тестирование профессиональных предпочтений, практикумы и стажировки, семинары и тренинги по профессиональной ориентации, а также использование онлайн-платформ и сервисов для самоопределения.

Цель такой практики заключается в помощи обучающимся определить свое профессиональное предназначение и выбрать наиболее подходящую им карьеру, что, в свою очередь, способствует повышению их мотивации, уверенности в себе и успешному развитию. Таким образом, технологии и практики сопровождения раннего профессионального самоопределения играют важную роль в процессе образования и подготовки квалифицированных кадров.

Среди актуальных проблем раннего профессионального самоопределения обучающихся в системе ОСО можно выделить следующие:

- недостаточная информированность обучающихся о возможностях выбора профессии и карьерного роста. Многие студенты не знают о разнообразии профессий и специализаций, что затрудняет им выбор профессионального пути;
- отсутствие профориентационной работы и карьерного консультирования в образовательных учреждениях. Большинство вузов и колледжей не оказывают достаточной поддержки обучающимся в процессе выбора профессии и развития карьеры;
- недостаточное внимание со стороны образовательных учреждений к развитию soft skills у обучающихся (рисунок 1). К таким навыкам относятся коммуникативные способности, управление временем, умение работать в команде и т.д.;

Рисунок 1 – Развитие soft skills

- нехватка практического опыта и профессиональных навыков. Во многих случаях студенты не имеют возможности получить реальный опыт работы в своей профессиональной сфере еще на этапе обучения.

- недостаточное развитие навыков самоанализа и самопрезентации. Многие студенты не умеют адекватно оценивать свои способности, интересы и ценности, а также не умеют эффективно продавать себя на рынке труда [1].

Решение этих проблем требует комплексного подхода со стороны образовательных учреждений, родителей, работодателей и государства. Необходимо создавать условия для развития профессионального самосознания и самоопределения у

обучающихся, а также обеспечивать доступ к профориентационным и карьерным услугам.

Важность сопровождения раннего профессионального самоопределения обучающихся неоспорима, поскольку правильный выбор профессии влияет на дальнейшую карьеру и удовлетворение от работы. Для этого используются различные технологии и практики, которые помогают студентам осознать свои профессиональные интересы и способности.

Одной из таких технологий является проведение профориентационных мероприятий, на которых студенты могут познакомиться с различными профессиями, пройти тесты на профориентацию и получить консультацию у специалистов. Это помогает им понять, какие виды деятельности им ближе и интереснее [2].

Другой важной практикой является индивидуальное консультирование обучающихся по вопросам профориентации. Специалисты могут помочь студентам выявить их цели и задачи, определить свои сильные и слабые стороны, а также построить план развития своей карьеры.

Также важно использовать технологии онлайн-обучения и дистанционного консультирования, что поможет студентам получить информацию и поддержку в любое время и из любого места.

Учебно-производственный комбинат (УПК) – это образовательное учреждение, которое объединяет в себе учебные и производственные функции. В рамках УПК студенты могут получить теоретические знания и практические навыки для определения выбором профессии.

Учебно-производственный комбинат часто сотрудничает с предприятиями и организациями, предоставляя студентам возможность проводить практику и стажировку на их производственных площадках. Это помогает студентам быстрее адаптироваться к реальным условиям работы и получить ценный опыт.

В целом, учебно-производственный комбинат является важным звеном в системе профильного образования и подготовки кадров для современной промышленности.

Сопровождение раннего профессионального самоопределения обучающихся является важным этапом их жизни, и использование современных технологий и практик помогает им сделать осознанный выбор и двигаться к своим целям и мечтам.

Технологии и практики сопровождения раннего профессионального самоопределения обучающихся – это набор

методов и инструментов, направленных на помощь студентам в процессе выбора профессии и карьерного пути. Эти технологии и практики могут включать в себя:

Проведение профориентационных мероприятий, таких как лекции, семинары, тренинги и мастер-классы, на которых студенты могут узнать больше о различных профессиях и сферах деятельности.

Использование тестов и методик для определения профессиональных предпочтений и навыков обучающихся.

Индивидуальные консультации с психологами и карьерными консультантами для помощи студентам в выявлении своих интересов и целей.

Организация стажировок, практик и волонтерских проектов, которые помогут студентам получить практический опыт и понять, какая профессия подходит им наиболее.

Поддержка и менторство со стороны опытных специалистов и преподавателей, которые могут поделиться своими знаниями и опытом обучающимися.

Таким образом, описанные в статье технологии и практики способствуют развитию самосознания и самопонимания обучающихся, помогая им принимать осознанные решения о своем будущем и успешно реализовать в выбранной профессии.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Безус Ж. Н., Жукова Ю. П., Кузнецова И. В., Радченко В. В., Совина К. В., Холодилова Ю. К. Путь к профессии : основы активной позиции на рынке труда : учебное пособие для учащихся старших классов школ. – Ярославль : Центр «Ресурс», 2003. – 152 с.
- 2 Бедарева Т. А., Грецов А. Г. 100 популярных профессий. Психология успешной карьеры для старшеклассников и студентов. – СПб, 2008. – 244 с.
- 3 Зеер Э. Ф. Психология профессий : учебное пособие. – 2-е изд., перераб., доп. – М. : Академический Проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2003. – 336 с.

КӘСІБИ ПРОБЛЕМАНЫҢ ӨЗЕКТІЛІГІ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙДА БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІН-ӨЗІ АНЫҚТАУЫ

БАХЫТ Х.

өндірістік оқыту шебері, Ақсу қара металлургия колледжі, Ақсу қ.

Жеті рет өлшеп, бір рет кес. Бізге жеке өмірімізде жиі шешім қабылдауға тура келеді, кәсіби қызметте де, олардың қаншалықты салмақты және адал болатынына кейде бізге байланысты.

Шешім қабылдау нені білдіреді? Негізінде бұл тірек сөз «өзін-өзі тану» ұғымымен тығыз байланысты. Мен шешім қабылдаймын – өзім бір нарсені анықтай алатынымды білдіреді. Мысалы, мен өзімнің кәсіби мәнсабымда соның ішінде әріптесерімнің арасында: мен кімін?, қайсымын? Немесе жеке тұлға ретінде шешім қабылдау. Бізге шешім қабылдауды, өзін-өзі анықтауды кім үйретеді? Ереже бойынша қалай, бұл кездейсоқ факторлардың әсерінен болады немесе өз қателіктеріңді жөнү нәтижесінде өмірлік тәжірибие. Мүмкін өзін-өзі анықтау бала кезінен үйретілген болса – балабақшада, мектепте әрқайсымыз өз өмірімізде аз қателіктер жіберер едік.

Жалпы орта білім берудің мазмұны атап айтқанда, білім беру стандарттары әлі күнге дейін болмыстың тұтас дүниетанымдылық бейнесін кұруға емес, ғылыми негіздерін беруге бағытталған. Білім алушылардың білікті еңбек беделін көрсетудегі кемшілік, білім беруді бейімдеудің елеулі үрдісі жоғарғы оқу орындарына түсу емтихандары жастардың өмірлік бағдарларын, оң ұмытылыстары мен мотивтерін жоғалтуына әкеледі. Білім беру жүйелеріндегі өзгерістер жеке тұлғаны дамытуға, өзін нәтижелі еңбек қызметінде жүзеге асыруға бағытталған анық. Бір кездері еңбек мектебін құру идеялары белгілі бір дәрежеде жас ұрпақты шынайы өмірмен таныстыруға деген ұмытылысты көрсетеді.

Жастардың өзін-өзі анықтау процесі күрделі, карамақайшы және ұзақ. Оған педогогикалық қолдау қажет. Қазірдің өзінде мектепте білім берудің барлық кезеңдерінде оқушыға өзінің өмірлік, кәсіптік және әлеуметтік өзін-өзі анықтауында психологиялық-педагогикалық көмек көрсету бойынша педагогтардың арнайы ғылыми-практикалық қызметін ұйымдастыру қажет. Өзін-өзі анықтаудың бұл түрлері тұлғарға байланысты. Адамның кәсібі оның өмір салтын анықтайды, ал өмір салты мамандық таңдауға әсер етеді. Психологтар кәсіби дамудың маңызды факторы жеке тұлғаның белсенділігі, өзін-өзі толық іске асыру қажеттілігі болып саналады. Жоғарғы сынып оқушыларының пікірінше, үлкендердің көмегі

болашақ өмірге дайындық және мамандық таңдау мыналардан тұру керек: моральдық қолдау мен шыдамдылықта, жастардың проблемаларын түсінуде олардың жеке басын куәландыруда, оқуға деген қызығушылықты тәрбиелеуде заманауи кәсіптер нарығы туралы ғылыми-зерттеу институтын ақпараттандыруда проблемалар бойынша кәсіби таңдауда кеңес беру.

Жоғарыда айтылғандардың бәріне байланысты мұндай маңызды мемлекеттік міндет жастардың өзін-өзі анықтауы ретінде жүйеде ие болу және үздіксіз білім беру керек. Бұл тәсілдер біз таңдаған пәндер мен кәсіби мамандықты, жоғары сыныптардың бейіндік және деңгейлік саралауын қамтитын білім беру бағдарламалары жүзеге асырылуы керек, мектеп профилінің барлық мектеп құрстарының кәсіптік бағдарлануы, педагогикалық технологиялар, бағдарланған мотивациялық қажеттілік және эмоционалды құндылықты дамытуға жеке және әлеуметтік кәсіби маңызды қасиеттер.

Өзін-өзі анықтау, оқушы жастарды мамандық таңдауға дайындық мәселесі қоғамның қалыптасуы мен дамуының барлық кезеңдерінде өзекті болды. Бейіндік оқыту жағдайында әлеуметтік кәсіби бағдар берудің ең жақсы тәжіриесі болады деуге болады, кәсіби өзін-өзі анықтаудың жаңа тәсілдерін әзірлеуге қолданау. 21 ғасырдың басында феноменологиялық модель білім беру мен кәсіби ориентацияда сұранысқа ие болуы кездейсоқ емес, білім берудің жеке сипатын болжайды оқушылардың жеке психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, өзін-өзі анықтау, олардың қызығушылығы мен қажеттіліктеріне ұқыпты және құрметпен қарау. Бұл бағыттың өкілдері жағдай жасауға тырысады өзі-өзі тану әр оқушының бірегейлігін қолдау, таңдай еркіндігімен өзін-өзі жүзеге асыру шарттарын қамтамасыз ету. Сонымен қоса оқушыларды әлеуметтік және кәсіби өзін-өзі анықтауға дайындаудың теориясы мен практикасында біртіндеп байқалады оны басқару позициясын қараудан бастарту және одан да көпке көшу. Осы ұстанымдармен бөлісе отырып, біз оқушылардың өзі-өзі анықтауын күтуі педагогикалық қолдауды ерекше қызмет саласы ретінде қарастырамыз оқушымен жеке өсуді, әлеуметтік өсуді қалыптастырамыз оған қолдау көрсету бойынша өзара әрекеттесуге бағытталған мұғалім бейімделу, сайланатын кәсіби қызмет туралы шешім қабылдау және ондағы өзін-өзі растау. Үздіксіз жағдайда кәсіби өзін-өзі анықтау процестері туралы педагогикалық қолдаудың мазмұнын құру кезінде білім беру біз келесі әдістемелі бағыттарды басшылыққа аламыз:

- жеке әлеуметтік процестердің әлеуметтік және кәсіби процестерге әсер ету факторларын анықтауға мүмкіндік беретін әлеуметтік-мәдени егде жастағы жасөспірімдердің өзін-өзі анықтауы және егде жастағы жасөспірімдердің әлеуметтік және кәсіби өзін-өзі анықтауының әлеуметтік процестерге факторлық әсері;

- жүйені зерттеуге мүмкіндік беретін жүйелік-функционалды үлкен жүйе шеңберінде біз және олардың арасындағы функционалдық тәуелділіктер;

- әлеуметтік және кәсіби өзін-өзі анықтау процесінің сипатындағы өзгерістердерді зерттеуге мүмкіндік беретін белсенділік, қазіргі жасөспірімнің болашаққа деген көзқарасының өзгеруін жасаңыз.

Зерттеу мәселелерінің әдіснамалық негіздемесі үшін принципті маңызы бар:

- адамды өзін-өзі Жаратушы ретінде, «өз болмысының жобасы» ретінде қарастыратын экзистенциалды тәсіл;

- адамды және оның қалыптасуын байланыстыратын аксиологиялық тәсіл;

- идеал бойынша негізгі адами құндылықтарда;

- акмеологиялық тәсіл, кәсіби идеалды үздіксіз кәсіби ынталандырушы және мотив ретінде қарастыруға мүмкіндік береді;

- жеке тұлғаны жетілдіру және оның лизм кәсіпқойының шыңдарына жетуі;

- педагогикалық жүйе ретінде кәсіби өзін-өзі анықтауды қалыптастыру процесін ұсынуға мүмкіндік беретін жүйелі тәсіл;

- оның элементтерінің өзара байланысын қамтитын және ескеретін (мақсаты, идеялары);

- субъектілер, объектілер, олардың арасындағы қатынастар, қоршаған орта, мазмұн, қызмет, ресурстар, нәтижелер), сондай-ақ басқалардың (қоршаған орта, рефлексивті, мәдени) әлеуетін пайдалану.

Үздіксіз білім беру жағдайында кәсіби өзін-өзі анықтау саласында жаңа шешімдерді іздеу мыналарды қамтиды:

- білім беру және пәндік салалардың интеграциясын күшейту оқудан тыс практикамен, қосымша біліммен, бағытталған оқушылардың әлеуметтік-кәсіби өзін-өзі анықтауының негізгі құзыреттерін қалыптастыруға;

- мектептің ресурстары мен күш-жігерін басқалармен (лицейлер, колледждер, жоғары оқу орындары), кәсіпорындар, ғылыми мекемелер, бизнес және т.б. Туралы шоғырландыруды қамтамасыз ету;

- өздері мәлімдеген жеке білім беруді ескере отырып, вариация негізінде оқушылардың бейіндік даярлығын күшейту олардың мүдделеріне, бейімділіктеріне, қабілеттеріне сәйкес келетін бағдарламалар сондай-ақ кәсіптер әлемі, еңбек нарығы туралы түсініктер алуды қамтитын білім алушыларды міндетті алдын ала даярлауды жүргізу; практикалық тәжірибе алу оқыту профилін негізделген таңдау үшін;

- мұғалімге психологиялық-педагогикалық көмек көрсету, оны тәлімгердің қызметінен фасилитатордың қызметіне қайта қарау, эмпатияға бағытталған, оқушының кәсіби таңдаудағы жетістігін қамтамасыз ету.

Өздерінің кәсіби бағдарлы маңызды іс-әрекеттерін болжауға және жоспарлауға дайын болу; қоғамда және жұмыс орнында әрекет ету әлеуметтік-мәдени өкілдерімен қарым-қатынасқа түсуге және кәсіптік-өндірістік орта нипуляциялық әсерге қарсы тұруы. Еңбек және білім беру қызметтері нарығында өзін таныстыру, жалпы мазмұнын талдау және түсіндіру білім беру-кәсіптік білім беру контекстіндегі орта білім беру бағыттар (әлеуметтік-мәдени және кәсіби-өндірістік ортаның өкілдері, қиялдағы және нақты құрдастар, өз бағыты бойынша). Көрсетілген құзыреттерді қалыптастыру оқушылардың жас және психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып жүзеге асырылады. Әр оқу курсының мазмұны оқушыларды қамтамасыз етпейді мамандық таңдауға қатысты дайын шешімдер. Бұл оларды шығармашылық өнімді қызметке қосуға, әр адамның өміріндегі кәсіби еңбектің мәнін іздеуге, сондай-ақ жеке тәжірибеде бастапқы тәжірибе алуға бағытталған болашақта мүмкін болатын кәсіби қызмет түрлері мамандық таңдауға негіз болады.

Кәсіби бағдар беру жұмысына жаңа талаптардың қалыптасуы бірқатар деструктивті өзгерістер аясында пайда болады кәсіптік білімнің оның қызметтерін тұтынушылардың күтулеріне және еңбек нарығының тез өзгертін талаптарына сәйкес келмеуі. Жалпы білім беру ұйымдарының педагогтері қалыптастыруға дайын емес білім алушылардың әлем туралы ақпаратты жүйелеу қажеттілігі бар мамандықтар мен мектептен кейінгі білім беру, жасөспірімдерге Еңбек және кәсіптік салалармен өздерінің «диалогын» бөлуге көмектесу мәдениеті. Мұның салдары позитивті беделін түсіру болып табылады білім беру практикасындағы өзгерістер, ол жиі көрсетіледі мұғалімдер мен білім алушылардың қызметін «айқын» және «нонсенс» регламенттеумен вариативті емес мектеп моделіне оралу ниетінде, өзінің шығармашылық бастамасын көрсету құқығын

педагогтерге, ал білім алушыға – білім берудің өзіндік мазмұнына құқықты тануды болдырмайды.

Еңбек нарығы мен кәсіптік білім беру жүйесінің тиімді әлеуметтік өзара іс-қимылының негізгі шарттарының бірі қала, өңір экономикасын дамытудың басымдықтары мен перспективалары және қазіргі уақытта талап етілетін кәсіптер мен мамандықтар номенкларына қатысты жұмыс берушілердің сұраныстары туралы ақпаратты меңгеру болып табылады еңбек нарығында. Мұндай ақпараттандыру дайындықтың құрылымын, көлемін және бейінін тұрақты түзетуге мүмкіндік береді орта кәсіптік білім беру ұйымдарында кадрлар даярлау қаланың, аймақтың құрылуы және сол арқылы экономиканың сұранысын арттыру түлектер арасында жұмыссыздық қаупін азайтыңыз. Толық ресурстық қамтамасыз ету шарты бағдарлау жалпы білім беру ұйымдарының өзара және кәсіптік білім беру ұйымдарының (лицейлер, колледждер, жоғары оқу орындары) желілік кооперациясы, округтік ұйымдармен өзара іс-қимыл болып табылады кәсіптік бағдарлау ресурстық орталықтары (оның ішінде қашықтықтан өзара іс-қимыл жасау мүмкіндіктерін пайдалана отырып).

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Блинов В. И., Сергеев И. С., Зачесова Е. В., Есенина Е. Ю., Кузнецова И. В. и др. Концепция сопровождения профессионального самоопределения обучающихся в условиях непрерывности образования. – М : ФИРО, 2015. – 54 с.

2 Митина Л. М. Профессиональное и личностное самоопределение молодежи : вчера, сегодня, завтра / Л. М. Митина // Профессиональное и личностное самоопределение молодежи в период социально-экономической стабилизации России : материалы Всероссийской научно-практической конференции. – Самара : Самарская гуманитарная академия, 2008. – 264 с.

3 Пряжников Н. С. Психология труда и человеческого достоинства : учебное пособие / Н. С. Пряжников, Е. Ю. Пряжникова. – 2-е издание, стереотипное. – М. : Академия, 2004. – 480 с.

4 Чистякова С. Н. Педагогическое сопровождение самоопределения школьников : метод. Пособие. – М. : Academia, 2005. – 123 с.

5 Чистякова С. Н., Родичев Н. Ф. Проблема формирования готовности подростков к проектированию образовательно-профессионального маршрута в контексте компетентностного подхода // Педагогическое образование в России. – 2011. – № 5. – С. 129–136.

ДЕРМАТОГЛИФИКА: КЛЮЧ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ ПУТИ. ОТВЕТЫ НА КОНЧИКАХ ПАЛЬЦЕВ

БИРЮКОВА У. А.

ученица 9 класса, Гимназия №1, Карагандинская область, г. Темиртау

ПАХОМОВА О. Б.

научный руководитель, педагог-исследователь, Гимназия №1,
Карагандинская область, г. Темиртау

В жизни каждого человека рано или поздно наступает решающий момент. Момент, когда он должен определиться со своей будущей профессией. Конечно, еще Али Апшерони говорил: «Как хорошо, когда у человека есть возможность выбрать себе профессию не по необходимости, а сообразуясь с душевными склонностями». Но так ли легко следовать этому принципу?

В условиях современного мира, в котором с каждым днём на рынке труда появляется всё больше и больше новых профессий, вопрос о самореализации является одним из самых острых. А поскольку со своей будущей специальностью нужно определяться в подростковом возрасте, задача становится сложнее в десятки раз. Кем лучше быть? Колледж или университет? Чем я действительно хочу заниматься? Для какой профессии подходят мои навыки? И со всем этим предстоит разобраться человеку с ещё несформировавшейся личностью. Вот так незадача!

Для облегчения выбора будущего профессионального пути в казахстанских школах с сентября 2022 года была введена должность педагога-профориентатора согласно Приказу министра образования и науки Республики Казахстан [1].

Курс по профориентации рассчитан для учащихся с 7 класса, он входит в учебный план во всех общеобразовательных школах Казахстана. Обычно ученикам предлагается пройти некоторое количество вопросников, по итогам которых, анализируя ответы, учащиеся получают краткую информацию о склонностях, приобретённых навыках, и, конечно, примерный список подходящих профессий. Один из недавних тестов проходил на платформе testetter.kz. Честно говоря, это не очень помогло, и тогда я заинтересовалась: «Как ещё можно определить профессиональные наклонности человека?». Это стало моей целью. И я предположила, что если при выборе профессии в курсе профориентации использовать элементы дерматоглифического метода, то выбор профессии будет более точным для подростков.

Было бы слишком просто, если бы каждому человеку выдавали его «призвание» вместе со свидетельством о рождении. Не нужно было бы искать себя, пытаться разобраться в своём призвании. Но это лишь фантазии... Однако предположим, что это не так. Позвольте представить сценарий, в котором ответ на данный вопрос лежит буквально на вашей ладони, на кончиках пальцев.

Узоры папиллярных линий закладываются к 13 неделе внутриутробного развития будущего ребенка и остаются неизменными на протяжении всей жизни. Их применение в областях медицины, биометрии и криминалистики неоспоримо. Но, почему бы не рассмотреть возможность использования данной методики для выявления уникальных особенностей каждой личности [2]? Рассмотрим данный вопрос подробнее.

Итак, изучением узоров на ладонях человека, определяемых генотипом, занимается наука «дерматоглифика». Этот термин был предложен в 1926 году Гарольдом Камминсом, усовершенствовавшим методику сэра Фрэнсиса Гальтона. Он был утвержден на 42 сессии Американской ассоциации анатомов и используется до сих пор в разных областях нашей жизни.

Несмотря на то, что у каждого человека отпечатки пальцев индивидуальны, выделяют три типа папиллярных узоров: завитковый, дуговой и петлевой. У каждого типа есть еще свои подтипы (но это мы опустим).

Рисунок 1 – Типы папиллярных узоров

Сам дерматоглифический метод изучения наследственности человека строится на взаимосвязи узоров на пальцах с особенностями функционирования всех систем организма. Это позволяет определить основные черты характера, предрасположенность к

физическим нагрузкам, состояние здоровья, что может послужить одним из факторов для выбора профессии.

Методом дактилоскопии получают отпечатки пальцев с последующим анализом строения узоров, основывающиеся на закономерностях, полученных из статистических данных. К примеру, чаще всего люди с преобладающим рисунком «дуга» – интроверты, «петля» – экстраверты, а «завитки» – это амбиверты. С помощью отпечатков пальцев можно определить также факторы риска для здоровья, состояние нервной системы и различные предрасположенности.

В ходе моего исследования оказалось, что в возрасте 5 лет я сама проходила биометрический отчет по отпечаткам пальцев. Поэтому, решила сравнить, насколько точными оказались результаты моего тестирования в 2013 году, с учетом прошедших 10 лет (таблица 1).

Таблица 1 – Сравнение данных биометрического анализа с реальной ситуацией

	Согласно отчету (2013 год)	На данный момент (2023 год)
Тип образования	Гуманитарное / лингвистическое / социально-экономическое	Действительно имею склонность к данным типам образования и планирую связать свою будущую деятельность с этими сферами. Прогнозы подтвердились.
Модель самореализации	Профессиональная модель / роль в коллективе: генератор идей	Если я берусь за дело, то погружаюсь в него с головой. Люблю находить задачам нестандартное решение. Прогнозы подтвердились.
Темперамент	Флегматик	Я скорее отношусь к типу темперамента «холерик». Прогнозы НЕ подтвердились.
Сферы профессиональной деятельности	Направление: инновации и творчество	Я предрасположена к научной работе с творческим подходом. Прогнозы подтвердились.
Факторы риска. Здоровье	Группа риска поражения: - печень/почки; - сердечно-сосудистая система	Действительно есть проблемы с печенью (конкретнее с желчью). Есть и проблемы с сердцем (тахикардия). Прогнозы подтвердились.

Конечно, при учете данных не стоит забывать о статистической погрешности, ведь отчет отражает характеристики большинства с похожими типами узоров. А также нужно учитывать окружающие факторы, которые оказывают влияние на развитие человека. Ведь иногда они могут раскрыть внутренний потенциал личности, а иногда пойти в другом направлении. Но как видно из таблицы, совпали 4 пункта из 5, что, на мой взгляд, довольно высокий и точный результат. Отсюда можно предположить, что дерматоглифика и биометрия в выявлении предрасположенностей человека довольно эффективны.

Мне захотелось убедиться в правильности своей гипотезы окончательно, поэтому вооружившись лупой, я решила провести собственный маленький эксперимент среди своих друзей, учащихся 9 класса, которые любезно согласились оказать мне поддержку. Основной задачей было провести тестирование на определение темперамента в соответствии с методикой Ганса Айзенка, а затем проанализировать результаты с использованием дерматоглифического метода. Общее количество участников эксперимента составило 4 человека: 3 девочки и 1 мальчик.

Темперамент людей имеет прямую связь с выбором профессии, поскольку он влияет на предпочтения, навыки и комфорт в определенной области деятельности. Например, энергичные и общительные люди могут предпочитать профессии, где нужны активность и взаимодействие с другими людьми, такие как менеджмент или маркетинг. В то время как более тихие и самостоятельные личности могут выбрать занятия, где требуется глубокий анализ или работа в изолированной среде [3].

Так, что нужно знать о типах темперамента? Сангвиническим темпераментом обладает человек веселый, эмоциональный, общительный, но порой он слишком поспешен в делах и суждениях и излишне самоуверен.

Флегматики пусть и неспешны, но зато большие трудоголики! Проявляют упорство и настойчивость в работе. Невозмутимы, имеют устойчивые стремления и настроение. Меланхолики - люди спокойные, медлительные и чувствительные. Они легко расстраиваются, причем часто из-за ситуаций, не стоящих слез, и потом тяжело оправляются от неудач. Зато у них очень хорошо развита эмпатия, поддержка.

Холерик – человек очень энергичный, способный отдаваться делу с особой страстью, быстрый и порывистый, склонный к бурным эмоциональным вспышкам и резким сменам настроения,

со стремительными движениями [4]. Возможны затруднения в переключении внимания, он, скорее, экстраверт (таблица 2).

Таблица 2 – Результаты исследования одноклассников дерматоглифическим методом

	Темперамент по Айзеку	Преобладающий узор на фалангах	Результаты
№1 (девочка)	Флегматик, меланхолик	Дуга (Меланхолик)	Совпадение
№2 (девочка)	Сангвиник	Петля (Сангвиник, холерик)	Совпадение
№3 (мальчик)	Флегматик	Завиток (Флегматик)	Совпадение
№4 (девочка)	Холерик	Петля (Сангвиник, холерик)	Не совпадение

Исходя из таблицы 2, мы видим, что наибольшее число результатов совпадает, что подтверждает ранее выдвинутую мною гипотезу. Таким образом, можно сделать вывод, что дерматоглифика – вполне эффективный метод определения личностных качеств человека, а вместе с тем и подходящей ему специальности, указать правильное применение его способностям [5].

В заключении, можно смело сказать, что дерматоглифический способ, как метод выявления навыков, а вместе с тем и предрасположенности к профессии вполне эффективен и может быть использован в определении будущей профессии для учащихся школ в рамках курса по профориентации.

Но не стоит забывать, что это только лишь один из большинства других методов самоопределения, который не даст 100% результата. Он может лишь подтолкнуть вас; стать фонариком, что может ненадолго осветить вам путь во тьме. Однако найти себя вы должны сами.

Истинное развитие личности достигается только через осознание собственных уникальных качеств, интересов и ценностей, что в свою очередь способствует глубокому пониманию собственного «я» и эффективному выбору жизненного пути. В любом случае, чем больше методов для определения профессии, тем точнее выбор будущего пути!

ЛИТЕРАТУРА

1 Приказ министра науки и образования Республики Казахстан от 31 марта 2022 г. № 121 «О внесении изменений в приказ Министра

образования и науки Республики Казахстан от 13 июля 2009 г. № 338 «Об утверждении Типовых квалификационных характеристик должностей педагогических работников и приравненных к ним лиц» [Электронный ресурс]. – URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33791696.

2 Хить Г. Л., Ширококов И. Г., Славлюбова И. А. Дерматоглифика в антропологии. – СПб. : Нестор-История, Санкт-Петербург, 2013. – С. 24–40; С. 68–78.

3 Айзенк Г. Ю. Личность меняется с возрастом // Behaviour Reserch and Therapy. – 1963. – С. 343–349.

4 Козлова Ю. В. Психология и педагогика. Опорный конспект лекций, тема № 4 «Индивидуальные особенности человека: темперамент, характер, способности», 2007 [Электронный ресурс]. – URL: https://www.nntu.ru/frontend/web/ngtu/files/org_structura/library/resurvsy/pervokursnik/irit/psixolog/LESSONS/tema_4.htm.

5 Камминс Г., Мидло Ч. Отпечатки пальцев, ладоней и подошв. – NY. : Dover Publication INC, 1961. – С. 56–70.

РОЛЬ РАННЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ В КАРЬЕРНОМ РАЗВИТИИ

БОЛАТ Д. Б.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар
УЗДЫМБАЕВА А. А.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

Процесс профессионального самоопределения является ключевым этапом в жизни каждого человека. Он определяет не только наше будущее занятие, но и наше место в обществе, уровень удовлетворенности жизнью и даже наше психологическое благополучие. Особенно важным является начало этого процесса – раннее профессиональное самоопределение. Роль этого этапа в карьерном развитии не может быть недооценена. В данной статье рассмотрим аспекты раннего определения с профессиональной деятельностью, что и как влияет на ее формирование, также способы и рекомендации для принятия решения.

Раннее профессиональное самоопределение – это процесс, в ходе которого человек начинает осознавать свои интересы, навыки, ценности и желания относительно будущей карьеры. Этот процесс обычно начинается в школьные годы и продолжается в

молодом возрасте. Важно отметить, что раннее профессиональное самоопределение является динамичным и может изменяться под влиянием различных факторов, таких как образование, опыт работы, и личные жизненные обстоятельства [1].

Определение профессиональных интересов в раннем возрасте позволяет сконцентрировать усилия на развитии соответствующих навыков и компетенций. Практика, обучение и опыт играют важную роль в формировании профессиональной квалификации. Чем раньше человек начинает работать над развитием навыков в выбранной области, тем больше времени у него есть для совершенствования их и достижения высокого уровня мастерства [2]. В таблице 1 приведены примеры почему профессиональное самоопределение в юном возрасте является важным и необходимым этапом, без которого невозможно дальнейшее полноценное психологическое развитие личности.

Таблица 1 – Значение раннего профессионального самоопределения

Определение целей и направлений	Раннее самоопределение помогает людям понять, в каком направлении им стоит двигаться для достижения своих карьерных целей. Это помогает избежать потери времени на неподходящие для них курсы обучения или работу
Формирование личной идентичности	Карьерные выборы играют важную роль в формировании личной идентичности. Они помогают человеку понять, кто он есть и какую роль он играет в обществе
Развитие навыков и компетенций	Раннее профессиональное самоопределение способствует развитию навыков и компетенций, необходимых для будущей карьеры. Это может включать в себя участие в дополнительных образовательных программах, стажировки или волонтерство
Увеличение уверенности	Когда человек четко определяет свои карьерные цели и понимает, каким образом достичь успеха, это увеличивает его уверенность в себе и своих способностях
Повышение мотивации	Раннее самоопределение помогает создать ясное видение будущей карьеры, что стимулирует мотивацию к достижению поставленных целей
Повышение удовлетворенности жизнью	Когда человек занимается работой, которая соответствует его интересам и способностям, это способствует повышению уровня удовлетворенности жизнью и общим психологическим благополучием

Социальная значимость и вклад в общество	Раннее профессиональное самоопределение также имеет социальное значение, поскольку карьерные выборы человека могут влиять на его вклад в общество и на благосостояние окружающих.
--	---

Выбор профессионального поприща начинается с идентификации индивидуальных интересов, страстей и природных склонностей [3]. Каждый человек уникален, и осознание того, что именно его привлекает и мотивирует, является ключом к выбору подходящей карьерной траектории. Интерес к определенным областям деятельности обычно проявляется в раннем возрасте и может быть отражен в хобби, увлечениях или предпочтениях в учебе [4]. Поэтому так важно при выборе будущей профессии учитывать и отталкиваться в первую очередь от своего внутреннего самоощущения, так сказать прислушиваться к зову души, то есть учитывать внутренние порывы и увлечения. В таблице 2 приведены основные внутренние факторы, влияющие на выбор профессии.

Таблица 2 – Влияние внутренних факторов на профессиональное самоопределение

Интересы и увлечения	Личные интересы и увлечения играют ключевую роль в определении будущей профессиональной траектории. Человек склонен выбирать карьеру, которая соответствует его увлечениям и страстям
Навыки и способности	Собственные навыки и способности также оказывают влияние на выбор профессии. Человек может стремиться к карьере, в которой он может применить и развить свои сильные стороны
Ценности и убеждения	Личные ценности и убеждения определяют важность определенных аспектов работы для человека. Например, некоторые люди могут предпочитать карьеру, которая соответствует их моральным или этическим установкам
Личные характеристики и предпочтения	Индивидуальные черты личности, такие как темперамент, предпочтения в работе, стиль обучения и предпочтения во взаимодействии с другими людьми, также могут повлиять на выбор профессионального пути
Опыт и образование	Прошлый опыт работы, образование и уровень образования также могут оказать влияние на раннее профессиональное самоопределение, поскольку они формируют представление человека о доступных возможностях и требованиях для различных профессий

Нельзя не учитывать и влияние внешних факторов на молодое поколение при выборе профессионального пути. Внешние факторы имеют также значительное влияние на процесс раннего профессионального самоопределения [5]. В таблице 3 приведены примеры основных внешних факторов, влияющие на выбор профессии подростка.

Таблица 3 – Влияние внешних факторов на профессиональное самоопределение

Семья и окружение	Взаимодействие с родителями, друзьями, учителями и другими значимыми людьми может существенно повлиять на карьерные выборы человека
Образовательная среда	Школьная и университетская среда предоставляет возможности для изучения различных предметов и областей знаний, что помогает молодым людям определиться с будущим профессиональным путем
Экономические условия и рынок труда	Экономическая обстановка в стране, доступность образования и рынок труда также могут оказать влияние на выбор карьеры.
Социальные и гендерные стереотипы	Социальные и гендерные стереотипы могут оказывать сильное воздействие на раннее профессиональное самоопределение. Например, длительное время определенные профессии ассоциировались с определенными полами, что могло ограничивать выбор молодых людей
Технологические изменения	Быстрый темп технологических изменений может создавать новые возможности и требования в профессиональной сфере. Молодые люди могут быть влияны этими изменениями при выборе профессии или области обучения
Медиа и внешняя информация	Медиа, включая фильмы, телевизионные передачи, интернет и социальные сети, также могут оказывать влияние на раннее профессиональное самоопределение, формируя представления о различных профессиях и карьерных возможностях

Все вышеперечисленные факторы могут взаимодействовать и создавать уникальную среду, в которой формируются профессиональные ориентации и предпочтения молодежи. Понимание влияния этих факторов позволяет создавать поддерживающие условия для развития профессиональных навыков и реализации потенциала каждого индивидуума. Раннее

профессиональное самоопределение играет важную роль в карьерном развитии каждого человека. Оно помогает определить карьерные цели, развить необходимые навыки и компетенции, а также увеличить уверенность и мотивацию. Понимание этой роли позволяет образовательным учреждениям, родителям и обществу в целом создать поддерживающую среду, способствующую успешному прохождению этого важного этапа жизни.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Savickas M. L. Career Counseling // American Psychological Association. 2021. P. 63–64 [на англ. яз.].
- 2 Guichard J. Career Guidance, Education, and Dialogues for a Fair and Sustainable Human Development: An International Study // Springer. 2023. P. 149–167 [на англ. яз.].
- 3 Hartung P. J., Porfeli E. J., Vondracek F. W. Child vocational development: A review and reconsideration // Journal of Vocational Behavior. 2021. 73(2). P. 79–81 [на англ. яз.].
- 4 Schulenberg J. E., Zarrett, N. R. Mental Health During Emerging Adulthood: Continuity and Discontinuity in Courses, Causes, and Functions // In J. J. Arnett & J. L. Tanner (Eds.), Emerging Adults in America: Coming of Age in the 21st Century. 2016. P. 135–172. American Psychological Association [на англ. яз.].
- 5 Patton W., McMahon M. Career Development and Systems Theory: A New Relationship. – Pacific Grove, CA: Brooks/Cole, 2016. P. 84–91 [на англ. яз.].

ОШИБКИ СТАРШЕКЛАСНИКОВ ПРИ ВЫБОРЕ ПРОФЕССИИ И ВОЗМОЖНОСТЬ ИХ ПРОФИЛАКТИКИ

ГЕРЛИЦ Л. Н.

магистр педагогики и психологии, педагог-психолог,
Песчанская СОШ №1, г. Павлодар

Одна из главных задач, которые стоят перед старшеклассником – это профессиональное самоопределение. От выбора профессии зависит эффективность реализации творческого потенциала ученика.

В процессе профессионального самоопределения выбор профессии это лишь заключительный этап. Так, например Е. А. Климов пишет о том, что выбор профессии – это мгновенное

событие и осуществляется он по формуле «Мгновение плюс вся предшествующая жизнь» [1, с. 45].

Так в чем же основная сложность в принятии решения о будущей профессии? Старшеклассник делает свой выбор основываясь на многих факторах, делать такой выбор сложно даже взрослому человеку. Так, уже в восьмом классе ребенку необходимо сделать выбор профильных предметов.

Если рассматривать это в разрезе возрастной периодизации Д. Б. Элькониной, ведущий вид деятельности в 8 классе – это общение со сверстниками. Таким образом при выборе профильных предметов ученики опираются на мнение своих друзей, часто не задумываясь о будущей профессии [2, с. 35].

Таким образом, возможен ли осознанный выбор профессии подростком? Согласно Д. А. Леонтьеву старшеклассники не готовы к обоснованному решению в выборе профессии. Причиной тому является низкий уровень сформированности функции планирования [3, с. 67]. Однако практика доказывает, что при эффективном профориентационном процессе многие учащиеся справляются с этой задачей.

При выборе профессии очень важно овладеть такими качествами как осознанность, самостоятельность и ответственностью принятия решения. Е. А. Климов пишет: «Считать сознательный и самостоятельный выбор профессионального трудового пути ... необходимым условием успешности его труда и удовлетворенности в будущем». Таким образом выбор подростка оказывает влияние на всю его судьбу в дальнейшем.

Такого же мнения придерживается и Е. Ф. Зеер: «Важнейшим критерием осознания и продуктивности профессионального становления личности является ее способность самостоятельно проектировать, творить свою профессиональную, жизнь, ответственно принимать решения о выборе профессии» [4, с.74].

В рамках службы социально психологического сопровождения осуществляется профориентация старшеклассников, целью которой является, прежде всего, формирование у ученика внутренней готовности самостоятельно и осознано планировать, корректировать и реализовывать перспективы своего развития.

При планировании профориентационной работы в школе, на мой взгляд, необходимо опираться на внутренние ресурсы ученика и помогать ориентироваться на три главных фактора при выборе профессии: «хочу», «могу» и «надо».

Опираясь на фактор «хочу» ученик осознает свои желания и интересы, они как правило могут отличаться от его склонностей и умений. Данный фактор является самым сложным для осознания, так как за ним содержится общение со сверстниками, стремление к популярности, богатству, повышение самооценки и так далее. Однако этот фактор выступает в роли мотива при выборе профессии. Иногда он выступает в роли мечты.

Следующий фактор «могу» здесь рассматривается оценка своих способностей и навыков, осознание своих индивидуально-личностных особенностей, возможность реализации своих желаний в конкретной ситуации. В учебно-воспитательном процессе очень важно поддерживать деятельность ребенка и стремление к новым занятиям. Так как в процессе деятельности ученики могут открыть свои способности и развивать их. Здесь большую роль играют олимпиады, конкурсы, проектная деятельность.

Фактор «надо» рассматривается в потребности и спросе на будущую профессию. Так при выборе профессии необходимо изучить рынок труда и рассматривать желаемую профессию в рамках востребованности.

Несмотря на то, что процесс профессионально самоопределения является продолжительным и начинается с ранних лет. В нашей реальности он носит стихийный характер до подросткового возраста. В старших классах в рамках службы психолого-педагогического сопровождения, с учениками проводятся профконсультации. Однако этого недостаточно, доказательством тому служит то, что многие студенты, окончив учебные заведения, не идут работать по профессии.

Рассмотренные выше факторы не всегда совпадают у учащихся, так, например, ученик способный к изучению языков не всегда проявляет к ним интерес. Однако случается и обратное. Такие ученики целенаправленно готовятся к поступлению в учебное заведение.

Учащиеся склонны оттягивать выбор профессии или перекладывать это выбор на других людей – педагогов, родителей, друзей и т.д. Это происходит по той причине, что выбор профессии воспринимается школьником как самый трудный выбор в их жизни, от которого будет зависеть вся их жизнь. На подростка в этот момент ложится огромный груз ответственности, с которым ему очень сложно справиться. Поэтому ответственность за последствия их выбора они хотят разделить со значимым взрослым.

Выбор воспринимается как предпочтение одной альтернативы и отказ от других возможных альтернатив. На данном этапе важно

донести до подростка то факт, что выбор профессии, безусловно, важен на данном этапе и будет нести определенные последствия, но человек вправе изменять свой выбор. Например, человек, который проработал 20 лет в педагогике, может стать писателем или бизнесменом.

Подросток испытывает дискомфорт и давление от груза ответственности при выборе профессии, поэтому старается переложить ее на другого человека или руководствуется лишь фактором «надо» при выборе профессии. Снизив уровень давления на подростка, мы получим от него более искренний выбор профессии, основанный на трех факторах «хочу», «могу» и «надо».

Д. А. Леонтьев считает, что существуют три возможных варианта выбора – простой, смысловой и личностный, или экзистенциальный. Простой осуществляется при наличии у субъекта как альтернатив, так и критериев для их сравнения. Смысловой характеризуется наличием альтернатив, но отсутствием готовых критериев, субъекту нужно их выработать самому. При личностном выборе субъекту необходимо не только сформулировать критерии выбора, но и подготовить возможный набор альтернатив. «Выбор, совершаемый в процессе профессионального самоопределения, относится к третьей разновидности...» [5, с. 82]. Автор считает, что выпускники школ не готовы сделать полноценный выбор в силу недостаточной сформированности соответствующих психологических функций. Для обоснования своего мнения он приводит данные масштабного исследования развития планирования в подростковом возрасте Я. Э. Нурми, делающего вывод о незавершенности формирования этой функции к 16–17 годам, о продолжении этого процесса и после 20-летнего возраста.

Неудивительно поэтому, что ошибки, совершаемые старшеклассниками при выборе профессии, многочисленны и постоянны в своем повторении, набор их не слишком видоизменился за 25 лет, с момента описания их Е. А. Климовым, лишь добавились некоторые новые, обусловленные изменением характера социально-экономического развития страны. Эти ошибки общеизвестны, с большей или меньшей обстоятельностью они обычно описываются в научной и популярной литературе по профессиональному самоопределению школьников. Поэтому представляется полезным попытаться понять психологические причины их происхождения, что и является целью данной статьи. Без анализа причин ошибок невозможно выработать пути их преодоления.

Существуют различные уровни готовности к выбору профессии: высокий, средний и низкий. Учащиеся с высоким уровнем готовности проявляют склонность к определенному виду деятельности с ранних лет и имеют соответствующие способности. Так, например, ученик имеющий интерес в области танцев с ранних лет получает дополнительное образование и развивает свои способности. Фактически ученик сделал выбор с ранних лет, поэтому целеустремленно готовится и проявляет настойчивость.

Ученики среднего уровня готовности к выбору профессии отличаются разнообразными интересами, склонностями, способностями во многих областях. Такие ученики обычно ведут активный образ жизни, имеют множество дополнительных занятий и достаточно успешны в разных областях. По этой причине им сложно определиться с выбором. Таким ученикам необходима консультация с целью осознания факторов «хочу» и «могу». В ходе более глубокого изучения мира профессий ученик может определиться с выбором. Таким образом старшекласснику необходимо в первую очередь личностное самоопределение.

Ученики с низким уровнем готовности к выбору профессии не стремятся к обучению, их интересы находятся за пределами школы и зачастую пассивны, например, играть в игры, слушать музыку смотреть телевизор. Тема выбора профессии для них неинтересна, они проявляют пассивность к жизни. Этому может послужить ряд причин, с которыми необходимо работать специалисту.

Изучив особенности при выборе профессии, обратимся к анализу ошибок. Первая – выбор профессии под влиянием другого человека. Данную ошибку допускают по причине неосознанности своих потребностей, желаний и способностей. Конопкин писал: «Критерием субъекта является так называемая общая способность к саморегуляции произвольной активности...» [6, с. 94]. Следовательно, школьники, совершающие эту ошибку, пока еще не стали субъектами своей профессиональной судьбы, точнее, проявляют свою субъектность в очень малой степени, совершенно недостаточной для принятия ответственного решения о выборе профессии. Они объясняют свое решение тем, что им все равно, какую профессию получать, а с друзьями жаль расставаться.

Ошибка вторая – ориентация преимущественно на престижность и прибыльность профессии. На данный момент это очень распространенная ситуация. Ученики выбирают не профессию, а образ жизни. Л. М. Митина отмечает в этой связи, что профессия

«...выступает как средство для достижения этого образа жизни, а не как существенная часть самого образа жизни» [7, с. 40]. Ориентируясь на престижность профессии, ученик игнорирует свои способности. Однако, добиться успехов можно в любой профессии и прийти к желаемому образу жизни. Другое дело посвятить жизнь любимой работе.

Третья ошибка – романтизация профессии и скудные знания о профессии, которую выбирает подросток. Для того чтобы не допускать таких ошибок, необходимо проводить экскурсии для старшеклассников, приглашать специалистов из разных сфер деятельности. Романтизируя профессию низкий уровень осознанности знаний о профессиях и о свойствах личности профессионала, настолько низкий, что ученики даже не дифференцируют их. Они знают только о тех свойствах, которые вписываются в их романтические представления и не проявляют активности для знакомства с другими сторонами профессии.

Четвертая ошибка – незнание или недооценка своих личных и физических качеств. Для каждой профессии характерно наличие определенных качеств. Так, например ученик по тем или иным причинам планирует стать спасателем, однако нельзя исключать тот факт, что для спасателя важна физическая подготовка.

Таким образом, можно сделать вывод о том, что источником ошибок зачастую является недостаточная степень осознанности необходимая для принятия решения. С целью профилактики ошибок при выборе профессии необходимо направить работу в формировании осознанности выбора через факторы «хочу», «могу» и «надо». Так как в период подросткового возраста ведущим видом деятельности выступает общение, дети открыты для сотрудничества с взрослыми. Более того они в нем нуждаются.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Зеер Э. Ф. Психология профессий : Учебное пособие для студентов вузов. – 2-е изд., перераб., доп. – М. : Академический Проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2003. – 336 с.
- 2 Зотова Н. Н. Происхождение ошибок старшеклассников при выборе профессии и возможность их профилактики // Вестник. Млск. ун-та. Сер 14. Психология. – 2010. – № 2. – С. 102–110.
- 3 Зотова Н. Н. О готовности подростков к выбору профессии // Трудности и перспективы становления профессионала: Сборник научных трудов / Под ред. проф. Е. А. Климова. – М. : МГУ, 2012. – 224 с.

4 Зотова Н. Н., Федотова М. А., Шевырев А. В. Технологии проектной работы в учебном процессе на основе профессионального самоопределения школьников // Сборник Шаповские чтения. – М. : МПГУ, 2013.

5 Климов Е. А. Образ мира в разнотипных профессиях : Учебное пособие / Е. А. Климов. – М. : Изд-во МГУ, 1995. – 224 с.

6 Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов. – Ростов-н/Д. : Издательство «Феникс», 1996. – 512 с.

7 Леонтьев Д. А. Профессиональное самоопределение как построение образов возможного будущего // Вопросы психологии. – 2001. – № 1. – С. 57–66.

МАМАНДЫҚТЫ ТАҢДАУ – БОЛАШАҚТЫ ТАҢДАУ

ЕРГАЗЫ Ж.

Өндірістік оқыту шебері, Ақсу кара металлургия колледжі, Ақсу қ.

«Адам өз өмірінде екі нәрседен қателеспеу керек: біреуі – жар таңдағанда, екіншісі – мамандық таңдауда». Мен бұл мақаламды Мұқағали Мақатаевтың осы ерекше сөзімен бастағым келіп тұр. Мамандық таңдау – ол адамның болашағын таңдауы. Мамандық таңдау әрбір білімалушы үшін өте маңызды, жауапкершілікті талап ететін кезең. Сондықтан әрбір білім алушы жастар мамандық таңдар кезде морально, психологиялық тұрғыда алдын ала дайындалуы тиіс. Болашақта өкінбейтіндей, өзінің икеміне, қабілетіне қарай шешім қабылдауы керек. Бұл кезеңде, әрине, ең бірінші отбасының, жақындарының, ұлағатты ұстаздарының қолдауы аса қажет. Мамандықты жай ғана таңдай салмай, болашақта таңдаған мамандықтың қаншалықты сұранысқа ие болатындығы жөнінде де ескерген абзал.

Мамандықты қателеспей таңдау үшін әрбір оқушының өзіне қоятын негізгі 4 талабын қарастырып өтейік.

Ең бірінші сұрақ: «Осы мамандыққа менің қабілетім бар ма?» деген сұраққа жауап бере білу керек. Кез келген мамандықты таңдамас бұрын сол мамандыққа деген сіздің сәлде болсын икеміңіз болу керек. Мысалы, сіз педагогика жағын таңдайтын болсаңыз сіздің шыдамдылығыңыз, төзімділігіңіз, сабырлылығыңыз, жан-жақтылығыңыз болу керек.

Екінші талап: «Бұл мамандық менің арман, мақсатымда бар ма? Бұл мамандықта өзімді болашақта көремін бе?» Мысалы, дәрігер

мамандығын таңдасаңыз сіз болашақта адамдармен жұмыс жасай алай алатыныңызды, қанмен жұмыс жасай аласайтыныңызды, ақ халат киетініңізді елестете аласызба, соны ойлану қажет болады.

Үшінші маңызды сұрақтардың бірі таңдаған мамандығыныңыздың болашақта қаншалықты сұранысқа ие екендігін ойлану керек. Бұл мамандықты меңгеру үшін қосымша тағы қандай курстарды оқуым керек деген маңызды сұрақтарға ойлану керек.

Төртіншіден, бұл мамандыққа түсу үшін мен қазір не істеуім керек және не істеп жатырмын деген сұраққа жауап бере білу керек.

Мамандық таңдамас бұрын алдымен өз жан дүниесін тындай білкі керек. Мен нені қалаймын? Икемім неге бар? Нені мен жасай аламын? Деген ішкі жан дүниенің сұрағына жауап бере білу керек. Осы сұрақтарға жауап бере алатын қадамға жеткенде ғана оқушы өз кәсібін қиналмай таңдай алады деген сенімдемін.

Жасөспірімдердің болашақ мамандықтарын тура таңдау үшін ең алдымен жетерліктей уақыт қажет. Екіншіден, салмақты шешім қабылдау керек. Үшіншіден, ол мамандық болашақта басқаларға қаншалықты пайдасын тигізеді, болашақта қаншалықты сұранысқа ие болады сол жағын ерекше қарастыру қажет.

Көптеген адамдар бірден өздерінің қалаған мамандықтарына түсіп, жұмыс істеп кеткен жоқ. Талай адам өз қалаған істерімен айналысып, қалаған мамандықтары бойынша жұмыс жасап жүрген жоқ. Тіпті, оқуды бастап аямай шығып кетіп жатқан жастар қаншама. Немесе еш қызығушылықсыз оқуды бітіріп, бірақ мамандық бойынша қызмет жасмай жүрген адамдар да жетерлік. Оның көптеген себептері бар. Оның ең негізгі себептерін де қарастырып өтсек. Бірінші, таңдаған мамандыққа сұраныстың азаюы немесе айлығының аз болуы. Екіншіден, мамандықты жетік зерттемей, оқи келе мамандықтың көптеген қиындықтарына тап болу. Үшіншіден, арине отбасы мен достарының ықпалы.

Мамандық таңдағанда жіберілетін негізгі қателіктер тізімін жазып өтсек:

- мамандық таңдағанда мамандық бойынша ақпараттың жеткіліксіздігі;
- ата-анасының ұсынысы бойынша мамандық таңдау;
- өзінің ішкі жан дүниесін толық танымау;
- беделді кәсіптердің жетегінде кету;
- басқалар не таңдаса соны таңдау;
- грант көп мамандыққа түсу мүмкіндігі жоғары деп тапсыру;
- диплом алсам болды деп тапсыру;

- ата-анасының басқа қалаға жібермеуі;

Мамандық таңдауда қателеспей үшін тәжірибеден көп өту керек. Егер өзінді қызықтыратын мамандықтар бойынша таныстарың, туыстарың, достарың қызмет ететін болса барынша мамандық бойынша сұрастырып білуге тырысу керек. Солай мамандықтың плюстері мен минустерін зерттеп біліп алуға болады.

Ересек жасөспірімдердің кәсібін өздері анықтауы үшін психологиялық-педагогикалық қолдау қажет. Және жоғары сынып оқушылары келесі міндеттерді шешуге бағытталуы керек: танымға, оқушылар өздерінің жеке ерекшеліктерін, бейімділігі мен қабілеттерін, субъективтілігін қалыптастыруға көмек көрсету керек. Кәсіби құзыреттіліктерін анықтауға, мамандықтар әлемі туралы жан-жақты ақпараттармен қамтамасыз етуге мүмкіндік жасау керек. Келешек мамандықтың болашақ студент үшін ертерек зерттеп біліп алуы өте маңызды.

Отандық психологияда өзін-өзі анықтаудың екі тәсілі бар. Жоғары мектеп оқушыларында жаңа өзін-өзі тану ол жеке, орта және мектеп жасындағы жасөспірімдер үшін туындайтын алғашқы табиғи процесс ретінде, өзін-өзі танудың алғашқы тәсілі түсіндіріледі. Екінші тәсілде өзін-өзі анықтау жасанды түрде ұйымдастырылған ретінде қарастырылады. Осы тәсіл жасөспірім кезіндегі кәсіби өзін-өзі тану аясында қарастырылады.

Өзін-өзі тану – бұл идеалды өмір салтын құру процесі және болашақты жоспарлау. Табыс деңгейін және қарым-қатынас, өмір салтын, кәсіп түрін анықтау. Өзін-өзі анықтау жеке және кәсіби өзін-өзі анықтау болып бөлінеді.

Қазіргі жастардың өзін-өзі тану ерекшеліктерінің бірі, бұл мамандықтардың беделіне, элиталылығына, ең жақсысы ретінде қарастыруы. Жасөспірімдер мен жастар көбінесе жылдам мансаптыққа бой алдырады, жылдам табысты, бай болуға ұмтылады. Ерте жастағы жасөспірімдердің болашаққа ұмтылуы жастардың психологиялық ерекшеліктері болып табылады. Ерте жастағы жасөспірімдердің жеке тұлға болып қалыптасуы, орта буын кезіндегі оқушылардың өмірлік жоспар құруға деген ұмтылысы, өмірлік перспективтердің құрылысын түсінулері.

Даму психологиясында өзін-өзі тану ұзақтығына байланысты бірнеше кезеңге бөлінеді. Нақты әлеуметтік жағдайлар мен жеке тұлғаның даму ерекшеліктеріне.

Бірінші кезең – балалар ойыны, ойын барысында бала әр түрлі кәсіпби рөлдерді алады және жеңіліп үйренеді. Баланың мінез-

кұлықның қалыптасуына әсер етеді. Екінші – жасөспірімнің киялы, жасөспірім өзін сол қалаған немесе басқа да тартымды мамандықтарда көре алады. Үшінші кезең, барлық жасөспірім және жастық шақтың көп бөлігі, – мамандықты алдын ала таңдау. Төртінші, практикалық шешімдер қабылдау кезеңі.

Еліміздегі білім беру жүйесін модернизациялау кезінде мұғалімнің педагогикалық процестің белсенді субъектісі ретіндегі рөлі едәуір артады, оның жеке және кәсіби қасиеттеріне, әлеуметтік және кәсіби позициясына қойылатын талаптар артады. Бүгінгі таңда жоғары кәсіби құзыреттілікпен қатар, қазіргі заманғы мектепке кәсіби өзін-өзі анықтаудың жоғары деңгейі бар, жастардың білімі үшін әлеуметтік және кәсіби жауапкершілікті сезінетін, кәсіби маңызды құндылық бағдарлары жүйесі бар, өзінің педагогикалық іс-әрекетінің жоғары мотивациясы бар, ең күрделі педагогикалық жағдайларда стандартты емес шешімдер қабылдай алатын мұғалім қажет. Осы жағдайларда педагогикалық білім берудің теориясы мен практикасында кәсіпті таңдау еркіндігі, өзін-өзі тану және болашақ мұғалімнің жеке басын кәсіби қызметте өзін-өзі жүзеге асыру мәселесі өзекті сипатқа ие болады. Бүгінгі таңда мамандық таңдау түпкілікті болмауы мүмкін. Адам мамандықты өзгерте алады, ал өз іс-әрекетін өз бетінше құра білу оның өмірлік жетістігін анықтайды. Осыған байланысты бүгінгі таңда білім жеке тұлғаның қажеттіліктерінен туындауы керек, бұл Еліміздің «Білім туралы» Заңында да көрінеді: «Білім жеке тұлғаның өзін-өзі анықтауын, оның өзін-өзі жүзеге асыруына жағдай жасауды қамтамасыз етуі керек».

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі модернизациялануда, мазмұны қоғамның мұғалімнің жаңа түріне деген қажеттілігін көрсететін жаңа стандарттар енгізілуде. Алайда, жоғары педагогикалық білім беру стандарттарының қалыптасу процесі қиын және екіұшты. Жоғары педагогикалық білім беру стандарттарын жетілдіре отырып, біз педагогикалық ЖОО-дағы білім беру қызметінің аса міндеті кәсіби мен дамуына, болашақ мұғалімнің жедел кәсіби өзін-өзі тануына ықпал ететін факторларды жандандыру және жағдайлар жасау болып табылатынын білуіміз керек.

«Өзін-өзі тану» терминін қолдану психология, әлеуметтану, философия, педагогика тұрғысынан мәселеге әртүрлі көзқарастармен байланысты.

Өзін-өзі тану – бұл өмірде, қоғамда өз орнын анықтауға, олардың әлеуметтік, ұлттық және жеке мүдделерін білуге деген ұмтылыс.

Кәсіби өзін-өзі тану құбылысының күрделілігіне байланысты әдебиетте бұл ұғымның нақты анықтамасы жоқ. Кәсіби өзін-өзі анықтау ұғымы әлеуметтік-психологиялық ғылымда терең талданды.

«Өзін-өзі тану» термині қандай тәртіптік тәсілде қолданылатынына байланысты ол әртүрлі мазмұнды мазмұнға ие болады. Айта кету керек, бұл процестер күрделі, көп қырлы проблемаларды тудырады, олардың ішінде өзін-өзі анықтау деп атауға болады.

Өзін-өзі анықтау құбылысын зерттеу оның ғылым объектісі ретіндегі жан-жақтылығын және оны түсіндірудегі екіұшты тәсілдерді анықтауға мүмкіндік берді.

Жасөспірімдердің кәсіпті сәтті таңдауы, кәсіби өзін-өзі анықтау зерттеушілерінің пікірінше, кейбір қажетті қасиеттермен сипатталады және бұл – шешім қабылдаудың хабардарлығы, дербестігі және жауапкершілігі.

Кәсіби өзін-өзі тану – бұл жеке тұлғаны және өзін-өзі анықтаудың бір бөлігі – екі негізгі компонентті қамтитын тұжырымдама: мамандықты таңдау және игеру процесі, өзін кәсіпқойлықтың ішкі және жалпы қабылданған критерийлері бойынша бағалау.

Кәсіби өзін-өзі анықтау қай жаста болады?

Кәсіби өзін-өзі тану үшін 14 жастан 23 жасқа дейін, әр түрлі еңбек түрлеріне моральдық қатынастың негіздері алғаш рет қаланған кезде, жеке тұлғаның әртүрлі кәсіптерге деген көзқарасының селективтілігін анықтайтын жеке құндылықтар жүйесі қалыптасады. Кәсіптік бағдар адамға дағдылар, хобби, құндылықтар мен мінез-құлық негізінде өзіне қызықты мамандық табуға мүмкіндік береді.

Сондай-ақ, ең жалпы тұжырымдамада кәсіби өзін-өзі анықтау процесінің нәтижесі оның болашақ кәсіби қызметінің субъектісін таңдау әрекеті деп айтуға болады.

Жоғары сынып оқушыларының кәсіби өзін-өзі анықтауын психологиялық-педагогикалық қолдау бағдарламасын іске асыруды талдау. Ересек жасөспірім кезіндегі кәсіби өзін-өзі анықтау процесінің нәтижесі болашақ мамандықты таңдау болып табылады.

Сонымен қорыта келгенде, кәсіби өзін-өзі тану – бұл үнемі болатын психологиялық-педагогикалық процесс педагогикалық ғылым мен практиканың ғылыми қызығушылығының фокусында. Бұл процесс, сондай-ақ адамның дамуы механизмдермен тығыз байланысты қоғамдағы субъектінің бейімделуі. Қоғамда болып жатқан өзгерістермен бірге жеке және кәсіби параметрлерді және

нәтижелілікті өзгерту білім алушылардың өзін-өзі анықтауы. Кәсіби өзін-өзі анықтау процесін қарастыру керек оның стадиялы сипаты және адам өмірінің барлық кезеңдеріне таралуы тұрғысынан ең ерте жаста. Мұндағы басты назар жеке мотивацияны дамытуға және өмірдегі орнын анықтауға бағытталған. Дәл осы ішкі әлемде өзін-өзі ынталандыру және сезіну болашақ перспективаларды ескере отырып, практикалық іс-әрекетті құру процесіне болашақ көзқарастың негізі болып табылады.

Мамандық таңдаудан жаңылмай, өз өміріңіздің бір кірпішін дұрыс қалауыңызға тілектеспін!

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Дүйсембекова Ш. Д., Смагулова Ф. А. Оқушыларға мамандық таңдауға кәсіптік бағдар беру жүйесі // Қазақстан Республикасының педагогикалық білімін жүйелі жаңғырту: мәселелері, шешу жолдары. Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конф. материалдары. – Алматы : Абай атындағы ҚазҰПУ, 2016. – 730 б.
- 2 Мұратбаева Г. А. Кәсіптік педагогика. Оқу құралы / Г. А. Мұратбаева. – Алматы : Қыздар университеті, 2017. – 304 б.
- 3 Мұратбаева Г. А., Қонырбаева С. С., Бейсембаева К. Д. Болашақ педагог-психолог мамандардың эмпатиясының кәсіби сапа ретінде қарастырылуы // Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінің хабаршысы. Педагогика сериясы. – 2013. – № 3(45). – 335 б.
- 4 Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігі. «Педагогика және психология». – Алматы, 2002. – 223 б.
- 5 Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңының II бабына сәйкес, 27 шілде 2007 жылы, №319-III.
- 6 Құсайынов А. Қ. Әлемдегі және Қазақстандағы білім берудің сапасы. – Алматы, 2013. – 196 б.
- 7 Гальтон Ф. Методика трудового обучения и общетехнических дисциплин. – М. : Просвещение, 1982. – 286 с.

О ВЗАИМОВЫГОДНОМ ВЗАИМОДЕЙСТВИИ УНИВЕРСИТЕТА И ШКОЛ В РАМКАХ РАННЕЙ ПРОФОРИЕНТАЦИИ

КСЕМБАЕВА С. К.

к.п.н., профессор, кафедра «Личностное развитие и образование»,
Торайгыров университет, г. Павлодар

КАЮМОВА М. С.

PhD, асоц. профессор кафедры «Финансы и учет»,
Торайгыров университет, г. Павлодар

В рамках профориентационной работы Торайгыров университетом проводится большая работа. Заранее продумывается и формируется Дорожная карта профориентационной работы, где учитываются все направления деятельности университета. Разумеется, на сегодняшний день региональные высшие учебные заведения должны сотрудничать с организациями образования, давая учащимся разностороннюю информацию об образовательных программах, их содержании и специфике. Не секрет, что многие выпускники школ, к моменту выпуска все еще не могут дать четкий ответ на вопрос, какую же специальность они выбирают.

Все это актуализирует вопрос ранней профориентации в организациях образования. Еще в 1975 году, в Женеве, была принята Конвенция «О профессиональной ориентации и профессиональной подготовке в области развития людских ресурсов» [1]. Необходимость принятия данного документа была обусловлена тем, что выпускники образовательных учреждений не могли, обучаясь в школе, сделать правильный выбор профессии. Эта проблема продолжает оставаться актуальной спустя годы.

В нашей республике ведется большая работа по внедрению ранней профориентации, так, например, утверждена Концепция развития дошкольного, среднего, технического и профессионального образования Республики Казахстан на 2023–2029 годы [2]. В данном программном документе актуализируется ранняя профориентация, направленная на помощь учащимся в раннем профессиональном самоопределении. Принимаются новые нормативные правила, регулирующие раннюю профориентацию.

В действительности, в последнее годы выбор профессии становится все сложнее. Ежегодно мировые рейтинги публикуют списки профессий, которые, возможно будут вытеснены с рынка труда. Появляются новые профессии, которые продиктованы

развитием новых цифровых технологий. Все это усложняет выбор профессий школьниками. Несомненно, им нужна помощь в правильном выборе профессии.

Мы понимаем, что профориентация в целом, это комплекс психолого-педагогических мер, направленных на профессиональное самоопределение школьника. В данный комплекс включены мероприятия по диагностике личности, и мероприятия по расширению знаний учащихся о разнообразии мира профессий. Сюда включены и мероприятия по выявлению склонностей и талантов учащихся.

Такую работу проводят профориентаторы в школах, такая должность введена в школах Павлодарской области.

Большая работа в этом направлении ведется в нашем университете. В университетах тоже есть структуры, отвечающие за качественное проведение профориентационной работы с школьниками. В нашем университете такую работу проводит отдел маркетинга, именно данный отдел координирует всю работу университета в данном направлении. Хочется отметить, что отдел маркетинга работает и по привлечению иностранных студентов. Отделом разрабатываются содержательные проспекты для проведения профработы, ведется работа с общественными организациями.

Но, прежде, хотелось бы представить статистику по результатам работы приемной комиссии в летний период.

Ведется статистика по поступившим, так, например, по количеству поступивших в 2023 году, было больше абитуриентов из городских школ.

Таблица 1 – Количество поступивших выпускников школ республики, поступивших на первый курс в 2023 году

№	Тип школы	Кол-во	%
1	Городские школы	995	74 %
2	Сельские школы	357	26 %

Из общего числа абитуриентов, поступивших на первый курс, только 23 % выпускников сельских школ Павлодарской области выбрали наш университет. Такие данные позволяют сделать выводы о том, что недостаточная профориентационная работа проводится в сельских школах Павлодарской области. Аналогичная картина и по поступившим из городов Аксу и Экибастуз. Из общего количества выпускников школ города Аксу, только 7,5 %

поступили в наш университет, и соответственно, 11 % от общего количества выпускников города Экибастуза Павлодарской области выбрали наш вуз. Это очень низкие показатели. И, они заставляют нас больше внимания уделять именно сельским школам и городам нашей области.

В текущем учебном году университет меняет подходы к профориентационной работе. Было принято решение начать раннюю профориентационную работу, начиная с 7- классов общеобразовательных учебных заведений. В этой связи пересмотрены методы профориентации, больше используются ознакомительные беседы, встречи с учеными университета, которые рассказывают о специфике научных исследований. Используются игровые формы работы, проводятся экскурсии в университет, дни открытых дверей по направлениям деятельности факультетов. Многие школы привлекают наших преподавателей к руководству научными проектами школьников. В свою очередь, университет приглашает школьников в университет, чтобы показать лаборатории, учебные аудитории.

На сайте университета начата работа по созданию «Карьерной академии». Ее цель и основное назначение: подбор профориентационных материалов, которые будут помогать учащимся, начиная с 7 класса, получить информацию о разных профессиях, а также размещение тестов, позволяющих учащимся определить свою направленность, что в свою очередь, позволит учащимся сделать правильный выбор профессии. Здесь же планируется аккумулировать информацию для родителей, заинтересованных в правильном профессиональном самоопределении своих детей.

Взаимодействие школы и университета должно быть взаимовыгодным: школы заинтересованы в правильном профессиональном определении учащихся, университеты смогут получить абитуриентов, выбравших свою будущую профессию осознанно.

В своей работе можно опираться на работу Климова Е. А. «Психология профессионального самоопределения», где автор научным языком дает очень важную информацию о сути профориентации, ее значении в судьбе человека, вместе с тем, он предлагает уникальный тест на самоопределение, который приобрел значительную популярность и применяется многими абитуриентами [3].

Практическая часть профориентационной деятельности должна быть направлена на расширение знаний обучающихся в мире профессий. В этом плане очень важны встречи школьников с профессорами и преподавателями университета.

Именно в этом направлении сейчас и ведется работа университета.

Таким образом, грамотно построенная профориентационная работа в университете будет способствовать улучшению качества образования. Соответственно, более высокими будут показатели по трудоустройству выпускников. И в целом, грамотный подход в этом направлении поможет молодым людям быстрее адаптироваться во взрослой жизни.

ЛИТЕРАТУРА

1 Конвенция Международной Организации Труда № 142 «О профессиональной ориентации и профессиональной подготовке в области развития людских ресурсов» (Женева, 23 июня 1975 г.) // <https://online.zakon.kz/>.

2 Концепция развития дошкольного, среднего, технического и профессионального образования Республики Казахстан на 2023–2029 годы // Постановление Правительства Республики Казахстан от 28 марта 2023 года № 249.

3 Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения. – М. : Издательский центр «Академия». – 2010. – 308 с.

МЕКТЕПТЕГІ КӘСІПТІҢ БАСТАУЫ: ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҰЛЫҚТАУ

КУЛЬМАГАНБЕТОВА Р. А.
тарих пәнінің мұғалімі, №18 ЖОББМ, Екібастұз қ.
АҚБӨПЕ А.
9 сынып, №18 ЖОББМ, Екібастұз қ.

Ақпараттық кеңістік күн сайын кеңейіп, жаңа технологиялар дамып жатқан кезеңде мектеп оқушыларын ұлттың озық дәстүрлі құндылықтарын өркендете, дамыта түсетін жолмен тәрбиелеу. Ел тарихының терең тамыры материалдық және рухан мәдениет арқылы рухани қабілеттерін дамыту. Мектебіміздегі «Іскер оқушы» қоғамы жұмысына жеңіл өнеркәсіп (қолданбалы өнер, киім-кешек, ұлттық тағам т.б.) қосып, ұлттық құндылығымызды дамытудың жүйесін енгізу:

- қазіргі жаһандық даму жағдайында жастардың бойына рухани құндылықтарды сіңіріп, ұлттық құндылық арқылы тарихи танымын қалыптастыру;

- қазақ халқының сан ғасырлық бай өнері мен мәдениетін, бұрынғы негізді сақтай отырып, жаңа заман талаптарына сай дамытып, әлемге таныту;

- жас ұрпақтың бойына ұлттық өнеріміздің бай мұраларын сіңіре отырып, шығармашылыққа баулу, ұлттық болмысымызды сақтау;

- «Іскер оқушы» қоғамы логотипіне жеңіл өнеркәсіп (қолданбалы өнер, киім-кешек, ұлттық тағам т.б.) қосып, ұлттық құндылығымызды насихаттаудың жүйесін енгізу;

- туған өлкенің шағын және орта кәсібі, кәсіпкерлердің қызметі, даму жолымен таныстыру;

- STEM – оқытудың біріктірілген тәсілі, оның шеңберінде академиялық ғылыми-техникалық тұжырымдамаларда кең таралғаны STEAM (ғылым, технологиялар, инженерия, өнер және математика).

Өңірлердегі жастардың көбінде тым жақсы бизнес идеясы бар және соны жүзеге асыруға деген ынта мен жігер де бар. Алайда, нақты іске келгенде, алдан шығатын кедергілер де көп. Олардың негізгілері: қажет дағды мен білімнің жоқтығы; тәжірибе мен ақыл-кеңесімен бөлісетін аға буынның болмауы; кәсіпті бастауға алғашқы қаржының табылмауы. Дегенмен, жастар кәсіпкерлігін дамыту елдің болашағы екенін түсінуіміз керек. Өйткені, олар жаңа жұмыс орындарын ашады. Отандық тауар өндіріп, қызмет көрсетеді. Экспортқа тауар шығару арқылы жалпы ел экономикасының дамуына үлес қосады.

Алайда, жас кәсіпкерлерге жүктелетін жауапкершілік жүгі де жеңіл емес. Қазіргі заман олардан жаңашылдық пен айрықша ақыл-ойды талап етеді. Өкініштісі де сол, кәсібін жаңа бастағандардың көбі кәсіпте ақшаны ғана құнды деп біледі. Заңды-заңсыз жолмен жедел ақша тауып, жабылып қалады.

Олар – «бір күндік» компаниялар. Жастар елімізде шағын және орта бизнесті қолдауға арналған көптеген бағдарлама бар екеніне қарамастан, осындай компания құрып, тез арада көп ақша табуға құмар.

Осыған орай бүгінгі таңда саналы кәсіпкерлік арқылы елдің кәсіпкерлік экожүйесін сауықтыру басты мақсат. Кәсіпкерлік қызметтің болашағы болуы үшін оны дамыта отырып, кәсіпкерлерді

стратегиялық ойлау дағдыларына үйрету, халық арасында кәсіпкерлік қызметті танымал ету жолдарын қарастыру қажет.

Осыған орай мектеп оқушыларына кәсіпкерлік бағдар берілуде.

Қазіргі таңда технологиялар мен білім өте жылдам жанаруда. Оқу жүйесі соған бейімделуі керек. Кәсіпкерлік бағдар беру мектеп қабырғасынан басталғаны өте дұрыс. Бұл жастардың кәсіпкерлік ойлау және тұлғалық дағдыларын дамытуға көмектеседі. Сондай-ақ, педагогикалық білім берудің инновациялық даму стратегиясын қабылдау қажет деп есептеймін. Педагогикалық кадрларды даярлаудың қолданыстағы әдістерін қазіргі заманға сай бейімдеу жоғары нәтиже беруде [1].

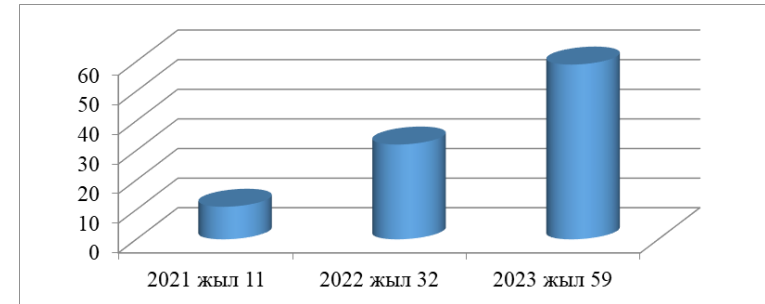
Жоғарғы сыныптарда оқушыларға мамандық таңдау бойынша түсіндірме жұмысы дұрыс жүргізілуі маңызды.

Сурет 1 – Мектеп мейірбикесі Сүлейменова Бақыт Темірболатқызы өткізілген сұхбат. Ақбөпе Ақжар 9 «А» сынып

Кәсіпкерлік қызмет түрі қоғамның барлық аясына кең тараған: өндірістік, шаруашылық, коммерциялық, сауда-саттық, аралық, инновациялық, кеңес беру, қызмет көрсету, қаржылық (бағалы қағаздар операциясын қоса) және т.б. аяларды атауға болады.

Кәсіпкерлікті дамыту бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Бұл мәселе кәсіпкерлік қызметтің субъектілерінің дамуы мен өркендеуі бағыттарымен қатар жүреді.

Сурет 2 – Мектептегі туб вираж есебіндегі оқушылар (үш жылдың салыстырмалы көрсеткіші)

Қазақстанда, егер тұтастай экономика бойынша қарайтын болсақ, бір қызметкер жылына 17 мың доллардың өнімін өндіреді екен. Дамыған елдерде бұл көрсеткіш 90 мың доллардан асып түседі.

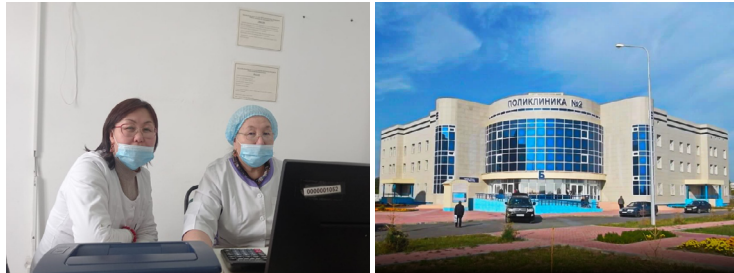
Қорытынды өте түсінікті – бізге жағдайды түзету – кәсіпкерлік субъектілерінің белсенділігін ынталандыра отырып, өнімділікті арттыру, инновацияларды ендіру керек. Инновациялар ғана еңбек өнімділігінің шұғыл артуына жеткізеді. Әртараптандырудың өзегі кәсіпкерлік болады. Біз тәуекелдерді өз мойнына алуға, жаңа рыноктарды игеруге, инновациялар ендіруге дайын қуатты кәсіпкерлер табын көргіміз келеді.

Нақ осы кәсіпкерлік қызметтің субъектілері экономиканы жаңғыртудың қозғаушы күші болып табылады» – деген болатын. Бұл ғылыми жұмыс қазіргі уақыттағы маңызды әрі өзекті мәселе – кәсіпкерлік қызметтің субъектілерінің теориялық, әдістемелік, әдіснамалық және тәжірбиелік негіздерін зерттеу мәселелеріне арналған. Мұның өзі көптеген экономикалық мәселелерді жаңа қырынан зерттеуді талап етеді [2].

Бұл экономикалық міндеттердің қатарына экономиканың өсуін қамтамасыз етудің жаңа бағыттарын қалыптастыру, кәсіпкерлікке қолдау білдіру, нарықтық қағидалар негізінде экономикалық өзара қатынастарды дамыту, кәсіпорындардың бәсеке қабілеттілігінің артуына жағдай жасайтын кәсіпкерлік қызмет субъектілерінің іс белсенділігін арттыру және қалыптастыру жөніндегі шаралар жатады. Осы мәселелер ғылыми жобалада жан-жақты зерттелген. Кәсіпкерлікке көңіл бөлгендердің бірі – А. Смит, оның пікірі бойынша кәсіпкерлік пайда тәуекел компенсациясы болып табылады. Ж. Б. Сэй – кәсіпкерлік түсінігін кең көлемде қарастырған. К. Маркс

қосымша құн теориясында кәсіпкерді тек қана өзінің капиталын жұмсап және өндірілген қосымша құнды иеленген қоғамдық тұлға б деп, яғни жалдама еңбекті пайдаланушы капитал иесі мен өндірісті ұйымдастырушы кәсіпкердің қызметтерін теңестірген.

Кәсіпкерлік теориясын тұтас алып талдаған Йозеф Шумпетер – «Кәсіпкер – жаңашыл, ол экономикадағы барлық динамикалық өзгерістердің қайнар көзі» – деп көрсетті.

Сурет 3 – Екібастұз қаласының № 2 емханасының Жангелова Динара Маратовна бас дәрігерімен кездесу, сұхбат жүргізген Ақбөпе Ақжар 9 «А» сынып оқушысы

Нарық экономикалық дамудың маңызды, әрі тиімді жолдарын түсінуге және микро және макро деңгейдегі тиімділікті арттыруға арналған фундамент, негіз болады. Оның негізі барлық шаруашылық етуші субъектілерінің, адамдар мен жалпы қоғамның арасындағы тауар айырбасы қатынастарының жиынтығымен сипатталады. Экономисттердің нарық айырбас саласында сатушы мен сатып алушы арасында арнайы экономикалық қатынастардың жүйесін құрайды деген пікірі толығымен расталған. Нарықтың сатушы мен сатып алушы арасындағы экономикалық қатынастарға тигізетін әсері баға, сұраныс және ұсыныс, бәсекелестік, табыс және шығын, яғни «нарықтық механизм» ұғымына кіретін элементтердің барлығын қолдану арқылы қамтамасыздандырылады. Нарық нақты әлеуметтік-экономикалық шарттармен өмір сүреді. Ол толығымен меншік институтына тәуелді болады. Нарық қоғамның жаңғыртылуының бүкіл кезеңдерінде – өндірісте, таратылуда, айырбас және тұтынуға аса маңызды рөлі бар.

Нарықтың пайда болып, қалыптасуы екі объективті жағдайға байланысты: біріншісі – қоғамдық еңбек бөлінісі, ал екіншісі – жеке меншік негізіне сүйенген тауар өндірушілердің экономикалық

тұрғыдан оқшаулануы. Ал, «нарық» туралы әртүрлі көзқарастар бар. Мәселен, «Саяси экономия» оқулығында, нарық өндірістік қатынастар жүйесіне кіретін, меншік қатынасын қамтамасыз ететін, айырбас категориясы ретінде сипатталады. Ал, «Экономикалық теория негіздері» курсына нарық - сатып алу және сату жиынтығы ретінде қарастырады. «Экономиксте» нарық – бұл жеке тауарлар мен қызмет көрсету түрлерін байланыстыратын, сатып алушылар мен сатушылардың институты немесе механизмі [3].

Сурет 4 – Мектеп асханасының ас мәзіріне ұлттық тағамдарды енгізу

Кәсіпкерлік қызмет – бұл тұлғаның ерекше қабілеттілігін жүзеге асыру. Мұның өзі өндіріс факторларын инновациялық тәуекел тәсілі негізінде ұтымды біріктіріп, жалғастыру түрінде көрінеді. Кәсіпкер өндірісте жаңа техниканы және технологияны пайдаланады, еңбекті жаңаша ұйымдастырады, басқаша басқарады, мұның өзі өндірістік жеке шығындарды азайтуға мүмкіндік туғызады және соның негізінде баға белгіленеді. Кәсіпкер маркетингтік 34 қызметті жоғарғы тиімділікте жеткізеді. Ол басқадан нарықты жақсырақ анықтай алады, өндіріс құралдарын бәрінен тиімдірек сатып алады және қандай өнімді, қай уақытта және нарықтың қай сегментінде неғұрлым төлем қабілеті бар сұранымды дәл болжай алады. Соның нәтижесінде әдеттегі бизнесмендерге қарағанда ол, көбірек пайда

алуға қол жеткізеді. Онымен қатар кәсіпкер әрқашанда тәуекелділік жасайды. Ол тәуекелділік жасаудан қашпайды, оған саналы түрде, көп табыс алу үшін барады [4].

Экономикалық қажеттіліктер материалдық және рухани игіліктерді пайдалану арқылы қанағаттандырылады. Бұл жерде қоғамның экономикалық қызметінің табиғи мақсаты жүзеге асырылады. Адамдар өз еңбектерінің нәтижелерін пайдалану үшін шаруашылық жүргізу жүйесін қалыптастырып, оның қызметін қолдап отырады. Ұтымды пайдалану экономиканың жалпы тиімділігін де арттырады. Қажеттіліктерді қанағаттандыру өндірістің әрі қарай дамуына ықпал етеді. Пайдаланылған өнімнің орнына жаңа өнім шығару қажеттілігі туады. Қанағаттандырылмаған қажеттілік жаңа сұраныстар туғызады.

Сурет 5 – «АТАМЕКЕН» Кәсіпкерлікті қолдау орталығы.

Павлодар облысы кәсіпкерлер палатасының Екібастұз қаласындағы филиалы басшысы Мусанап Медият Мәдениетұлы және бөлімнің бас маманы Қарлығаш Талғатқызымен сұхбаттасу

Саналы, мақсатты, пайдалы еңбекпен айналысатын адамдар белгілі бір жұмысты атқара отырып, өздеріне де, қоғамға да қажетті экономикалық өнімдерді қалыптастырады. Олар өмір сүруге қажетті материалдық және рухани құндылықтарды жасайды, экономикадағы өндірістің басты түйіні болып табылатын кәсіпорындарда барлық өндірістік процестер жүргізіледі әрі қажеттіліктер қанағаттандырылады.

Тақырыбымызды қорытындылай келе, жалпы жобада бұрын теориялық-тәжірибелік тұрғыда қолданылмаған біршама жаңалықтар бар. Ең алдымен мектеп тақырыбына сай «Ұлттық құндылықтарға бағытталған мектеп жүйесін құру» негізінде «Іскер оқушы» қоғамы логотипіне жеңіл өнеркәсіп (қолданбалы өнер, киім-кешек, ұлттық тағам т.б.) қосып, ұлттық құндылығымызды

насихаттаудың жүйесі енгізілді. Әлемдік тәжірибені саралай отырып, оқыту мен тәрбиелеуді заман талабына сай жаңашылдықпен ұйымдастыру бүгінгі жаһандану заманында басты мәселе болып отырғаны белгілі. STEM/STEAM технологияларына негізделген тәсілді сабақ барысында қолдану негізінде құнды жәдігерлердің тарихи мұрасын заман талабына сай жаңғыртуды ұсынған әдістер ең маңызды жаңалығымыз болмақ.

Сатылса қазақтың ұлттық тағамы сатылсын, ол денсаулықты нығайтады.

Дамыса ұлттық қолөнеріміз дамысын, бабамыздың рухани құндылығы өркендейді.

Тек рухымыз сатылмасын! Себебі еліміздің ертеңі – рухы мықты ұрпақ қолында!

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Кобдикова Ж. У., Аганина Қ. Ж. Кәсіпкерлік және бизнес негіздері: 10 сынып оқулығы. – Нұр-Сұлтан : «Арман-ПВ» баспасы, 2019. – Б. 171–174 б.

2 Кәсіпкерліктің жедел курсы. Бизнес сабақтары. Атамекен. – Астана, 2018. – 2014 б.

3 Жастардың СТАРТАП жобалары қарқынды дамуда [Электрондық ресурс]. – URL: <http://jas.kz/news/>.

4 «Бизнестің жол картасы-2020» бағдарламасы.

КӨРКЕМ ТОҚЫМА, СӘНДІК ҚОЛДАНБАЛЫ ӨНЕР АРҚЫЛЫ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ЕРТЕ КӘСІБИ ДАМУЫН ҚОЛДАУ: ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ МЕН ТӘЖІРИБЕЛЕРІ

КУЛЬМАҒАНБЕТОВА Р. А.

гуманитарлық ғылымдар магистрі, тарих пәнінің мұғалімі,
№18 ЖОББМ, Екібастұз қ.

БОЛАТ АЯУЛЫМ

9 сынып оқушысы, №18 ЖОББМ, Екібастұз қ.

МУРАТОВА ЛАУРА

9 сынып оқушысы, №18 ЖОББМ, Екібастұз қ.

Қазақ халқының ұлттық қолөнері – бұрынғы өткен бабаларымыздан бізге жеткен асыл мұра. Асыл мұраны, тарихымызды, көне мәдениетімізді қастерлеу, өркендету және

жалғастыру – әрбір ұрпақ үшін қасиетті парыз. Өйткені онда ғасырлар бойы қалыптасқан ұлттық ерекшелік, форма, ою-өрнектер ғана емес, сондай-ақ салт-дәстүріміз тарихымыз халықтық мінезіміз қалыптасқан.

Қазақтың әйгілі кескіндемешісі, график – суретшісі, бейнелеу өнерінің негізін салушы Әбілхан Қастеевтің: «Мен өнерді таудың бұлағынан, қойдың құлағынан, ешкінің мүйізінен, әжемнің киізінен үйрендім» деуі содан болса керек.

Өскелең ұрпақты ұлттық игіліктер мен адамзаттық құндылықтардың, рухани-мәдени мұралардың сабақтастығын сақтай отырып, ұлттық құндылықтарымызды әлемдік деңгейге шығаруға қабілетті тұлға тәрбиелеуге жан-жақты даярлау.

Тұтас қоғамның және қазақстандықтардың әрбірінің санасын жаңғыртудың бірнеше басымдықтары айрықша аталды. Көзі ашық, білімді, көкірегі ояу ұрпақ тәрбиелеу – біздің басты міндетіміз. Жастарды ұлттық-рухани құндылықтармен сусындатып, озық дәстүрлерді жаңғырту арқылы тәрбие беріп келеміз. Бұл бағдарламаны жүзеге асыруда болашақ жеткіншектерге жаңа сапалы деңгейде білім беріп, болашақ мамандарды білімге, прагматизм мен бәсекеге қабілеттілік сананы жаңғыртудың басты негізгі қағидалары мен ұстанымдарын орындап келеміз [1].

«Рухани жаңғыру» идеясы ұзақ мерзімге жоспарланған жоба. Осы жобаны жүзеге асыру арқылы халықтың санасын жаңғыртып, өркенниетті қоғам құруды, тұтас бір халықтың тұрмыс-тіршілігін, болмысын, салт-дәстүрін жаңғыртуды көздеп отыр. Қазақстан жастарына бұл ретте үлкен жауапкершіліктің артылып отырғаны бәрімізге белгілі. Бабадан қалған тіл мен дәстүрді, қолөнерімізді, жерімізді, ұлттық құндылықтарымызды сақтап қалу, қазіргі ұрпақтың Қазақстанды әлемдегі ең алдыңғы дамыған елдердің қатарына қосуға ат салысуы тиіс. «Рухани жаңғыру» бағдарламасы осы міндетті жүзеге асыруға басты сеп болатын құралға айналатынына күмән болмайды. Ұлттық құндылықтарымызды жастарға насихаттауға қайсы бір пәннің болса да мүмкіншілігі мен жетістіктері мол. Бүгінгі таңда ЖОО ұстаздары және мектеп ұстаздар қауымы «Рухани жаңғыру – болашаққа бағдар» жобасына үлес қосуда кәсіптік оқыту, технология сабақтарында білім алушыларды қолөнерге үйрету арқылы тәлім-тәрбиедегі, оқу-тәрбие процесіне арқау етуді күн санап сезінуде.

Қазіргі уақытта жас ұрпақтың заманауи, жаңаша ойлап, әрекет етуі, кедергілерді жеңіп, табысқа талпынуы қуантарлық жайт. Рухани

жаңғыру арқылы ғана біз ұлттық рухтағы жастарды тәрбиелейміз десек, оған тағы бір дәлел мектепте арнайы кабинеттердің ашылуы. Бұл дегеніміз, рухани дәстүрдің басты негізі. Мектеп қабырғасында оқу тәрбие процесінде осы негіз басты назарға алынып, жүйелі түрде жұмыс жүргізіліп келеді. Және алда тұрған негізгі міндеттерді насихаттау мақсатында атқарылатын іс-шаралардың желілік кестесі жасалып, жоспарға сәйкес түрлі ауқымдағы шаралар жыл бойы тұрақты өткізіледі.

Осы негізде кәсіптік білім беру мамандығының оқушылар арасында өткізілген олимпиадалар, мен үйірме жұмыстарына мектеп ұстаздары мен оқушылар тұрақты қатысып келеді. Заманауи сынып сүрінбей өткен озық дәстүрлерді табысты жаңғырудың маңызды алғы шарттарына айналдыра білуді насихаттау, еліміздің ұлттық-рухани байлығын жаңғырту, ұлттық қолөнерімізді насихаттауды жандандыру, жастар арасынан дарынды, талапты жасөспірімдердің шығармашылығын көтеру, № 18 мектеп оқушыларын өз елінің патриоты етіп тәрбиелеу, мәдениетке, қазақ халқының салт-дәстүрлерін өскелең ұрпаққа дәріптеу мақсатында халық қолөнер шеберлерімен кездесу ұйымдастырылып тұрады. Осы орайда оқушыларды сәндік қолөнерге баулу барысында белгілі шеберлерді атап айтсақ өңіріміздің қолөнер шебері Қымбат Сартымбекованың туындыларын таныстырып, талдау жасап, еңбектерін көрсетіп, шеберлік сағатын өткізіп, оқушылардың қызығушылығы мен ой-өрісін ояту мақсатында кездесулер ұйымдастырылды.

Сурет 1 – «Ұлттық қолөнер тарихы». Үйірме сабақтарында қыз балалар жүн түтіп, жіп иіріп, гоблен тоқу ісімен айналысады

Сәндік-қолданбалы өнер бұйымдарын заманауи үлгіде оқушыларды дизайнды меңгертуде табиғи материалдардың бірі жүнді пайдалану арқылы қолөнер бұйымдары: киіз басу, сырмақ сыру, текемет, алаша және ұлттық киімдер мен кілем тоқу сияқты күні

бүгінге дейін өз маңызын жоғалтпай келе жатқан сондай дәстүрлі қолөнер үлгілерін жаңаша әдіс-тәсілдерін үйрету – оқушыларды еңбек сүйгіштікке, әсемдікке талпындырып, халқының тарихын біліп, мәдени мұрасын қадірлеп, дәстүрін жалғастыра білуге баулу мақсатында бірқатар жұмыстар жүргізілуде. Осы тұрғыда ұлттық қолөнердің тарихын терең меңгертіп, мазмұны мен ерекшеліктерін болашақ жастарға рухани, эстетикалық, интеллектуалдық тұрғыда өсер етіп, олардың тұлғалық және сапалық қасиеттерін дамытары сөзсіз [2].

Білім алушыларға тәрбиелік мәні бар сәндік қолданбалы өнер бұйымдарын өз қолдарымен жасап көруге іскерлігін, ұлттық өнерге деген сүйіспеншілігін, құштарлығын арттыру, пәнді оқып үйренуге деген ынтасын арттырып, ұлттық құндылықтарымызды сақтауда бірқатар іс-шаралар атқарылуда. Сондай жұмыстардың бірі қазақ халқының өнерін бұрынғысымен бүгінгісін салыстыра отырып, ұлттық өнерді сүюге, құрметтеуге баулу, әлемдік өркениетке бет бұрған еліміз үшін оқушыларға тәлім-тәрбие беру басты парызымыз деп ойлаймыз.

Қазіргі жаһандық даму жағдайында жастардың бойына рухани құндылықтарды сіңіріп, тоқыма өнерінің қыр-сырын үйретіп, жас ұрпақтың бойына ұлттық өнеріміздің бай мұраларын сіңіре отырып, шығармашылыққа баулу арқылы жеке тұлға етіп қалаптастыру басты міндеттеріміздің бірі.

Ерте заманнан бастап қазақ халқы сәндік-қолданбалы өнер түрлерімен айналысқан. Мысалға алатын болсақ, киіз үйдің жабдықтары: түскиіз, алаша, ши, кілем, текемет, сырмақ, сандық, қоржын, бау-басқұр, уыққап, үзік, жастықағаш, төсеқағаш, торсық т.б. бұйымдар осы бағытта орындалды. Ата-бабаларымыз киіз үйдің жабдықтарын тұрмыстық қажеттілігіне байланысты қолданып қана қойған жоқ, сонымен қатар оларды әр түрлі ою-өрнектермен, аң терілерімен көркемдеп сәндеген [3].

Қазіргі таңда қазақ халқының сан ғасырлық бай өнері мен мәдениетін, бұрынғы негізді сақтай отырып, жаңа заман талаптарына сай дамытып, әлемге таныту, ұлттық болмысымызды сақтап қалу маңызды болып отыр. Сол себепті де жаңаша бағытта дайындалған сәндік-қолданбалы өнер туындылары қазіргі кезде көптеп шығарылуда. Оқушыларға сәндік-қолданбалы өнерге бағытталған көркем – шығармашылық сабақтары шыдамдылыққа, әсемдікке, еңбек сүйгіштікке тәрбиелей отырып, олардың жасалу жолдарын жетік білуге деген құштарлық пен белсенділігін танытады.

Сурет 2 – Тарих сабағында көркем тоқыма, сәндік қолданбалы өнер арқылы оқушы бойында тарихи таным, рухани құндылықты қалыптастыру жолынан көрініс

Мәселен, халықтың сәндік-қолданбалы өнер туындыларындағы бейнелер мен ою-өрнектердің мән-мағанасы, бояу түстері материалдары, бұйым формасы мен нақыштарының үйлесімділігі, олардың әсемдігі мен жарасымдылығы адамның ой ұшқырына өсер етіп, оның рухани жан дүниесін байытып, керемет шығармашылық туындылардың өмірге келуі соның айғағы. Осы орайда дәстүрлі халықтық көркемөнерге тартуда «Кәсіптік оқыту» базасында ұйымдастырылған үйірме жұмысы маңызды рөл атқарады. Үйірмеде оқушылардың бір-бірімен қарым-қатынас шеңбері кеңейе түседі және өздігінен ізденіс жұмыстарымен, жекелеген шығармашылық жұмыстармен айналысуға тырысады.

Осы мақсаттарды жүзеге асыруда «Шебер қолдар» үйірмесінің оқушылардың білімі мен шеберлігін қалыптастыруға қосар үлесі зор. Үйірме жұмысы төрт бағытты қамтиды олар: кілем және гобелен тоқу, сыммен және ілмекпен тоқу, құрақ құрау, жүнмен жұмыстар сырмақ, қоржын тұрмыстық бұйымдар жасау. Сондай-ақ ер балалар ер-тұрмандарын жаттап, қамшы тоқу ісімен айналысады. Үйірме сабақтарына 5–11 сынып оқушылары қамтылған, өздерінің икемділігі, қалауы бойынша осы төрт бағыт бойынша жұмыс жүргізіледі. Осы үйірме жұмыстарында оқушылардың шығармашылық белсенділіктері мен дербестіктерін дамытуға жағдай жасалып, өздері тоқып, құрастырып жасалған еңбектері бағаланады және жұмысының нәтижелерін өткізілетін көрмелер мен жоғары мектеп базасындағы музейлерден көруге болады. Бұл

үйірмеге қатысатын оқушылардың әрі қарай қанат жаюына үлкен жол ашады.

Халықтық өнерге баулуда үйірме сабақтарының оқушыларға ісмерлік жолдарын ашып көркемдік шеберліктің тәсілдерін меңгеруге жол ашады. Үйірмеде оқушылар өз шеберліктерін іс жүзінде көркем қолөнеріне басқаша шығармашылық көзбен қарап әдемі және пайдалы заттарды жасай алады. Сондай сәндік-қолданбалы өнердің бірі гобелен тоқу өнеріне тоқталмақпыз.

Сурет 3 – Өлеңті өзені бойындағы «Тастағы таңбалар» оқушылар шығармашылығында

Тоқыма өнерінің түрлері – кілем, алаша, ши тоқу, гобелен өнері жылдан жылға дамып келеді. Дәстүрлі түкті кілем мен кілем тектес тоқыма бұйымдары қазақ арасында жоғары бағаланады, олар киіз үйдің төріне керегелерге ілінеді. Кілемнің көптігі үй иесінің байлық-дәулетінің, дәрежесінің көрсеткіші болып табылған. Гобелен – өнерінің шығу тарихы Франция елінен бастау алады 16 ғасырда Гобеленовтар отбасының осы тоқыма өнерін дамытып әлемге паш етті. Әр халықтың өзіне тән тарихи, рухани құндылықтары сән салтанаты, салт-дәстүрі бар, ол әліде жалғасып өз мәртебесін биіктете жалғасып келеді. Ал осы гобелен өнерін

тұңғыш рет Қазақстанда дамытқан қолөнерші Қ. Тыныбековтың еңбек жолдармен жас ұрпақты таныстыра отырып, тоқыма өнеріне оның ішінде гобелен тоқуға деген қызығушылығын арттыруымыз керек [5]. Бұдан көретіміз, қазақ халқының өнермен айналысатын шеберлерінің қандай ұйымшыл, жан дүниесінің бай, өнеріміздің әдіс тәсілдерін жетілдіріп, ұлттық рухы мен ұлттық санасының биік екенін аңғарамыз. Осындай өнерлі, дана халықтың ұрпағы бола тұра неге бізге, ұлттық рухпен сана-сезімді жандандырмасқа, жаңартпасқа.

Қолдан жасалған бұйымдардың, тоқылған кілемдер мен гобелендердің суреттерінде философиялық мағанасы бар, мәні тереңде жатыр. Үйірме жұмысында кілем, гобелен тоқу жұмысы оқушыларды қызықтырады. Сондықтан оқушылар гобелен тоқымас бұрын сюжеттік суреттер салу жолдарын іздестіреді. Гобеленнің көркем композициялық туындының алғашқы үлгісі тақырыптық мазмұнға сәйкес, ішкі жан дүниені толғандыратын ой, идея, қиялдан туған бейнелерді көрсетуге арналған болуы керек. Тоқымадағы суреттермен безендірілуі, ою-өрнектермен табиғат сұлулығымен ұштастырған бұндай көркем шығармашылық туынды адамға үлкен ой тастап, оқушылардың фантазиясын ұштай түсетіні анық. Сондықтан гобелен өнерінің сәндік-қолданбалы өнерде алатын орны ерекше. Қысқаша айтқанда гобелен өнерін үйірме сабақтарында оқытып, үйрету дегеніміз көнеден келе жатқан дәстүрлі тоқыма өнеріміздің әдіс тәсілдерін жетілдіріп, келешек ұрпаққа асыру болып табылады. Гобелен тоқуда еңбекке, өнерге ойлау қабілетін арттыруға, нәзіктік пен сұлулықты сезіне білуге, табандылық пен шыдамдылық, ұқсатымдылыққа тәрбиелейді [4].

Гобеленнің тоқылу мен суретіндегі ерекшелігі, оның әсемдігі, композициясы, үйірме оқушылардың қызығушылығын арттырып, эстетикалық талғамын оятатын, философиялық ойларға толы, сұлулықтан әсер алуына септігін тигізуі қажет. Оқушылар тоқу барысында абстрактілі суреттердің композициялық шешімдерін, ою-өрнек үлгілерінен релефті пішіндерінорындай алады. Осы тоқыма өнердің барлығына дерлік ортақ ою-өрнек. Халықтың ұлттық нақышын көрсететін, өзге ұлттан ерекшелетін ою-өрнек. Шынында да қазақ тұрмысында ою-өрнектің араласпайтын саласын табу қиын, қисса-жырлар мен дастандарда, батырлардың ат-әбзелдерін немесе арулардың киімдері мен күймесін суреттегенде тыңдаушының көз алдынан ғажайып нақыштар өтері анық. Осындай әсемдік әлемін өз көзімен көрген ғалым А. С. Фелькерзам қолөнерді,

әсіресе, кілемді терең зерттей келе, Азияны «Үлкен этнографиялық» музей деп атаған [6].

Қазіргі уақытта гобелен өнерінің нағыз қарқынды дамып жатқанын байқауға болады. Оқушылар үйірме жұмыстарында гобеленге сюжеттік қазақша нақыштағы суреттерді іздестіріп, эскиз даярлайды. Жалпы түс ұлттық дәстүрмен байланысты. Оңтүстік өңірі болғандықтан әрбір оқушы, өз жұмыстарына ашық түсті жіптерді қолданады, ол адам көңілін көтеріп, қуанышқа бөлейді. Түстер адам жан дүниесіне түрліше әсер береді: сары түс қуанышты, жылылықты сездірсе, қызыл түс адамға күш, көңіл күй, жасыл түс адамды тыныштандырып ерекше бір салтанатқа бөлейді. Үйірмеде оқушылардың тоқыған кілемшелері мен гобелендерін төмендегі суреттерден көруге болады. Жас шеберлер бұл дайындалған бұйымдардың әрқайсысының бір-біріне ұқсамауына ерекше назар аударады.

Тақырыбымызды қортындылай келе, өскелең ұрпаққа оқу тәрбие үдерісі мазмұнына қазақтың ұлттық қолөнер бұйымдарына баулу арқылы іс-әрекетін педагогикалық негіздеріне сүйенген жаңа технологиясын енгізсе, соғұрлым білім алушылардың ұлттық мәдениетке деген сана-сезім, рухы көтеріліп, эстетикалық талғамы, патриоттық қасиеттері артып, ертеңгі өмірге қажетті іскерлік бейім-кабилеттері, рухани – өнегелік құндылықтары қалыптасқан болар еді. Қазіргі таңда қазақ халқының сан ғасырлық бай салт-дәстүрімізді, мәдениеті мен қолөнерін, жаңа заман талабына сай дамытып, ұмытпай әлемге паш етіп, ұлттық болмысымызды сақтап қалуға қазақстанның әрбір азаматы өз үлесін қосса нұр үстіне нұр болмақ. Сонымен, оқушыларға сәндік өнерді меңгерту-ол ертеден келе жатқан өнерімізді, тәжірибедегі ең жақсы жетістіктерімізді жинақтау, жаңғырту, зерттеу өйткені ұлттық қолөнеріміздегі тәжірибені іс жүзінде пайдаланып, қандай нәтижеге жетуге болатындығы белгілі. Қолөнер бұйымдарын үйірме жұмыстары арқылы жандандырып рухани-өнегелік құндылықтарымызды жаңаша мазмұнда, үйлестіріп көрсете білу, оны ары қарай дамыту, болашақ ұрпағымыздың еншісінде деп білеміз.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Назарбаев Н. Ә. «Болашаққа бағдар : рухани жаңғыру». 12 сәуір 2017 ж. [Электрондық ресурсы]. – URL: https://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/press_conferences/memleket-basshysynyn-bolashakka-bagdar-ruhani-zhangyru-atty-makalasy.

2 Жолдасбекова С., Изтилеуова А., Ыскак А., Райымқұлова А., Кубенов М. Народные ремёсла : учебное пособие. – Астана : Фолиант, 2013. – 264 с.

3 Әбдіғаппарова Ұ. М. Қазақтың ұлттық ою-өрнектері : оқу құралы. – Алматы : Өнер. 2005. – 225 б.

4 Райымқұлова А. Д. Түксіз кілем тоқудың әдістемесі : әдістемелік құрал. – Алматы, 2007. – 152 б.

5 Қасиманов С. Қазақ халқының қолөнері. – Алматы : Қазақстан, 2005. – 256 б.

6 Өмірбекова М. Ш. Энциклопедия казахские орнаменты. – Алматы : Кітап, 2005. – 283 б.

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ЕРТЕ КӘСІБИ ӨЗІН-ӨЗІ АНЫҚТАУЫНДА ҰЛТТЫҚ АТ СПОРТЫ ОЙЫНДАРЫН ДАМУ ТУДАҢ ЖОЛДАРЫ

КУЛЬМАҒАНБЕТОВА Р. А.

Дарынды балалармен жұмыс меңгерушісі, тарих пәнінің мұғалімі,
№ 18 ЖОББМ, Екібастұз қ.

РАХМЕТОЛЛА Р., ЖУМАЖАНОВ А., ТАНАТАР А., БАЙЗУЛЛАЕВ А.
9 сынып, № 18 ЖОББМ, Екібастұз қ.

*«Төрт аяқтың тарланы – қазанатың,
Екі аяқтың арланы – азаматың.
Қазанат пен азамат бірге шапса,
Бүкіл әлем таниды ҚАЗАҚ атын!»*

Жүйрік аттың жолында жанын беретін қазақ баласымыз ғой. Тұлпар тұяғының дүбірін естіп тұрып, мойын бұрмауымыз әсте мүмкін емес. Қазақта 5 жасқа тоған баланы АЗАМАТ болды деп, алғаш атқа отырғызады. Ат-жалын тартып мінген қазақ баласы 5–6 жастан жеткіншек жасқа дейін аттың жалында жабысып өседі. «Ат ердің қанаты» деген нақыл сөз бар. Осы бабадан жалғасын тауып келе жатқан дәстүрімізді біздің өңір берік ұстанған. Екібастұз өңіріне танымал «Атбегілер әулеттері» ат баптаиды.

«Ұлы даланың жеті қыры». Атқа міну мәдениеті мен жылқы шаруашылығы жер жүзіне Ұлы даладан тарағаны тарихтан белгілі. Міне ғылыми мақалада осы құндылықтарды дәріптеу, паш ету, күнделікті өмірде қолдану бағыт да кіріктірілген. Жалпы көкпар қазақ халқының ұлттық ойыны, оған кез келген атты қолдануға

болмайды, ал көкпарға салатын аттардың бабы келіскен болу қажет. Қазіргі уақытта осы бағыттағы үрдіс кенжелеп қалған. Осы олқылықтың орнын зерттеу арқылы біршама шешуге тырыстым. Көкпарға пайдаланатын аттардың жасы, оның жүрісіндегі ерекшелігі, қандай азықты корек ету керектігі, қанша уақыт табында, қанша уақыт қолда болу керектігін бірқатар деректер мен физиологиялық заңдылықты негізге алдым.

Көкпарға пайдаланатын аттарды жылқы үйіріне қарап тұрып айыра білетін қазақтың байырғы атбегілік қасиеттерінің ең қажеттісін, қазір қолдануға жарайтынын нақтылады. Сыртынан қарағанда көзге шалынатын жылқы қасиеттерін тізбектеп келтірілген. Ең маңыздысы қазақ әдебиетіндегі көкпар аттарына қатысты қасиеттерді кіріктіре отырып, қазірі кезде қаншалықты қолануға ыңғайлы деген тұжырымды да талдап көрсетілді. Қазіргі кезде елімізде көкпар аттарын іріктеуге қажетті негізгі ресурстарға шолу жасалды. Мысалы, жер жадысы, ауа-райы, соңғы технологиялар, ветеринарлық бағыты, ат ұстайтын жер, азық-түлік т.б. Қай өлкенің аттарын қалай таңдау керектігіне тоқталдым [1, 114 б.]

Қазақ жылқысының тарихы және ұлттық құндылықтарының бірі – жылқы малы. Қазақ жері мен елі – көне жылқының отаны. Қазіргі зерттеулер осыдан 6 мың жылдар шамасы бұрын Қазақстан территориясында тұрған көшпенді тайпалар әлемде алғаш рет жылқыны қолға үйретіп, мініске, күш-көлікке пайдаланғанын, етін жеп, сүтін сусын еткенін дәлелдеп отыр. Қазақ халқы жылқы түлігін баға да білген, бағалай да білген халық. Ел аузындағы «жүзден жүйрік – мыңнан тұлпар» – деген нақыл сөз, бұл жылқыны өсіре білгендік пен оны баптап бәйгеге қоса білгендіктің философиялық түйіні. Халқымыз жылқыны құндылығы мен қадір-қасиетіне қарай түрлендіре атағанына қарасақ-жүйрік те, сәйгүлік те, тұлпар да, дүлдүл де, тарлан да, тіптен қазанат та ешқайдан келмеген.

Сурет 1 – «Ұлттық құндылықты ұлықтаған мектеп». Мектебіміздегі үйірме сабақтарында оқушылар киіз үй құрастырып, жабдықтарымен танысып, қамшы тоқуға машықтанады, ат-әбзелдерін үйренеді

Жаппай көкпар мен спорттық көкпардың айырмашылығы, жаппай көкпар тартыста серкенің салмағы нақты белгіленбейді. Теке тарта ма, тана тарта ма, өздері шешеді. Сосын жүз ат шаба ма, мың ат шаба ма – шектеу қойылмайды. Ал, спорттық көкпар белгілі ережеге сүйенеді. Көкпаршыларды ұйымдастырып, Павлодар өңірінде өтіліп жүрген ұлттық ат спорты жарыстарының, өскелең ұрпаққа беретін өнегесі көп. Облыстағы негізінен көкпаршы жігіттеріміз Екібастұздың Ақкөл ауылында, Баянауылда, Май ауданында, Ақсуда тұрады. Екібастұздың Ақкөл ауылының «Пырақ», Жайылма ауылының «Көкбөрі» және Май ауданының «Саты» командалары жүлделі орындардан көрініп келеді. Көкпаршылардың айтуларынаша, «Пырақтың» капитаны Дәурен Жандарбеков, Оразалы Шөпшин бастаған Еркебұлан Егінбаев, Мереке Смағұлов, Ерғанат Қадыров, Айбын Уахитов, Нұрбол Жақсыбектер үшін көкпар ойын ғана емес, өмір сүру салтына айналған. Ауылдарда ат баптап, көкпар тартуға құмар жастар көбейіп келе жатқаны, әрине, қуантады. Ал көкпарға құмартқан ұлттық ойынымызға қолдау көрсеткен жастардың бастамасы нұр үстіне нұр.

Бүгінде Жайылма ауылы Көкпар құрама командасында жастар белсене қатысуда. Олар: Уахит Балғын, Ерғали Мирас, Құбайдолла

Нүрдәулет, Қайыржан Нұрғанат, Егінбаев Абдурахман, Наурызбай Кенесары, Қайратов Олжас, Хасен Хақназар, Абылай Айбын, Айлыбаев Қайырбай, Қайратов Тілеужан [2, 54 б.].

Екібастұз қаласы «Көкпар» ұлттық ат спорты жарыстарында Облыстан 6 дүркін чемпион атанды. 2013 жылы «Жасөспірімдер арасындағы ҚР чемпионатында Қола жүлде иеленді. Осы команда ішінде «Ел чемпионатында» «Қыз қуу», «Аударыспақ» ұлттық ат спорты түрлерінен жеңімпаз болып, Спорт шебері, Спорт шеберіне үміткер атағын алғандар да бар. Уахитов Айбын Алматы «Ересектер арасында» 2 орын, Петропавл «Жастар арасында» 3 орын, Жақсыбек Нұрбол Түркістан «Қыз қуу» 1 орын, Мусралинов Қанағат Түркістан «Аударыспақ» қола жүлде иегері.

Сурет 2 – «Ер тұрманын жатқа білер, Ер тақымын берік етер» атқамінер жеткіншектерді, рухты азаматтарды тәрбиелеу басты парыз

Бүгінгі күні көкпарға арналған ат дайындау ғылыми негізделген әдістемесінсіз жүргізіледі және бұл деңгей білімділікпен емес, әуесқойлықпен емес, жаттықтырушылық дәрежесі көзге анықталады [3, 45 б.].

Екібастұз қаласының намысын қорғайтын «Ақкөл-Жайылма» көкпар командасы ересектер арасында облыстың 6 дүркін чемпионы атанды.

Бұл мәселені жақын арада шешу керек екені анық, себебі көкпар жалпы бірқатар елдерде жаппай даму үстінде, ал жарыс кезінде көптеген жылқылар дайын емес, жарақат алып, түрлі дәрежедегі жарақат алады.

Қазақ ұлттық спорт ойындары және олардың жастардың әскери-патриоттық дене тәрбиесіндегі рөлі атам заманда қолға үйретіліп, адамзат баласының қажетіне жаратқан жылқы түлігі көшпенділердің ең қасиетті, ең қадірлі малы. Көшпенділерді жылқы малынсыз елестету мүмкін емес.

Сондықтан да көшпенділер мен жылқы түлігі егіз ұғымдай қосарланып айтылған. Тіпті көшпенділер қауымын «аттылар әулеті» деп те бекерден бекер айта салмаса керек. Өйткені, ұланғайыр даланың, ұлан байтақ өлкенің ұлы тұрғындарының тыныс-тіршілігі, өмір-салты, өнер-білімі, әдет-ғұрпы, салт-санасы, салтанаты, бір сөзбен айтқанда бүкіл мәдениеті жылқы түлігімен тығыз байланысып жатады [4, 209 б.].

Павлодар облысындағы көкпар аттарының стандартты жағдайын жасау. Қазақстан халқының атжарыстарға деген қызығушылығы ерекше. Алайда дәл осы күнге дейін осы рухани қажеттілікті ұйымдастыру жағы орташа деңгейде. Оның үстіне ат спорты индустриясы деңгейіне жетпеді.

Павлодар өңірінде бірнеше ипподромдар мен жаттығу орталықтары салынуы тиіс. Олар жекешелендірілмеуі тиіс, әйтпесе, спорттық жылқы шаруашылығының басты мәні – ипподромдардың атжарыс ұйымдастырушылары үшін де, қатысушылары, сондай-ақ жанкүйерлер үшін де қолжетімділігі мүмкін болмайды. Ірі өңірлік аудандарда (Ақсу, Екібастұз, Май ауданы, Баянауыл) аясында екі-үш ипподром салуға қаражатты тек мемлекеттің бөлуге шамасы бар [5, 198 б.]. Сондықтан мемлекет салықтық базаны, жұмыс орындарының санын, экономикаға құйылатын инвестицияның артуына мүдделі.

Сурет 3 – «Көкпар» ұлттық ат спорты ойынының ережесі.
«Шенбер» мәселесі

Сүйіншіткісі сол, елімізде көкпар десе ішкен асын жерге қоятын азаматтар аз емес. Бірінші, халқымыздың көкпар сүйер қауымның 90 пайызы ауылда тұрады. Ауылда көкпар ұлттық ат спорты, бәйге, күрес, жекпе-жектер бар. Ендігі кезекте қала мектептері оқушылары арасында осы ойындарды дамытудың жолдарын жетілдіру. Ол үшін мектептерде арнайы оқу-жаттығу орындарын жетілдіріп, үйірме сабақтарын өткізу. Ұлттық спорт жобасын жетілдіру. Біздің барлық ұлттық ойындарымыз, оның ішінде, көкпар төрт түліктің төресі – жылқы жануарымен байланысты. Сондықтан да, жылқыға деген көзқарасты түбегейлі өзгерту керек. Қазақстанда жылқы шаруашылығын дамытуға арналған арнаулы бағдарлама қабылданғаны жөн. Бұл жерде, ең бастысы, Қазанатты түлету керек. Өйткені, қазанат – қазақтың қазынасы, халқымыздың қорғаны,

айбыны, заманында ел қорғаған батырларымыздың сенімді серігі, қолғанаты болған. Біз Қазанатты түлетсек, бүкіл әлемді өзімізге қаратар едік [6, 275 б.].

Қорыта келе мектебімізді алдағы уақытта «Ұлы даланың жеті қыры» Атқа міну мәдениеті жобасы негізінде 5–9 сыныптарға арналған «Жылқытану» факультатив бағдарламасы аясында сабақтар өтіледі. Кездесулер: Уахитов Айбын Талғатұлы Екібастұздағы «ҚР Спорт шебері», бүгінгі ұлттық ат спорты ойындарының жаттықтырушысы. Жоспар негізінде Жылқы жануарының:

1 Тарихи, биологиялық, әдеби шығармалардағы, спорттық ойындардағы және рухани мәдениеттегі құндылықтарын зерттеу жұмыстарын жалғастыру барысында кездесулер ұйымдастыру.

2 Мектеп бағдарламасына арнайы факультатив сабақ енгізу (36 сағаттан құралған, соның ішінде 27 сағат теория, 4 сағат тәжірибе, 5 сағат кездесу).

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Барминцев Ю. Н. Етті және сүтті жылқы шаруашылығы. – Алматы, 2010. – Б. 114–119.
- 2 Бозымов Қ. Қ. Жылқы және түйе шаруашылығы, Ер қанаты. – Алматы : Қайнар, 2011. – Б. 54–65.
- 3 Әкімбеков Б. Р., Мүслімов Б. М., Әкімбеков А. Р., Дәленов Ш. Д. Жылқы шаруашылығы. – Қостанай, 2008. – Б. 45–75.
- 4 Құрманбаева С. К. Ұлттық ойындардың бүгінгі мен келешегі. – Алматы, 2009. – 209 б.
- 5 Несіпбаев Б. К. Ұлт мәдениеті мен өнері. – Алматы : Білім, 2009. – 198 с.
- 6 Атабаев А. С. Ұлттық ойындар – халық мұрасы. – Алматы : Кітап, 2010. – 275 б.

КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ КӘСІБИ ҚҰЗІРЕТТІ МАМАН ДАЯРЛАУДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

НАГМЕТОВА П. С.

математика пәнінің мұғалімі, Ақсу кара металлургия колледжі, Ақсу к.

ЗАЙНУЛЛИНА Д. Ж.

информатика пәнінің мұғалімі, Ақсу кара металлургия колледжі, Ақсу к.

Жоғары сынып оқушыларының кәсіби өзін-өзі анықтауы – бұл жоғары сынып оқушысы өзінің бейімділігі, мүмкіндіктері мен қоғамның білікті мамандарға деген қажеттіліктері арасындағы тепе-теңдікті қалыптастыратын кезең-кезеңмен шешім қабылдау процесі; бұл процестің нәтижесі болашақ мамандықты және тиісті білім беру траекториясын таңдау болып табылады.

Кәсіби өзін-өзі анықтау сәтті болуы үшін әр адамның белгілі бір білімі мен дағдылары болуы керек, онсыз кәсіби өзін-өзі анықтау мүмкін емес, сонымен қатар оған көмектесу керек. Мұндай көмектің бір түрі-кәсіби бағдар [1].

Кәсіптік бағдар – кәсіптік қызмет саласындағы жеке тұлғаны бағдарлау, жеке деректердің кәсіптік талаптарға сәйкестігін тексеру, кәсіпті табысты оқыту және игеру үшін қажетті жалпы білім беру дағдылары мен дағдыларын қалыптастыру, кәсіптік жарамдылықтың алғашқы сынағалары және кәсіптік білім беру жүйесіне біртіндеп бейімделу.

Білім беру процесінде оқу-педагогикалық өзара іс-қимылды ұйымдастыру білім алушылардың колледжде білім алуға дайындығын қалыптастыруға, сондай-ақ таңдалған кәсіби қызмет саласындағы жеке тұлғаны бағдарлауға бағытталған. Бұл оқытудың бастапқы кезеңінде білім алушылардың оқыту мен тәрбиелеудің жаңа жағдайларына тез «өмір сүруіне» ықпал ететін арнайы білім беру жағдайларын жасауды білдіреді. Жағдай жасауды педагог қызметкерлер: оқытушылар, өндірістік оқыту шеберлері, әдістемелік кеңес және әкімшілік жүзеге асырады. Кәсіби бағдарлауды дамыту проблемаларын көптеген отандық және шетелдік ғалымдар зерттеп, зерттеп жатыр. Сондықтан бұл мәселенің өзектілігі зерттеуді таңдауды анықтады: кәсіптік өзін-өзі анықтау қандай функцияларды, іс-әрекеттерді және максаттарды орындайды, орта кәсіптік білім берудегі күрделі және көп қырлы құбылыс ретінде, өйткені:

- барған сайын қатал бәсекелестік ЖОО-ларды, БҚО мекемелерін талапкерлерді одан әрі оқытуға қабілетті үздік

студенттерді алу үшін болашақ білім алушылармен жоғары оқу орнына дейінгі жұмысқа ерекше назар аударуға мәжбүр етеді;

- оқушылар мен оқушыларды өмірдің жаңа жағдайларына: нарықтық жағдайларға, оқудың ерекшеліктеріне алдын-ала дайындау қажет. Мектептен айырмашылығы, колледжде өзінің жоғары оқу орнынан кейінгі қызметіне нақты назар аудара отырып, неғұрлым белсенді және өз бетінше жұмыс істеу керек;

- болашақ көшбасшыларды, негізгі білім беру массасының дамуы мен қалыптасуына айтарлықтай әсер ететін, оны өзінің даму және дайындық деңгейіне көтеретін белсенді ядроны дайындау қажет.

Белсенділік пен өзін-өзі белсендіру мәселесі қазіргі уақытта өте өзекті және жеткілікті зерттелмеген. Психологиядағы бұл ұғымдарды көптеген ғалымдар рухани белсенділікпен, субъективтілікпен, стихиялылықпен және рефлексияға дайындықпен біріктіреді, бірақ бұл көзқараспен ішкі белсенділік ұғымы және оның қайдан пайда болатындығы толық түсінілмейді. Көптеген адамдар психология – бұл нақты айтылмайтын ғылым деп санайды, бірақ психологтар іс жүзінде адам белсенділігімен жұмыс істейді, оны білім алушыларда дамытуға тырысады, осылайша белсенділіктің айқын құрылымын да, түйсігі деңгейінде де, кейде психолог-практиктің белсенділік фактісін сезінуін тәрбиелеуге ниетті [2].

Егер кәсіптік бағдарлау мәселелерін шешу деңгейлерін қарастыратын болсақ, онда психолог пен оның қамқоршысының субъект-объектілік қатынастар схемасы бойынша қарым-қатынасы ең қарабайыр екенін байқауға болады. Себебі білім алушы объект болып табылады және оны жай ғана бағдарлаған кезде дәстүрлі кәсіптік бағдар туралы айтуға болады. Жеке тұлғаның кәсіби қалыптасуы кәсіптік бағдарлау мәселелерінің ең күрделі шешімдеріне көшуді қамтиды. Шешімнің екінші деңгейі тәлімгер мен психологтың кәсіптік бағдарлау мәселелерін шешу туралы өзара іс-қимылы болып табылатын диалогты болжайды. Бұл деңгейде субъект-субъектілік қатынастар схемасы жандандырылады және саналы түрде негізделген ынтымақтастық пен өзара әрекеттесу арқылы қамқоршының белгілі бір белсенділігі туралы әңгіме болуы мүмкін.

Үшінші деңгей проблеманың шешімін табуға және өз қалауы бойынша кәсіптік бағдар беру жұмысына қатысты шешімдер қабылдауға дайындықты дамытуды қамтиды. Осы кезеңде рухани белсенділік дамиды, оның көмегімен қамқоршының өзі жағдайлардан шығудың жолдарын сырттан көмексіз табуы

үйренеді. Осы деңгейдегі тәлімгер мен психолог арасындағы байланыс субъект-субъект ретінде белгіленеді. Бұл схеманы дамыта отырып, тәлімгер психологтың көмегінсіз өз бетінше шешім қабылдауға қабілетті, өйткені ол арнайы құрылған ынтымақтастық пен өзара әрекеттесудің көмегімен жанданды.

Кәсіптік бағдар беру жұмысының негізгі мақсаты субъектінің кәсіби салада өзін-өзі анықтауын қалыптастыру болып табылатындығына байланысты, осы субъект нені түсінетінін түсіну қажет. Мәселені зерттеу үшін субъективтіліктің кем дегенде екі сипаттамасын бөліп көрсету маңызды болады. Бірінші, ең маңызды сипаттама-стихиялық әрекеттер мен шешімдерге дайын болу. Екінші сипаттама-жауап беруге және өз әрекеттеріңізді түсінуге дайын болу. Басқаша айтқанда, субъект рефлексия жасай алады және өз әрекеттеріне өз бетінше баға бере алады [3].

Е. И. Исаев пен В. И. Слободчиков атап өткендей, бұл адамның жеке басының маңызды фактісі болып табылатын рефлексия. Сондықтан рефлексия термині субъектіге өз ойларын, идеяларын, күйлерін, әрекеттері мен көзқарастарын және тұтастай алғанда өзін нақты өзгерістегі мамандандырылған зерттеу мен сынның мәні ретінде көрсетуге мүмкіндік беретін ерекше қасиетті білдіреді.

Субъективтілік пен тұлғаның дамуы туралы қызықты ойларды В. А. Петровский жүргізеді. Тұлға дами ма? Мұндай күмән туындайды, өйткені басқа тұлға болмаса, ешқандай жеке қалыптасу болмайды. Адам басқа адамның мүдделеріне енеді және осы байланыс арқылы адам ретінде жетілдіріледі. Жеке тұлғаны қалыптастыру-бұл жеке тұлғаның төрт формасында қалыптасуы: әлемге өмірлік орналасу субъектісі (табиғат); әлеммен нақты байланыс субъектісі (нақты әлем); байланыс элементі (адамдар әлемі); рефлексия субъектісі (мен өзім). Тұлға осы формалардың барлығына енеді, сондықтан адам үшін маңыздылығы оны жетілдірудің әр кезеңінде өзгереді. В. А. Татенконың жеке басының дамуы туралы ойлар да қызықты. Психикалық белсенділіктің субъектісі психологиялық деңгейдің барлық деңгейлерінде бағыттаушы – жақсартушы орталық ретінде қарастырылады. Субъектінің негізі адамның психиканың субъектісі ретіндегі белсенділігінің субстанциялық өзіндік және өзін-өзі басқаратын негізі болып табылады. Субъектінің негізінің маңызды түйсігі – адамдар әлемінде танылған өмірге қол жеткізу бағытында жеке тұлғаның онтопсихикалық өзгерістерінің белгілі бір формулаларын алып жүретін Біріккен онтопсихикалық құрылымдар.

Субъект негізінің субстанциялық интуициясының құрамы: экзистенциалды (мен бармын, өмір сүремін); халықаралық (мен қалаймын, шөлдеймін, тырысамын); рұқсат етілген (мүмкін, қабілетті, қабілетті); шартты (мен қалаймын, болжаймын, шешім қабылдаймын); заманауи (мен жүзеге асырамын, орындаймын, қол жеткіземін); рефлексивті (мен сұраймын, өлшеу, салыстыру); зерттеу (менде бар, сақтаймын, бар).

Субъектінің психикалық белсенділігінің механизмдері ерекшеленеді: өзін-өзі сұрау – қалыптастыруды басқарады және аяқтайды, негізгі тәжірибе – «мен субъектінің ядросының экзистенциалды интуициясын алып тастайтын бармын»; антиципирующий мақсат қою – негізгі тәжірибе – «мен инерциялық интуицияны жүзеге асыратын адам болғым келеді»; потенциалдың өзі – тәжірибе – «мен әлеуетті интуицияны алып тастайтын адам бола аламын»; өзін-өзі анықтау – қойылған мақсаттарды, таңдалған құралдар мен жағдайлар мен әрекеттерді байланыстыру қабілеті, негізгі тәжірибе – «мен табысқа сенімдімін, шешім қабылдап, виртуалды интуицияны мешыстыратын әрекетті бастаймын»; өзін-өзі жүзеге асыру – ниетті іс-әрекетке, идеалға, мақсатқа, нәтижеге, негізгі тәжірибеге айналдырады «мен алға қойған мақсатқа жетуім керек, өзекті интуицияны алып тастау»; өзін-өзі бағалау – мақсатқа жету немесе жетпеу фактісін анықтайды, бұл барлық аталған механизмдердің интеграциясы, негізгі тәжірибе – «мен алынған нәтижеге риза/риза емеспін, рефлексивті интуицияны алып тастаймын»; апперцепцияның өзі – жеке психологиялық тәжірибені жаңғырту, тәжірибе – «мен өзімді адам ретінде қалыптастырудағы субъективті белсенділіктің қажетті тәжірибесін, түйсігін алып тастаймын» [1].

Жетілдіру барысында тұлғаның қалыптасуы туралы мәлімдеме ұзақ уақыт бойы жүреді, бірақ кәсіби анықтама тұрғысынан субъектінің дамуы қалыптасу процесінің барысын одан әрі тексеру және түзету үшін қоғамдық рефлексияға сәйкес бұрылыс нүктелері арқылы үнемі игеріледі. Егер бетбұрыс нүктелері сөзсіз болса, онда кәсіби тұлғаны қалыптастырудың маңызды шарты-бұл сәттерді женуге дайын болу, сондықтан адамгершілік қасиеттер де, адамгершілік-ерік жағы да субъектіні қалыптастыруда бірінші орынға шығады. Адамгершілік – ерік-жігердің өзі өмірлік мақсат пен оған бейімділік жолын дұрыс таңдаудағы негізгі рөлдердің бірі болып табылады [4].

Осыған байланысты жеке сәйкессіздіктермен кездесуге болады. Бірінші және ең жағымсыз сәйкессіздік – бұл субъектінің өзінің жеке қажеттіліктерімен келіспеуі, оның өмір туралы ұстанымына сәйкес келмеуі. Мұнда адамның қалауы мен тілектерін ескеру талабына күмән келтіруге болады. Табысқа жету жолын едәуір жеңілдету үшін жеке тұлғаның кейбір мүмкіндіктерінің келіспеуіне байланысты басқа жағдайлар бар. Сондықтан қабілеттер мен мүмкіндіктер жеке тұлғаның дамуы барысында барлық жағынан, соның ішінде басқалардан өзгереді, содан кейін дәстүрлі «мүмкін» бірден күмән тудырады. Мұнда субъективтіліктің моральдық-ерікті компоненті туралы өз ойларына назар аударылады, қалыптасып келе жатқан кәсіби өзін-өзі анықтау субъектісінің ерікті күш-жігерінің нәтижесінде қолда бар қабілеттердің сөзсіз өзгеруіне бағдарлау мүмкіндігі ең өзекті болады.

Сайып келгенде, тербеліс кезінде дәстүрлі түрде «қажет» кәсіптік бағдар беруде біріктіріледі, яғни қоғамның қалаған кәсіптегі қажеттіліктерін ескеру анықталады. «Қажет» дегеннің мән-жайы және оның бейтарап әлеуметтік-экономикалық жағдаймен үнемі көтеріліп отыруы өте айқын емес, бірақ қалыптасқан адам еңбек нарығының жай-күйіне және қолданыстағы әлеуметтік жағдайларға бейімделуден гөрі, жеке даму үшін де, қоғамның дамуы үшін де тиісті және органикалық түрде не туындайтынын дербес анықтауға міндетті деп болжауға болады иллюзиялар. Мұның бәрі субъектінің дамыған ерік-жігерін, дәлірек айтқанда, бұқаралық ақыл-ой стандарттарын әлсіз игере отырып, қоғамдық процестерде өздігінен жүруге дайын болуын қамтамасыз етеді [5].

Студенттің белсенділік процесі психологтың мамандандырылған презентациясын қажет етеді-тәжірибе. Себебі кәсіби кеңесші студентпен қарым-қатынаста өзі субъект ретінде әрекет етуі керек. Г. Мюнстенберг мұғалім мен оқушылардың жеке басы кейбір күшті жақтар деп жазды және «Біз сыныпқа кіріп, оқушыларға қызығушылық танытқанда, біз олардың көз алдында ерік-жігерміз, ал олар біздің көз алдымызда». Маңызды кезең – күшті жақтарды біріктіру және кәсіптік бағдарлау мәселелерін ақылға қонымды шешуге бағыттау [6].

Алайда, бұл жерде де қарама-қайшы жағдай туындайды: кәсіби кеңесші өз жұмысында бастамашыл позицияны ұстанбауы мүмкін. Кәсіби қызметінің толыққанды субъектісі болу құқығынан бас тарту мүмкіндігі бар, сондықтан іс жүзінде мұндай суретті байқау

ықтималдығы жоғары. Жалпы, өзін-өзі анықтайтын субъектіге кәсіптік бағдарлау қолдау топтарын бөлуге болады:

1 Дәстүрлі түрде кәсіби кеңес беру. Психолог – бұл өзінің лауазымдық нұсқаулықтарын адал орындайтын объект, ал студент – психологтың іс-әрекетінің объектісі. Бұл топта нақты субъект жұмысты орындау тәртібі мен барысын анықтайтын басшы немесе технологиямен және жұмысты орындау тәртібімен әзірленген әдістемелік әзірлемелерді ұсынатын әдіскер болып табылады.

2 Коммерциялық кәсіптік бағдар. Психолог – бұл оның жұмысы мен еңбек нарығын байланыстыратын жағдайды бақылайтын объект. Бұл топтағы студент – бұл өз еркімен оқуға барғысы келгеннен гөрі, еңбек нарығында ең көп сұранысқа ие мамандықты таңдауға мәжбүр болатын объект. Бұл топта әдістемелік әзірлемелерді әзірлейтін басшылар мен әдіскерлер де объект бола алады, өйткені олар оңай сатылатын нәрсені жасауға мәжбүр болады.

3 Үлгіландырушы кәсіби кеңес. Бұл топта психолог студент – субъектімен өзара әрекеттесуді ұйымдастырушы болып табылатын субъект болып табылады. Осы топтың басшылары мен әдіскерлері еңбек нарығына өз жұмыстарын ұсынады, оған бейімделіп, тіпті жеке тұлғаның және тұтастай қоғамның болашақ қалыптасуына бағытталған басқа баламаларды ұсынады.

Жоғарыда айтылғандардың қарама-қайшылығы мынада: барлық топтар кәсіби бағдар беруде дұрыс, өйткені егер субъект толыққанды тұлғаны дамыту үшін күш пен ерік-жігерді қолданғысы келмесе, психологтың жұмысы да пайдасыз болады. Тұлғаның құпиясы-жеке тұлға өзінің жекелендіру жолын өзі таңдауы керек, ал психолог – бұл күрделі таңдаудағы қолдау.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Выготский Л.С. Жоғары психикалық функцияларды қалыптастыру / Л. С. Выготский // Жарияланбаған еңбектерден. – М. : «Педагогика Ғылымдары Академиясының басылымы», 1960. – 500 б.
- 2 Кларин М. Б. Білім берудегі тұлғалық бағдар // Педагогика. – 1996. – № 2. – Б. 14–21.
- 3 Ермолаева Н. А. Мұғалімнің кәсібилігін қалыптастырудағы проблемалар / Н. А. Ермолаева, Е. А. Майорова // Қолданбалы психология журналы. – 2005. – № 4. – Б. 2–7.
- 4 Климов Е. А. Кәсіби Психология. – М. : «Практикалық психология институты» баспасы; Воронеж : «МОДЕК» ҰЕҰ, 1996. – 400 б.

5 Кручинин В. А. Білім алушылардың жеке дамуы мен кәсіби қалыптасуын психологиялық қолдау / В. А. Кручинин, М. В. Калтаева // Ресейдегі жоғары білім. – 2009. – № 1. – Б. 129–132.

6 Лотова И. П. Колледж оқушыларының жеке және кәсіби дамуының психологиялық шарттары // Педагогика. – 2008. – № 5. – Б. 59–63.

ЭФФЕКТИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ПРАКТИКИ СОПРОВОЖДЕНИЯ РАННЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ

ПШЕМБАЕВ М. А.

старший преподаватель кафедры «Личностное развитие и образование»,
Торайгыров университет, г. Павлодар

ГУЛЯЕВ И. А.

студент, Торайгыров университет, г. Павлодар

Раннее профессиональное самоопределение – важный этап в жизни каждого человека, поскольку от выбора профессии зависит не только его будущее благополучие, но и личное удовлетворение от работы. В наше время, когда рынок труда постоянно меняется, а возможности для профессионального развития становятся все разнообразнее, необходимость в обоснованных решениях относительно будущей карьеры становится особенно актуальной.

Раннее профессиональное самоопределение имеет особое значение, так как ранний возраст является временем, когда человек только начинает формировать свои профессиональные интересы, ценности и предпочтения. На этом этапе молодые люди еще не имеют опыта работы и не всегда осознают все аспекты тех или иных профессий. Поэтому раннее самоопределение позволяет им начать осознанный выбор карьерного пути, что в дальнейшем может способствовать более успешной и удовлетворительной карьере. В данной статье мы рассмотрим различные аспекты этого процесса, включая технологии профориентации, организацию профессиональных практик и стажировок, а также роль консультации и менторства в помощи молодым людям в принятии важных профессиональных решений [1].

Программы и технологии раннего профессионального самоопределения играют критическую роль в жизни каждого человека и должны начинаться на ранних стадиях его образования,

начиная с дошкольного возраста, и продолжаться активно до завершения основного образования, то есть до 9 класса (таблица 1). Начиная с самых ранних лет, дети начинают проявлять интерес к различным видам деятельности и профессиям. Поэтому важно предоставить им возможность исследовать различные области знаний и умений, развивая свои навыки и таланты [2].

Таблица 1 – Задачи и средства сопровождения раннего профессионального определения

№	С т у п е н ь образования	Задачи	Средства
1	Дошкольное образование	- создание базового представления о разнообразии профессий и стимулирование интереса к выбору профессиональной деятельности; - поддержка позитивного отношения к различным видам работы и творческой активности.	- игровые формы активности, такие как ролевые игры, профессиональные симуляции и творческие проекты; - образовательная работа с родителями для ознакомления с целями, методами и формами поддержки профессионального самоопределения.
2	Н а ч а л ь н о е образование (1–4 кл.)	- ф о р м и р о в а н и е важных ценностных и мотивационных принципов для личного развития и определения своего места в жизни; - обзор профессионального мира как части общего образования; - поддержание осознания разнообразия профессий и значимости современного производства для жизни индивида и общества, с т и м у л и р о в а н и е устойчивого интереса к миру труда и различным профессиям	- делимся опытом родителей и профессионалов о различных профессиях; - организация экскурсий на предприятия в микрорайоне, районе или городе; - п р о в е д е н и е практикоориентированных и информационных проектов, включая те, что направлены на предварительную профессиональную подготовку; - п р о ф о р и е н т а ц и о н н ы е компьютерные игры; - организация творческих конкурсов, включающих практические задания, специально ориентированные на детей с интересом к инженерно-техническим и рукодельным навыкам.

3	Основное среднее образование (5-9 кл.)	<ul style="list-style-type: none"> - помощь в формировании представлений о различных социально-жизненных ролях, включая наемных работников, людей служения, предпринимателей, фрилансеров, инвесторов и безработных; - развитие готовности к саморазвитию и самоопределению; - стимулирование успешного опыта выполнения разнообразных видов работ и создания ценных продуктов через практическую деятельность, что способствует стремлению к успеху в своей деятельности. 	<ul style="list-style-type: none"> - использование потенциала профориентации в различных учебных предметах, чтобы установить и реализовать связь между учебой и профессиональной сферой; - организация мастер-классов для родителей по различным профессиям; - проведение игровых и учебных заданий для профориентации; - создание компьютерных игр для профориентации; - разработка системы профориентационных проектов для внеклассной деятельности, включая инженерные и производственные задания; - проведение профессиональной информационной работы с семьями; - организация экскурсий на предприятия и индустриальные места; - проведение творческих конкурсов и игровых чемпионатов с профессионально-практическим уклоном, в том числе для детей с интересом к инженерно-техническим и рукодельным навыкам; - работа с учащимися над созданием личного предпрофессионального образовательного портфолио.
---	--	---	--

Одной из наиболее распространенных и эффективных технологий в области сопровождения профессионального самоопределения является профориентация. Она охватывает широкий спектр методов, включая проведение тестов, опросов и индивидуальных консультаций, направленных на выявление профессиональных предпочтений индивида. Такие инструменты помогают человеку осознать свои сильные стороны, интересы и ценности, что облегчает принятие обоснованных решений относительно будущей карьеры [3].

Кроме того, важной практикой поддержки раннего профессионального самоопределения является проведение различных тренингов, направленных на развитие навыков, необходимых для успешной карьеры. Это могут быть тренинги по развитию коммуникативных навыков, лидерства, тайм-менеджмента и других ключевых компетенций, что развивает профессиональные навыки и повышает конкурентоспособность будущего специалиста на рынке труда.

Таким образом, подходы и инструменты, используемые для поддержки раннего профессионального самоопределения, должны быть индивидуально настроены, учитывая уникальные особенности каждого человека. Каждый обладает своими интересами, способностями и жизненными целями. Поэтому необходимо создать условия, в которых каждый сможет обнаружить свой потенциал и достичь успеха в своей сфере. Эффективные технологии и методики поддержки могут помочь людям принимать обоснованные решения относительно своего будущего и добиваться успеха в выбранной профессиональной области.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения. – Ростов н/Д. : Издательство «Феникс», 1996. – 512 с.
- 2 Super D. E. et al. Vocational Development : A Framework of Research. – N.Y., 1957. – 152 p.
- 3 Holland J. H., Holyoak K. J., Nisbett R. E., Thagard P. Induction : Processes of Inference, Learning, and Discovery. – Cambridge, MA : MIT Press, 1986. – 342 p.

КАЧЕСТВО ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ ТЕХНИЧЕСКОГО И ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

РЯДНЫХ О. В.

мастер производственного обучения,
Аксуский колледж черной металлургии, г. Аксу

Для подготовки эффективного специалиста необходимо эффективное обучение. Работодатель хочет через три месяца видеть результаты работы молодого специалиста. Этого можно добиться только в одном случае: выполнение реальных конкретных

действий, связанных с решением профессиональных задач, должно осуществляться в реальных производственных условиях (на рабочем месте). В этом случае будет приобретаться профессиональный опыт. Для этого работодатель должен предоставлять свои производственные помещения для проведения производственной практики. Учебное заведение на своей территории организует рабочие места специалиста, на которых проводятся практические занятия.

Большое значение имеет организация и методика проведения оценки. Как и что оценивается при традиционном обучении? Вызвал к доске, задал вопрос. В результате оценил память. Память, конечно, вещь немаловажная, но, в первую очередь, на профессиональном поприще нужны другие качества. Оценивать нужно правильность выполнения действий. Выполнить действия можно только с помощью умений, основанных на конкретных осмысленных знаниях. Вот это и есть интеграция теории и практики.

И когда обучающийся будет выполнять действия и анализировать их результаты, то он будет приобретать необходимый опыт.

Эффективное обучение основывается на соответствующей организации и методике проведения занятий, способствующих становлению специалиста как активной мыслящей творческой личности.

Не должно быть разрыва между тем чему учат и тем, что нужно уметь делать. Только в этом случае можно говорить о мотивации. Если в учебном процессе превалирует зубрёжка, то результат будет очень низким.

Совершенствование качества профессиональной подготовки специалистов

Сегодня система образования переживает модернизацию. Процессы модернизации направлены на созидание и развитие социально-экономической и культурной жизни российского общества. Выпускник образовательного учреждения 21 века должен обладать не только знаниями, умениями и навыками, но и обладать такими личностными качествами, которые дадут ему гибкость и устойчивость в постоянно меняющихся условиях жизни.

Перед профессиональным образованием стоят сложные задачи – не только подготовка грамотного специалиста, но и формирование профессионально компетентного выпускника, способного к профессиональной мобильности в условиях информатизации общества.

В соответствии с возрастанием потребности в специалистах среднего звена государственная политика предусматривает опережающее развитие системы среднего профессионального образования. Выпускник системы профобразования должен владеть набором компетенций, обеспечивающих готовность к работе в динамично изменяющихся экономических условиях, возможность осмысленно воспринимать и критически оценивать социально-экономические процессы, прогнозировать их развитие, адаптироваться в них и, в идеале, влиять на эти процессы. В процессе подготовки специалиста главенствующую роль приобретает ориентация на развитие его личности и профессиональной культуры, позволяющая существенно облегчить процесс адаптации в профессиональной среде. Это требует серьёзных изменений в обеспечении качества подготовки специалистов. Качественное профессиональное образование сегодня – это средство социальной защиты, гарант стабильности профессиональной самореализации человека на разных этапах жизни.

Изучение профессиональных модулей предполагает освоение набора компетенций (общих и профессиональных), которыми может овладеть выпускник только благодаря использованию в образовательном процессе активных методов обучения. С помощью данных методов можно проверить качество знаний через освоение компетенций будущим специалистом.

Понимание значимости своего труда, чувство ответственности за свою работу закладывается на уроках производственного обучения и в период прохождения практики на производстве, в ходе которого у студентов формируются профессиональные компетенции на основе тех знаний, которые они получают в процессе теоретического обучения в колледже. Прохождение практики на производстве на современном этапе остается основной формой организации производственного обучения. Одним из важнейших моментов формирования компетенции во время прохождения практики является грамотная постановка целей и задач, создание положительной мотивации, которая определяет успех в приобретении трудовых навыков и умений и реализуется через применение разнообразных приемов и методов обучения.

Умелое и грамотное их сочетание способствует подготовке высококвалифицированных рабочих. Для этого на первом курсе, как одну из форм внеклассного мероприятия, в колледже используют экскурсию на производство. Цель первой экскурсии – показать

и дать студентам представление об избранной профессии. Опыт многолетней работы показывает, что такие экскурсии создают хорошую положительную мотивацию на освоение избранной специальности. Большинство ребят приходят к нам учиться с неосознанным выбором, а по совету родителей, знакомых. И только первое знакомство с производством дает правильное представление о выбранной профессии и это во многом определяет дальнейший успех в ее успешном овладении. Обучающиеся воочию видят предстоящий труд, знакомятся во время экскурсии с современным станочным оборудованием, материалами, организацией труда в условиях производства, видят конечный результат труда большого коллектива и у них возникает четкое представление о том, чем в будущем им предстоит заниматься при освоении выбранной ими профессии.

На смену традиционным методам обучения пришли современные образовательные технологии, поэтому во время планирования своего УМК по специальности стараюсь использовать элементы различных «педагогических технологий».

На сегодняшний день я являюсь мастером производственного обучения по специальности «Токарное дело и металлообработка». Так как я курирую студентов на третьем и четвертом курсах, на производственной и преддипломной практиках, то на своих классных часах рассказываю о производстве, привожу связь между избранной профессией и жизнью. Попадая на производство в качестве практиканта, каждый обучающийся несет ответственность за порученное дело, происходит обучение через собственный опыт. Моя задача – дать почувствовать студентам, что их профессиональная и жизненная успешность реальна и достижима, но лишь при их активной личной заинтересованности и приложении определенных усилий.

Считаю, что использование деятельностных технологий обучения в период прохождения производственной практики, метода анализа производственных ситуаций и решения профессиональных задач, способствует у студентов формирования первоначального профессионального опыта, профессиональных компетенции, а значит, повышает их конкурентоспособность на рынке труда.

Ожидаемые результаты от внедрения дуальной модели профессионального образования в рамках Программы продуктивной занятости и массового предпринимательства:

- профессиональное образование, ориентированное на реальное производство;

- увеличение доли участия в образовательном процессе со стороны предприятия;

- согласование Рабочих учебных программ с предприятием;

- развитие системы независимой оценки качества подготовки выпускников и педагогических кадров, сертификация совместно с РПП «Атамекен», Демо – экзамен по стандартам международного движения WorldSkills;

- значительный рост квалификаций рабочих кадров и повышение престижа рабочих профессий за счет модификации модульного обучения.

Учебная практика по профессии «Токарное дело и металлообработка»

По программам нового поколения введена учебная практика по рабочим профессиям, назначение которой – повысить эффективность обучения будущих специалистов СПО.

Практика направлена на то, чтобы учащийся приобретал первичные умения работы на станках в сочетании с теоретическими знаниями, которые дает мастер производственного обучения.

Мастер не только рассказывает, но и показывает, как надо выполнять те или иные действия на станке и после этого требует выполнения этих действий от учащегося для приобретения первичных умений, сопровождая осмысленными знаниями.

В процессе обучения студенты познакомились и изучили устройство токарного станка 16К20, инструменты и универсальные приспособления, виды токарной обработки, научились выполнять токарные операции, читать чертежи деталей.

За каждым обучающимся закрепляется наставник – наиболее квалифицированный специалист предприятия, прошедший педагогическую подготовку и осуществляющий:

- передачу личного профессионального опыта;

- формирование общих и профессиональных компетенций, обучение наиболее рациональным приемам и методам работы;

- мобильную корректировку профессиональных компетенций обучающихся;

- обеспечение оптимального использования времени и ресурсов;

- повышение мотивации обучающихся к установлению длительных трудовых отношений с предприятием;

- приобщение обучающихся к корпоративной культуре предприятия.

Наставник является непосредственным организатором производственного обучения – несёт персональную ответственность за качество подготовки программы. При реализации программ дуального обучения наставником используются формы и методы обучения, максимально приближенные к производственной деятельности. Результат обучения на предприятии зависит от квалификации, профессионализма и мотивации наставника. Наставничество, как один из ключевых элементов производственной практики, должно быть соответствующим образом обеспечено механизмами мотивации и стимулирования данной деятельности.

Обучение на рабочем месте осуществляется в соответствии с учебным планом, календарным учебным планом, планом мероприятий по обеспечению образовательного процесса.

Использование элементов дуального обучения в образовательном процессе подразумевает совершенно иной подход. Освоить квалификацию по профессии или специальности невозможно, изучая какие-либо части образовательной программы самостоятельно. И теоретическое, и практическое обучение должно происходить только очно. Важно обеспечить каждому студенту возможность выполнить все виды работ всех видов практик и пройти теоретическое обучение, необходимое для выполнения этих работ в полном объеме.

Организация практики на Аксуском заводе ферросплавов осуществляется согласно учебно – планирующей документации: рабочие программы, перечни учебно – производственных работ, календарно-тематические планы, планы уроков и занятий на объектах производственной практики.

Курирование практики на АЗФ, а также анализ посещаемости осуществляется согласно маршрутных план – схем, разработанных мастерами п/о с учетом индивидуальных мест прохождения практики. Неотъемлемой частью качественной организации практики на АЗФ является сотрудничество мастеров п/о с наставниками студентов. Так, совместная работа выражается в индивидуальных беседах, определении производственных работ согласно перечню учебно – производственных работ, также проведение вводного, текущего и заключительного инструктажа. Заключительным этапом совместной работы является организация и проведение контрольно – проверочной работы согласно установленного задания и разряда.

Содержание занятий, выполнение студентами работы записываются в журналы УПМ и дневники по практике на АЗФ.

Так же выставляется оценка за качество выполнения работ и теоретический уровень знаний студентов.

Организация профессиональной практики

Производственная практика ведется в 14 цехах Аксуского завода ферросплавов, филиала АО ТНК «Казхром».

На основании договора издается приказ по заводу о закреплении наставников из числа опытных квалифицированных рабочих и мастеров завода. Все студенты третьего и четвертого курсов обеспечиваются рабочими местами. При переходе с третьего курса на четвертый меняются места прохождения практики с целью более широкого освоения навыков по профессии.

В период пред выпускной практики работники ИТР завода оказывают помощь и содействие чертежами, литературой при подготовке написанию письменных экзаменационных работ. На период прохождения практики все студенты обеспечиваются спецодеждой. По окончании практики студенты выполняют пробные работы и получают квалификационную характеристику.

Правильное распределение часов производственной практики в соответствии с рабочей программой, является основой обеспечения высокого уровня подготовки будущих рабочих.

Производственное обучение в колледже проводится согласно перспективному плану работы колледжа, обязательных стандартов начального профессионального обучения.

ОА «Аксуский завод ферросплавов» предоставляет условия и техническую базу для практического обучения и несёт все связанные с ним расходы. Компании выгодно инвестировать в образование, так как в итоге они получают готового специалиста, досконально знакомого с особенностями работы именно этого предприятия. К тому же существенно снижаются финансовые расходы, предусмотренные на поиск и подбор специалистов, их переучивание и адаптацию. Студенты, закончившие обучение по дуальной модели, успешно трудоустраиваются по выбранной специальности, быстрее адаптируются к реальным производственным условиям и не испытывают психологического стресса.

ЛИТЕРАТУРА

1 Концепция модернизации Казахстанского образования на период до 2020 года. Доклад В. М. Филиппова, 2003. [Электронный ресурс]. – URL: <https://oqu-zaman.kz/?p=7034>.

2 Лебедев О. Е. Восемь проблем модернизации содержания образования // Упр. шк.: Еженед. прил. к газ. «Первое сентября». – 2000. – № 30 (00.09). – 3 с.

3 Веселовская Н. С. Модернизация и проблемы среднего профессионального образования. – М., 2006.

ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОФОРИЕНТАЦИОННОГО СОТРУДНИЧЕСТВА С ПРЕДПРИЯТИЯМИ И ТЕХНИЧЕСКИМИ КОЛЛЕДЖАМИ

САНЖАРОВА Н. А.

мастер производственного обучения,
Аккусский колледж чёрной металлургии, г. Аксу

Переход к новым социально-экономическим отношениям вызывает изменение роли человека в хозяйственной системе общества, пересмотр требований к нему как к профессиональному работнику. Нарождающийся новый хозяйственный механизм создает условия для свободы личности в выборе жизненного и профессионального пути.

Проблема профессионального самоопределения является одной из главных в жизни каждого человека. Данные современных исследований свидетельствуют о том, что по причине незнания правил выбора профессии, ситуации на рынке труда, отсутствие практического опыта в профессиональной деятельности, около 40 % молодых людей выбирают профессию, не соответствующую их интересам, склонностям и убеждениям. Это влечет за собой разочарование, пополняются ряды неудачников в жизни [1, с. 45].

Результатом процесса профессионального самоопределения в старшем школьном возрасте является выбор будущей профессии. Помощь учащимся в правильном выборе профессии предполагает необходимость специальной организации их деятельности, включающей знания о себе и о мире профессионального труда с последующим соотношением знаний о себе со знаниями о профессиональной деятельности. Эти компоненты являются основными составляющими процесса профессионального самоопределения на этапе выбора профессии.

Профессия все больше начинает рассматриваться и как средство для достижения жизненного успеха, и как средство для нахождения своего места в обществе, и как средство

самореализации личности. Проблема самоопределения становится актуальной как для самого ученика, так и для общества. Адекватное профессиональное самоопределение – это главное достижение успеха в профессиональной деятельности [2, с. 145].

Таким образом, профессиональное самоопределение становится центральным новообразованием ранней юности. Это новая внутренняя позиция, включающая осознание себя как члена общества, принятие себя в нем.

Сегодняшний выпускник для реализации своих профессиональных планов должен быть востребован на рынке труда, должен быть компетентным в профессиональном плане, адекватно оценивать свои личные качества. Для этого необходимо формировать профессиональные качества с раннего школьного возраста, задолго до момента выпуска его из стен школы. Правильно сделанный подростком выбор – это начало пути к успеху, самореализации, психологическому и материальному благополучию [3, с. 99].

Система профориентации студентов в нашем колледже включает традиционные формы – классные часы, встречи, встречи, проводимые в стенах колледжа, а также мероприятия, требующие установления отношений с внешними организациями – предприятиями, образовательными и общественными организациями.

В рамках профориентационной работы осуществляется развитие внутреннего творческого потенциала и личностных возможностей школьников. Подготовка подрастающего поколения к созидательному труду на благо общества – важнейшая задача всей образовательной системы государства. Ее успешное осуществление связано с постоянным поиском наиболее совершенных путей трудового воспитания и профессиональной ориентации. Мероприятия, организуемые в колледже в рамках профориентационной работы, помогают подростку, вступающему в жизнь, научно-обоснованно и успешно выбрать профессию с учетом своих интересов, способностей и потребностей общества.

Использование десятилетнего формата профессионального мастерства позволило колледжу организовать сотрудничество с компаниями и университетами. А также выявить надежных социальных партнеров, которые, как и школа, заинтересованы в выборе подрастающим поколением необходимых для общества профессий и специальностей. Это, прежде всего, ферросплавный завод Аксу – филиал акционерного общества «Транснациональная компания «Казром».

Сегодняшняя молодежь, вступая во взрослую жизнь, не готова решать те проблемы, которые ставят перед ними общество и государство: самостоятельно ориентироваться в любой ситуации, находить решение в нестандартных условиях, использовать жизненный опыт, осуществлять ответственный жизненный и профессиональный выбор.

Репродуктивные методы обучения приводят к стандартизации мышления молодежи, недостаточной подготовке к творческой деятельности, неспособности принимать самостоятельные решения и искать [2, с. 100].

Сегодня в мире насчитывается около 7000 профессий, но только несколько десятков из них пользуются популярностью у выпускников школ каждый год. В большинстве случаев молодые люди выбирают профессию не потому, что их привлекает содержание деятельности, а выбирают определенный образ жизни, где профессия является лишь средством для определенного престижа и популярности в обществе.

Выбор профиля обучения и выбор профессии взаимосвязаны, поэтому предпрофильное обучение должно быть ориентировано на карьеру, чтобы помочь каждому студенту осознанно выстроить свою индивидуальную траекторию развития в условиях самостоятельного выбора профиля обучения и сферы будущей профессиональной деятельности. На современном этапе развития система профориентации призвана обеспечить координацию действий государственных органов, школы, семьи, органов профессионально-технического образования, специального среднего, высшего образования и других социальных учреждений, занимающихся их реализацией, непрерывное и своевременное решение организационных и управленческих вопросов, связанных с профориентацией, комплексное проектирование профориентационного воздействия на личность учащегося с учетом социально-экономического прогноза. Подготовка к выбору профессии важна еще и потому, что она является неотъемлемой частью разностороннего развития индивида, и ее следует рассматривать в единстве и взаимодействии с нравственным, трудовым, интеллектуальным, политическим, эстетическим и физическим совершенствованием индивида, то есть со всей системой учебно-воспитательного процесса. Таким образом, профориентация является важной составляющей как в развитии каждого человека, так и в функционировании общества в целом [3, с. 87].

Классный руководитель поддерживает связь с выпускниками школы. Большая часть ребят успешно овладевает не только профессией штукатур-маляра, но и сторожа, водителя, продавца, трудоустраивается на производстве, в строительстве, на транспорте, в торговле, в дошкольных и медицинских учреждениях (помощник воспитателя, санитарка). Всё это служит подтверждением того, что работа классного руководителя, направленная на формирование готовности к достойной ориентации в различных ситуациях жизненного и профессионального самоопределения, оказывается эффективной.

Репетиторская поддержка – педагогическая деятельность по индивидуализации образования, направленная на выявление и развитие воспитательных мотивов и интересов учащегося, поиск образовательных ресурсов для создания индивидуальной образовательной программы, для работы с воспитательным порядком семьи, формирование воспитательно-воспитательной рефлексии учащегося.

Анализ современной психологической литературы свидетельствует об интересе исследователей к проблеме профессионального самоопределения молодежи. Это связано с тем, что правильность выбора будущей профессии важна не только для самого ученика, но и для общества.

Профессиональное самоопределение тесно связано с профориентацией и рассматривается как сложный динамический процесс формирования личностью системы своих основополагающих отношений к профессионально-трудовой среде, развития и самореализации духовных и физических возможностей, формирования им адекватных профессиональных намерений и планов, реалистического образа себя как профессионала.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Андреева Г. М. Социальная психология. – М., 2004. – 350 с.
- 2 Дубровина И. В. Психология. – М. : Дрофа, 1996. – 118 с.
- 3 Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения молодежи / Е. А. Климов. – Ростов-н/Д, 2006. – 585 с.

ТЕКУЩИЕ ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРОЦЕССА ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ В ОСНОВНОЙ ШКОЛЕ

ТЕМИРГАЛЫ А. Т.

учитель английского языка, СОШГ имени Шапық Шоқин, г. Павлодар

Человек является саморегулирующей, динамической системой, и это означает, что он постоянно развивается, меняется, раскрывает в себе личностные и индивидуальные психологические качества, обеспечивающие ему достаточно широкие возможности профессионального самоопределения [1, с. 13].

Тема профессионального самоопределения была всегда актуальной. Пристальное внимание к этой проблеме отмечается еще в незапамятные времена, когда появляется «разделение труда». Так, Н.С. Пряжников указывает на невозможность дальнейшего развития общества без специального внимания к проблеме профессионального самоопределения [3, с. 256].

В научной литературе накоплен достаточно богатый опыт в области теории профессионального самоопределения, отражающийся в разработках основных положений деятельностного подхода А. Н. Леонтьева, Л. С. Выготского, С. Л. Рубинштейна и классических исследованиях Е. А. Климова [2, с. 15], А. Е. Голомштока, Л. А. Йовайши, С. Н. Чистяковой и др.

Для теоретического анализа и обобщения представляются особо интересными труды зарубежных исследователей в области профессионального самоопределения таких, как А. Маслоу, Дж. Голланда, Э. Берна, Д. Сьюпера, Э. Гинзберга, В.Р. Шмидт [3, с. 23] и др.

В Казахстане работает проект «Институт профориентаторов» внедряется в рамках комплексного плана «Программа повышения доходов населения до 2025 года»

По информации управления образования Павлодарской области, педагоги-профориентаторы прошли курсы повышения квалификации, организованные совместно BTS Education и АО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу». По итогам обучения 338 специалистам выданы сертификаты. Как сообщили в ведомстве, педагоги получали знания по основам профессионального самоопределения школьников разных возрастов, навыки организации профориентационной работы с учащимися, профориентационного сопровождения школьников.

Содержание данного курса – это объемная теоретическая и практическая информация, очень полезная педагогам, получившим новую профессию профориентатора. Был проведен обзор новой профессии, определены ее профессиональные задачи. Также составлен общий план, выполнены различные практические работы через групповые работы в залах секций, заполнено большое количество чек-листов. Специалисты разного уровня, собранные из разных регионов области, поделились своими знаниями, информацией.

В управлении образования подчеркнули, что продолжают внедрение системной комплексно-целевой программы профориентации школьников в соответствии с запросами рынка труда, с учетом человеческих ресурсов и возможностей.

Отметим, в области реализуется комплексное профориентационное сопровождение на протяжении всего времени обучения в школе: это встречи с интересными людьми, представителями различных профессий, предприятий-работодателей, представителями вузов и технического и профессионального образования, факультативные занятия профильных направлений, кружки и клубы по интересам, углубленное изучение предметов, консультации, тестирование, тренинги.

С 2020 года совместно с компанией BTS Education в регионе реализуется проект «EduNavigator.kz», направленный на профнавигацию учащихся. Проведена профориентационная диагностика учащихся 7, 10, 11 классов на платформе «EduNavigator.kz», охвачено более 20 тысяч школьников. По итогам профессиональной диагностики учащиеся выявили предрасположенность к профессии, интересы к определенным видам деятельности; получили психологический портрет личности с указанием сильных и слабых сторон; каталог перспективных профессий; перечень учебных заведений со сведениями по имеющимся специальностям (колледжи, вузы).

Раннее профессиональное самоопределение является важным этапом в жизни каждого человека. Оно позволяет молодым людям определить свои интересы, способности и цели, связанные с выбором профессии. Однако, в системе основного среднего образования существуют определенные проблемы, которые затрудняют этот процесс. В данной статье мы рассмотрим актуальные проблемы раннего профессионального самоопределения обучающихся и возможные пути их решения [3].

1. Недостаток информации о профессиях

Одной из основных проблем является недостаток информации о различных профессиях. Многие обучающиеся не имеют представления о широком спектре профессий, которые существуют в современном мире. Это затрудняет им выбор профессии, так как они не знают о возможностях и требованиях различных профессиональных областей.

Решение: Для решения этой проблемы необходимо создать систему информационной поддержки, которая предоставит обучающимся полную и объективную информацию о различных профессиях. Это может быть достигнуто через организацию профориентационных мероприятий, предоставление доступа к информационным ресурсам и проведение консультаций с профессионалами различных областей.

2. Влияние социального окружения

Социальное окружение также оказывает значительное влияние на процесс профессионального самоопределения обучающихся. Часто молодые люди подвергаются давлению родителей, учителей или сверстников, которые могут оказывать влияние на их выбор профессии. Это может привести к неправильному самоопределению и недовольству в будущем.

Решение: Для решения этой проблемы необходимо проводить работу с родителями, учителями и другими представителями социального окружения обучающихся. Они должны быть осведомлены о важности уважения выбора каждого молодого человека и оказывать поддержку в процессе профессионального самоопределения.

3. Отсутствие практического опыта

Еще одной проблемой является отсутствие практического опыта у обучающихся. Они не имеют возможности попробовать себя в различных профессиональных областях и определить, что именно им интересно и подходит. Это затрудняет выбор профессии и может привести к неправильному самоопределению.

Решение: Для решения этой проблемы необходимо организовать практические занятия и стажировки для обучающихся. Это позволит им получить практический опыт и оценить свои способности и интересы в различных профессиональных областях [5, с. 52]

Раннее профессиональное самоопределение является важным этапом в жизни каждого обучающегося. Однако, в системе основного среднего образования существуют определенные проблемы, которые

затрудняют этот процесс. Недостаток информации о профессиях, влияние социального окружения и отсутствие практического опыта - все это проблемы, которые требуют внимания и решения. Через создание системы информационной поддержки, работу с социальным окружением и организацию практических занятий можно сделать процесс раннего профессионального самоопределения более эффективным и успешным для обучающихся.

ЛИТЕРАТУРА

1 Жарикбаев К.Б. Развитие психологической мысли в Казахстане: (Со второй половины XIX в. и до наших дней). – Алма-Ата: Казахстан, 1968. – 168 с

2 Климов Е.А. Психолого-педагогические проблемы профессиональной консультации / Е.А. Климов. – М.: Знание, 1983. – 95 с

3 URL: <https://bilimdinews.kz/?p=221856>

4 Дубровина И.В. Психологические аспекты проблемы профессиональной ориентации школьников // Проблемы и перспективы развития отечественной профессиональной ориентации учащейся молодежи на современном этапе. М.–Курск, 2010. С. 100–103.

5 URL: <https://www.hse.ru/twelve/>

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ЕРТЕ КӘСІБИ ӨЗІН-ӨЗІ АНЫҚТАУЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

ТҰРСЫНБАЙ А. Г.

магистр, оқытушы, Ақсу кара металлургия колледжі, Ақсу қ.

Оқу орындары студенттерге әр түрлі жұмыс нысандары мен бағыттары арқылы кәсіби өзін-өзі анықтауға көмек көрсете алады: жұмыс берушілермен өзара байланыс, қосымша білім беруді ұйымдастыру, кәсіптік бағдарлау технологияларын пайдалану. Оқу орындарының кәсіби мамандарға жәрдемдесу жөніндегі жұмысы мен жұмысқа орналасу арасындағы өзара байланысты анықтау мақсатында зерттеу жүргізілді.

Зерттеу әдістері ретінде: Павлодар қаласындағы оқу орындардың 20 бітіруші курс студенттеріне сауалнама жүргізілді, зерттелетін бағыт бойынша оқу орындарының қызметі, сонымен

қатар жұмысқа орналастыру жөніндегі деректердің зерттемелері қарастырылды.

Зерттеу көрсеткендей, бейінді оқу орындарында мақсатты стратегиялары бар студенттер саны (медицина – 100 %, энергетика – 80 %, дене шынықтыру және спорт – 73 %) классикалық оқу орындарына қарағанда (63 %) салыстырмалы түрде басым. Сонымен қатар оң нәтиже анықталды.

Сондай-ақ, сауалнамаға қатысқандардың оқу орындары өткізетін түрлі іс-шараларға қатысуы мен жұмысқа орналастыру бойынша мониторинг көрсеткіштері, сондай-ақ белсенді кәсіби стратегиялары бар түлектердің пайызы арасындағы оң байланыс анықталды. Зерттеу нәтижелері оқу орындары қызметінің тиімділігі ұсынылатын білімнің ерекшелігіне және еңбек нарығында ұсынылатын мамандықтардың қажеттілігіне, оқушылардың білім алуға субъективті көзқарастарына, сондай-ақ жоғары оқу орындарының студенттердің бәсекеге қабілеттілігін арттыруға бағытталған іс-шараларды нақты іске асыру дәрежесіне байланысты екенін көрсетті.

Жастар халықтың неғұрлым перспективалы топтарының бірі болып табылады және кез келген елдің болашағы мен даму табыстылығын айқындайды. Еңбек саласындағы жас мамандардың жұмысқа орналасу көрсеткіштері мемлекет саясатының тиімділігін көрсететін маңызды факторлар сыртқы немесе объективті факторларға (белгілі бір мамандықтарға сұраныс пен ұсыныс, елдің экономикалық даму деңгейі, білім беру жүйесінің икемділігі мен сапасы, аймақтық жұмыспен қамту ерекшелігі және т.б.), сонымен қатар ішкі немесе субъективті факторларға (еңбек нарығындағы түлектердің мінез-құлқы, студенттердің оқу бағдарламасын игеру мотивациясы мен жетістігі, Мамандық таңдау мотивтері және т.б.) байланысты болуы мүмкін [1, 35 б.].

Жас мамандардың бірқатар артықшылықтары бар: ұтқырлықтың жоғары көрсеткіштері (еңбек, әлеуметтік), ашықтық немесе инновациялық идеяларға қарсылықтың аз болуы, өзін-өзі жүзеге асыруға және жетілдіруге деген ұмтылыс, алдағы жұмыс қабілеттілігінің ұзақ кезеңі, жоғары білім деңгейі. Оң ерекшеліктерден басқа, зерттеушілер жастардың еңбек нарығына бейімделуіне теріс әсер ететін бірқатар ерекшеліктерді бөліп көрсетеді: практикалық еңбек тәжірибесінің болмауы; өз жұмысында нақты және практикалық бағдарларға емес, оқу орнында қалыптасқан идеалдарға назар аудару; әлеуметтік жетілмегендік, соның салдарынан шамадан тыс эмоционалдылық, максимализм

және ұжымда қарым-қатынас орнатудағы проблемалар туындауы мүмкін; жастардың кәсіби қалауының тұрақсыздығы; жұмыс берушілердің талаптарының түлектердің біліктілігіне сәйкес келмеуі; жас мамандардың жұмыс іздеуінде тиімді дағдыларының болмауы [2, 5 б.].

Оқу орнының маңызды міндеті және оның тиімділігінің критерийлерінің бірі қазіргі еңбек нарығында жұмысқа орналасуға және тиімді қызметке дайын бәсекеге қабілетті маман даярлау болып табылады, ал арнайы оқу орнын оқыту кезеңі кәсіби өзін-өзі анықтаудың маңызды кезеңі болып табылады. Онда студенттер кәсіби дайындықтан өтіп қана қоймай, сонымен қатар кәсіптік оқытудың бірінші және соңғы жылдарында айқын көрінетін дағдарыстық кезеңдер ретінде өзекті болып табылатын кәсіби таңдау мәселелерін бастан кешіреді. Егер бірінші курс студенттері мамандықтың жеке мүдделері мен бейімділіктеріне сәйкестігін түсінуге негізделген кәсіби таңдау мотивациясын қалыптастыру арқылы оқу процесіне бейімделу тетіктерін қалыптастыруы керек болса, онда жоғары курс студенттері үшін болашақ мамандықты түсіну оның қоғамдағы қажеттілігі мен жұмысқа орналасу перспективалары туралы идеялармен байланысты, бұл оқу мотивациясының әлеуметтік-кәсіби болып өзгеруіне ықпал етеді. Осыған байланысты арнайы оқу орындарының миссиясы студенттердің кәсіби құзыреттіліктерін ғана емес, сонымен қатар «кәсіби өзін-өзі жүзеге асыру саласындағы мақсатқа жетудің ұзақ мерзімді жоспары ретінде және өмір сүрудің жедел мақсаттары мен оларға қол жеткізу құралдарын табу (ауыстыру) және іске асыру процесі ретінде айқындалатын өмірлік стратегияның элементі» ретінде белсенді кәсіби стратегияларды қалыптастыруға бағытталуы тиіс [3, 414 б.].

Кәсіби дамуға байланысты стратегияларды зерттеу зерттеудің өзекті пәнаралық саласы болып табылады. Отандық ғылымдағы көптеген зерттеулер кәсіби стратегиялардың жекелеген жақтарын қарастырады. Сонымен, А.А. Борисова кәсіпте өзін-өзі жүзеге асыруға және мансабын ілгерілетудегі белсенділікке бағдарлану критерийлерін негізге ала отырып, жұмыспен қамту стратегиясының 4 түрін анықтайды: белсенді-мақсатты, пассивті-мақсатты, белсенді-мақсатты емес (кездейсоқ) және мақсатсыз. Арнайы оқу орындарында студенттің кәсіби дамуы бойынша жүйелі жұмыс оның белсенді типтегі стратегиясын қалыптастыруға ықпал етеді деп санаймыз, бұл адамға өзінің ерекшеліктері мен қалауына сәйкес мамандық таңдауға, одан қанағат алуға, оқу кезінде күш-

жігерді барынша арттыруға, барлық қажетті кәсіби дағдылар мен дағдыларды игеруге, еңбек қызметінің ерте тәжірибесі, мақсатқа бағытталған мансап сатысы бойынша ілгерілеуге құзыреттіліктерді қалыптастыруға мүмкіндік береді [4, 96 б.].

Ресейлік оқу орындардың жұмыс тәжірибесін зерттеу қазіргі уақытта жұмыс берушілермен және студенттермен жұмыс істеудің дәстүрлі түрлерінен басқа, еңбек нарығында субъективті позицияны қалыптастыруға ықпал ететін және нәтижесінде жұмысқа орналасудың тиімділігін арттыратын жаңа формалар мен әдістер біртіндеп енгізіле бастағанын көрсетеді.

Көптеген оқу орындар студенттерді бос орындар жәрмеңкелерін (мансап күндерін) өткізу сияқты аймақтық экономикада сұранысқа ие мамандықтар туралы ақпараттандырудың әртүрлі тәсілдерін кеңінен қолданады, олардың барысында әлеуетті жұмыс берушілермен тікелей өзара іс-әрекет ұйымдастырылады, студенттер еңбек нарығындағы жағдаймен танысуға, нақты жұмыс берушілердің өтініш берушілерге қойылатын талаптарын білуге, болашақ жалақы деңгейін болжауға және т. б. Бұл қызмет бағыты әртүрлі ұйымдастырушылық формалар мен масштабтарға ие болуы мүмкін: жекелеген оқу орындарының бөлімдері немесе жалпы арнайы оқу орындарының іс-шаралардан бастап, аймақтық жұмыспен қамту орталықтары мен кадр агенттіктерінің қолдауымен облыстық жәрмеңкелерге дейін.

Кәсіби позицияны дамыту тікелей қызметке қосылмай мүмкін емес, ол, әдетте, оқу және өндірістік тәжірибелер, сондай-ақ тағылымдамалар барысында жүзеге асырылады, оны өту барысында студенттер нақты кәсіби тәжірибе алады. Тәжірибелер мен тағылымдамаларды ұйымдастырудың дамыған және әр түрлі жүйесі, сондай-ақ жұмыс берушілермен өзара әрекеттесудің басқа түрлері, мысалы, оларды оқытушы ретінде оқу процесіне қосу (кәсіби стандарттың міндетті талабы) болашақ мамандықпен толық танысудың, мансаптық өсу мүмкіндіктерін түсінудің маңызды шарты болып табылады.

Үздіксіз білім берудің заманауи тұжырымдамасы және қарқынды дамып келе жатқан еңбек нарығы аясында қосымша кәсіптік білім беру жұмысқа орналасу мүмкіндіктерін кеңейтудің дәстүрлі әдісіне айналады. Арнайы оқу орындары өңірлер экономикасындағы белгілі бір кәсіптер мен жекелеген құзыреттерге сұранысты ескере отырып, қосымша білім беру және біліктілікті арттыру бағдарламаларының спектрін үнемі жаңартып отырады

және кеңейтеді. Күндізгі бөлімнің студенттері осы бағдарламаларды игеруге көбірек жүгінеді, оларды бәсекеге қабілеттілікті арттыру мүмкіндігі деп санайды [1, 42 б.].

Кәсіби өзін-өзі анықтау траекторияларын, белсенді кәсіби стратегияларды, өзін-өзі дамыту және мансаптық жоспарлау құзыреттерін дамытуға бағытталған жұмыстың тағы бір түрі – түлектерді жұмысқа орналастыруды жүйелі қолдауға бағытталған арнайы және жоғары оқу орындары қолданатын әртүрлі білім беру технологиялары. Әр түрлі курстардың студенттерімен өзін-өзі тану, өзін-өзі ұйымдастыру қабілеттерін дамытуға, кәсіби дамудың жеке траекторияларын құруға, коммуникативтік құзыреттіліктер мен командалық жұмыс дағдыларын қалыптастыруға бағытталған дәрістер, тренингтер және іскерлік ойындар түріндегі сабақтың жеке-кәсіби даму динамикасын анықтауға мүмкіндік беретін кәсіптік бағдар беру диагностикасы жүргізіледі.

Студентті болашақ кәсіби қызметтің субъектісі ретінде қалыптастыру әр түрлі қызмет түрлерін кешенді қолдану арқылы тиімдірек болатыны анық. Мұндай жұмыс, әдетте, кәсіптік дамуға жәрдемдесуге бағытталған жеке арнайы оқу орны немесе университеттік құрылым шеңберінде жүзеге асырылады (бөлімдер жұмыспен қамтуға жәрдемдесу орталықтары, жұмыспен қамту практикасы бөлімдері, мансапты дамыту орталықтары және т.б.). Бұл бөлімшелер, әдетте, бірқатар функцияларды орындайды:

- оқу процесінде студентті сүйемелдеуді жүзеге асырады: кәсіптік бағдар беру іс-шаралары, белсенді мансаптық стратегияларды дамыту бойынша сабақтар, еңбек нарығында мінез-құлық дағдыларын дамыту;

- жұмыс берушілермен өзара байланысты ұйымдастырады: білім беру бағдарламаларын, практиканы, тағылымдаманы келісу;

- еңбек нарығының мониторингі және түлектерді жұмысқа орналастыру бойынша талдамалық жұмыс жүргізеді.

Оқу орындарының ресми сайттарын зерделеу түлектерді жұмысқа орналастыруға жауапты бөлімшелердің болуын көрсетті, алайда өткізілетін іс-шаралардың көлемі жүргізілетін жұмыстың нысандары мен әдістері ретінде де ерекшеленеді. Көптеген оқу орындары жұмыс бағыттарының стандартты жиынтығымен шектеледі: ұйым түлектердің жұмысқа орналасуын бақылау практикасы, студенттермен жеке жұмыс іс жүзінде ұсынылмайды (мансаптық жоспарларды құруға, түйіндеме жазуға және т.б.). Барлық арнайы оқу орындарында қайта даярлау және біліктілікті

арттыру бағдарламаларының кең ауқымы бар қосымша білім беру бөлімшелері жұмыс істейді.

Осылайша, жоғары оқу орындарының студенттердің кәсіби өзін-өзі анықтауын дамыту жөніндегі қызметі түлектердің кәсіби стратегияларын дамытуды және оларды жұмысқа орналастырудың сәттілігін айқындайтын жалғыз шарт болып табылмайды. Жұмысқа орналасқан түлектердің сандық жағынан көрінетін ЖОО қызметінің тиімділігінің нақты көрсеткіштері бірнеше факторларға байланысты: ұсынылатын білімнің ерекшелігі және еңбек нарығында ұсынылатын мамандықтардың қажеттілігі; жоғары оқу орындарының студенттердің бәсекеге қабілеттілігін арттыруға бағытталған іс-шараларды нақты іске асыру дәрежесі; білім алуға оқушылардың субъективті көзқарастары. Жұмыспен қамтудың тиімділігі тек білім беру факторларының ғана емес, сонымен қатар экономикалық, атап айтқанда, объективті экономикалық және әлеуметтік процестердің көрінісі болып табылатын еңбек нарығындағы мамандыққа деген сұраныстың салдары деп қорытынды жасауға болады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Зеер Э. Ф., Сыманюк Э. Э. Тұлғаның кәсіби қалыптасу дағдарыстары // Психологиялық журнал. – 1997. – Т. 18. – № 6. – Б. 35–44.
- 2 Иванова Е. В. Жастар еңбек нарығы: тепе-теңдік мәселелері // Вестник Челябинского государственного университета. – 2012. – № 3(257). – Б. 89–91.
- 3 Кремень Ф. М., Кремень С. А. Жоғары оқу орындарының дайындығы жағдайында жастардың кәсіби стратегияларын қалыптастыру // Известия Смоленского государственного университета. – 2017. – 4(40). – Б. 413–423.
- 4 Борисова А. А. ЖОО студенттерін жұмысқа орналастыру стратегиясы // Известия ИГЭа. – 2012. – № 4(84). – Б. 96–100.

ПСИХОЛОГИЯ ВЫБОРА: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАННЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ

ХАЙМУЛДИНА А. Ю.

старший преподаватель, кафедра «Личностное развитие и образование»,
Торайгыров университет, г. Павлодар

АНТЯСОВА Т. О.

студент, Торайгыров университет, г. Павлодар

Процесс профессионального самоопределения является ключевым этапом в жизни каждого человека, определяющим его будущую профессиональную траекторию и личностное развитие. В современном обществе, где динамичные изменения требуют постоянного обновления знаний и навыков, вопрос выбора профессии становится особенно актуальным и значимым.

Раннее профессиональное самоопределение обучающихся – это комплексное понятие, которое описывает процесс осознания и выбора будущей профессиональной деятельности на ранних этапах образования. Такое самоопределение является важным моментом в жизни каждого человека, поскольку от выбранной профессии зависит его будущее развитие и успешность в карьере. Раннее профессиональное самоопределение представляет собой процесс, в ходе которого обучающиеся формируют собственные представления о своих профессиональных интересах, наклонностях и целях [1].

В данной статье мы сосредоточимся на теоретических аспектах выбора будущей профессии. Во-первых, необходимо изучить психологические особенности раннего профессионального самоопределения личности. Понимание психологических особенностей этого процесса поможет раскрыть внутренние механизмы, лежащие в основе принятия профессиональных решений. Дети и подростки находятся в стадии активного формирования личности, и выбор профессии становится одним из самых важных аспектов этого формирования. Исследования показывают, что процесс профессионального самоопределения тесно связан с развитием личности и формированием самосознания обучающегося. В этом контексте важно изучить такие психологические аспекты, как самооценка, мотивация, интересы и ценности, которые оказывают существенное влияние на выбор профессии. Например, уровень самооценки может определять уверенность в собственных

способностях и готовности к выбору определенного профессионального пути, а мотивация может определять направленность усилий в достижении карьерных целей [2].

Психологические исследования позволяют выявить различные факторы, влияющие на раннее профессиональное самоопределение, такие как социокультурные особенности, образовательная среда и семейное воспитание. Возрастной период, в котором обучающиеся начинают формировать свои профессиональные интересы, называется ранним юношеским возрастом. В этот период происходят значительные изменения в психологическом развитии и самосознании молодых людей. Они начинают осознавать свои возможности и ограничения, а также проявлять интересы к различным профессиям. Обучающиеся должны понимать, что выбор профессии должен быть основан не только на внешних факторах, но и на их собственных убеждениях и стремлениях.

Во-вторых, важно изучать способы создания благоприятной и стимулирующей среды, которая позволит обучающимся исследовать разные профессиональные сферы и определиться с выбором. Поэтому в период самоопределения особенно важным аспектом является поддержка со стороны образовательных учреждений, родителей и профессиональных консультантов. Обучающиеся нуждаются в сопровождении и помощи в процессе профессионального самоопределения, чтобы избежать ошибок и принять обдуманные решения.

Одним из аспектов в контексте создания необходимых условий для успешного профессионального самоопределения является профориентационная работа, проводимая в образовательных учреждениях. Образовательная система должна предоставить обучающимся достаточно информации о различных профессиях и их особенностях. Также аспектом раннего профессионального самоопределения является знание о возможностях трудоустройства. Обучающиеся должны иметь доступ к информации о различных профессиях, требованиях к ним, перспективах развития и возможностях карьерного роста. Это поможет им сделать осознанный выбор, исходя из своих интересов, способностей и ценностей.

Важным аспектом в поддержке обучающихся в процессе профессионального самоопределения является создание возможностей для практического опыта и экспериментирования. Образовательные программы должны включать в себя практику, стажировки, проектные работы и другие формы активного участия

в профессиональной деятельности, что поможет обучающимся лучше понять свои предпочтения, умения и способности. Этот практический опыт не только даст оптантам реальное представление о том, что означает работа в конкретной сфере, но также поможет им развить необходимые навыки и компетенции для успешной карьеры.

В-третьих, изучение различных методик и технологий, используемых для раннего профессионального самоопределения, также повысит эффективность профессионального самоопределения. Существует множество подходов к этому процессу, от традиционных тестов и опросников до инновационных интерактивных методик, основанных на использовании современных информационных технологий и онлайн-ресурсов. Один из них заключается в ознакомлении обучающихся с различными профессиями через мастер-классы, профессиональные практики и лекции от представителей разных профессиональных сфер. Это помогает оптантам получить информацию о различных профессиях, их требованиях и возможностях. Второй подход включает использование различных методов и инструментов для идентификации профессиональных интересов и способностей, таких как психологические тесты, анкеты и индивидуальные консультации. Это помогает обучающимся лучше понять себя и сделать осознанный выбор своего будущего пути. Изучение этих методик и их применение в образовательной практике может значительно улучшить результаты процесса раннего профессионального самоопределения [3].

Помимо этого, важно, чтобы профориентационная работа включала в себя не только предоставление информации о профессиях, но и организацию практических мероприятий, таких как мастер-классы, стажировки, встречи с представителями различных отраслей промышленности и бизнеса. Это поможет обучающимся не только получить представление о том, как выглядит работа в конкретной сфере, но и попробовать себя в различных профессиональных областях, что важно для формирования реалистичных представлений о своих будущих карьерных путях.

Таким образом, проблема выбора профессии и теоретические аспекты раннего профессионального самоопределения обучающихся представляют собой сложную и многогранную сферу, требующую детального исследования. Данные вопросы включают в себя изучение психологических особенностей, условий создания благоприятной и стимулирующей среды, а также методик, которые помогают определиться с профессиональными предпочтениями

еще на ранних этапах образования. Комплексный подход к раннему профессиональному самоопределению обучающихся является неотъемлемой частью эффективных образовательных программ, включающий в себя не только предоставление информации о различных профессиях и организацию практических мероприятий, но также акцентирует внимание на развитии личностных качеств и навыков, способствующих осознанному и успешному выбору профессии, отвечающей интересам и потребностям каждого обучающегося.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Белова С. Н., Чаплыгина А. В. Анализ современных подходов к проблеме профессионального самоопределения обучающихся в мировом образовательном пространстве. [Электронный ресурс]. – URL: <http://scientific-notes.ru/pdf/050-023.pdf> 15.11.2018).
- 2 Чистякова С. Н., Родичев Н. Ф. От учебы к профессиональной карьере : учебное пособие / С. Н. Чистякова, Н. Ф. Родичев. – М. : Academia, 2013. – 176 с.
- 3 Никифоров А. Л. Деятельность, поведение, творчество. – М. : Политиздат, 1990. – С. 52–69.

КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ КӘСІБИ ҚҰЗІРЕТТІ МАМАН ДАЯРЛАУДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

ХУАНШ Б.

жалпы білім бер етін пәндер оқытушысы,
Ақсу кара металлургия колледжі, Ақсу қ.

Кәсіптік білім беру мекемелерінің маман – түлектерін даярлау сапасының проблемасы қазіргі әлемде өзекті болып табылады. Білімге негізделген қоғамда әлеуметтік-экономикалық дамудың негізгі факторы адамның тәжірибесі, дағдылары, дағдылары, шығармашылық қабілеттері, адамгершілік құндылықтары және еңбек мәдениеті болып табылатын адами капитал болып табылады. Бүгінгі таңда кәсіби маманнан қандай да бір арнайы ақпаратқа ие болу емес, ақпараттық ағындарды шарлау, мобильді болу, жаңа технологияларды игеру, өзін-өзі оқыту, жетіспейтін білімді немесе басқа ресурстарды іздеу және пайдалану мүмкіндігі қажет.

Бүгінгі таңда мамандарға ғылымда, білім беруде, технологияларды дамытуда болып жатқан жаһандану процестеріне

байланысты ерекше талаптар қойылады. Халықаралық жұмыс күші нарығының дамуы еңбек қатынастарының қолданыстағы тәжірибесіне елеулі өзгерістер енгізеді. Кәсіптік білім берудің тиімділігі мен сапасын кәсіптік білім беру мекемелері түлектерінің жұмысқа орналасу көрсеткіштері, олардың әлеуметтік әл-ауқаты, жас жұмысшылар мен мамандардың еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілік деңгейі, жастар жұмыссыздығының көрсеткіштері бойынша өлшеу әдетке айналған. Бүгінгі таңда біздің түлектер қазіргі заманғы еңбек нарығына енеді, оның негізгі сипаттамалары өзгергіштік, икемділік, жоғары Инновациялық динамика болып табылады. Сондықтан жұмыс берушілердің жұмысқа орналасқандарға қойылатын талаптары айтарлықтай өзгерді.

Жоғары білікті маман даярлау, дамыту кәсіби құзыреттілік оны ұйымдастырусыз мүмкін емес. Үздіксіз білім беруге көшу жағдайында студенттердің жүйелі, мақсатты, өзіндік жұмысы, білім берудің маңызды компоненттерінің бірі ретінде қарастырылады, бұл процесс, кәсіби-танымдық және болашақ мамандардың шығармашылық белсенділігі [1, 36 б.].

Қазіргі заманғы ғылыми-техникалық үрдістің даму қарқыны, білім беру жүйесінің алдына жаңа міндеттер қойып отыр. Ең бастысы – өз жұмыс орнына және бүкіл техникалық тізбекте технологияның үздіксіз өзгерістеріне тез бейімделе алатын орындаушының тұлғасын қалыптастыру міндеті. Біліміне, біліктілігіне, парасатына пайымы сай ұстаз бүгінгі таңда жас ұрпаққа білім беру жүйесінде болып жатқан оң өзгерістерге байыппен қарап, оның заман талабына сай мән-маңызын түсінеді. Әлемдегі озық, бәсекелестікке қабілетті елдердің қатарына еніп, өркениетті елдермен иық тіресе тұру міндеті еліміздің ертеңгі азаматтарының қолында. Әлем тәжірибесі көрсеткендей, кез-келген мемлекеттің экономикалық жетістігі сол елдің білім жүйесі мен азаматтарының білім дәрежесіне байланысты. Өйткені білім арқылы ғана қоғамның интеллектуалдық капиталы мен инновациялық әлеуеті қалыптасады.

Тұңғыш президентіміз «Қазақстан-2050» стратегиясында: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауында «Білім және кәсіби машық – заманауи білім беру жүйесінің, кадр даярлау мен қайта даярлаудың негізгі бағдары. Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек. Барлық жеткіншек ұрпақтың функционалдық сауаттылығына да зор көңіл бөлу қажет», – деп атап көрсетті [2].

Сондықтан да ұстаздарды серпілістер мен жаңарулардың қарсаңындағы басты тұлға дей аламыз. Ендеше жүктеліп отырған аса жауапты міндет, білім саласындағы реформалар, педагогикалық әдіс-тәсілдердің тың, мәнді, әрі сапалы болуын талап етіп отырған осы бір айтулы кезеңде, мұғалімдер жылдар бойы жинақтаған іс-тәжірибесін жаңа технологияларға ұштастыруы қажеттігі туындайды.

Қазіргі педагогика ғылымында негізгі базалық ілімдердің бірі «құзыреттілік» болып отыр. Құзыреттілік дегеніміз – тұлғаның бойында білім, дағды, іскерлік, ерік күш-жігердің болуы. Құзыреттілік жаңа әлеуметтік-экономикалық жағдайда аман қалуды қамтамасыз етеді және олар бәсекеге қабілетті маманмен қамтамасыздандырады. Көптеген елдерде құзыреттілікке жаңаша мән беру білімді жоғары дәрежеге көтергені мәлім. Құзыреттілік еңбек нарығында тұрақты өсіп отырған талаптармен, шапшаң технологиялық өзгертулермен, соның ішінде академиялық және еңбектегі мобильдік өсуімен негізделген. Құзыреттіліктің жеке компоненттерін анықтай отырып, ол адамның алдына қойған мақсаттарын орындауға көмектесетін сипаты мен икемділігін атайды.

Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық даму мақсатын жүзеге асыруда кәсіптік білім беретін мекемелердегі бәсекелестік қабілеті бар болашақ мамандарға әртүрлі өндірістік салаларға даярлау деңгейі білім беру жағдайларымен анықталады.

Қазіргі таңда жан-жақты маман даярлау олардың әлеуметтік, кәсіптік, өздік жұмыс жасай алу қабілеттерін дамытумен белгіленеді. Себебі әлеуметтік сала экономикасын дамыту осы болашақ мамандардан төмендегідей шарттардың орындалуын талап етеді:

- жүйелі ойлау;
- экологиялық, құқықтық, ақпараттық мәдениет;
- кәсіпкерлік мәдениет;
- өзін-өзі тану және басқаларға ұсыну;
- өз қызметін білімді талдау;
- кейбір өндірістік жағдайларда өз бетімен дұрыс шешім қабылдай алу;
- жаңа білімді өз бетімен меңгеру;
- әр іске жауапкершілікпен қарау.

Осыған орай, біздің қаржы-экономикалық пәндер «Қаржы» мамандықтары бойынша мемлекеттік білім стандарттары негізінде құрылған типтік жұмыс бағдарламалары, оның негізінде дайындалған оқу жұмыс бағдарламалары, тақырыптық-күнтізбелік жоспарлар, оқу-әдістемелік кешендер, есептер жинағы,

электрондық оқулықтар қолданылып келеді. Мұның барлығы маман моделінің нарықта қажеттілігін туғызуға бағытталуы қажет. Өйткені соңғы кездерде білім саласында біліктілік моделінен құзыреттілік моделіне ауытқу көп қарастырылып жүр, яғни жұмыс берушіні көбінесе біліктілік емес, құқық, ақпарат, әлеуметтік сала жағынан құзіретті мамандар қызықтырады. Дегенмен біліктілікке қосымша құзыреттілік бірге жүрген жағдайда маман моделі жүйелі сипатталады деуге әбден болады.

Техникалық ғалымдар докторы Н. А. Селезнева және физико-математикалық ғылымдар кандидаты И. Н. Медведевтің ғылыми басшылығымен Мамандарды салалы даярлау мәселесін зерттеу орталығында Псков мемлекеттік педагогикалық университетімен шығармашылық бірлестікте орындалған іс-тәжірибеге назар аударатын болсақ, мамандардың негізгі, жалпы кәсіптік және арнаулы құзыреттілігі бөлінген [3, 15 б.].

Негізгі құзыреттілік.

Негізгі құзыреттілік сала ерекшелігіне қарамастан барлық мамандар бойынан табылу керек деп қарастырылған, себебі ол құзыреттілік маман біліктілігінің негізін құрайды, оның ішінде:

- ақпараттық;
- коммуникативтік (қатысымдық);
- әлеуметтік-құқықтық құзыреттілік көрсетілген.

Ақпараттық құзырет – мамандардың компьютерлік білімділігі, жаңа ақпараттық технологияларды қолдана алу (мультимедия, электронды пошта, Интернет) мүмкіндігі.

Коммуникативтік құзырет – бірлесіп жұмыс істеуді бағалау, адамдар арасындағы сенімділік, бірін-бірі түсіну, тындау, сыйлау, этикет сақтау, дәстүрді білу, дау жан-жалды шеше алу, бұзылған қатынастарды түзету, өз қателігін түсіне білу, топпен жұмыс жасай алу, орындаушылардың жұмысын дұрыс ұйымдастыру, басқару шешімдерін таба алу және қолдана білу қабілеттері.

Әлеуметтік-құқықтық құзірет – өз елінің азаматы ретінде өзінің және қоғам мүшелерінің әлеуметтік қызметтерінің маңызын түсіну, қоғамдық міндеттерге тұрақты қарау, мемлекет нышандарын білу, адам құқығын жете білу, қажетті жағдайларда оларды қолдану, өзіне жауапкершілік арту жатады.

Осы жоғарыда аталған үш құзіреттілік барлық азаматтар үшін, олардың мамандығына, білім деңгейіне, тұратын жеріне қарамастан негізгі қажетті қасиеттер болып саналады [4, 5 б.].

Жалпы кәсіптік құзыреттілік.

Бұл құзіреттілік әр сала маманының кәсіби мазмұнына сай қарастырылған. Қазіргі заман қаржыгерлері, банкирлері, есеп саласының қызметкерлері қандай кәсіптік қызметтерге даяр болуы керек? Осы жағынан қарастыратын болсақ, бұл мамандықтар бойынша болашақ мамандар қазіргі өзгермелі нарықтық экономика жағдайында мәселені уақытында анықтай алу, оның себептерін, жағымды және жағымсыз жақтарын белгілеу, кәсіпорын тұтынушыларымен, клиенттерімен тіл табыса алу қасиеттерімен бағаланады.

Осыған орай, экономикалық мамандықтарының мақсаты – ой-өрісі жаңашыл, өзгерістерге тез бейімделгіш, шығармашылық деңгейде қызмет атқара алатын, жан-жақты, қазіргі заман талабына сай бәсекелестікке түсе алатын, теория жүзінде алған білімін тәжірибемен байланыстыра алатын, әсіресе елдегі жалпы халықаралық деңгейдегі экономикалық жағдайларды сараптап, талдай алатын маман даярлау деп санаймын.

Құзіретті маман даярлау мақсатында «Білім алушылардың білімділік белсенділігін арттыру технологиясын» пайдаланамын. Бұл оқыту технологиясы бойынша білім беру мақсаты - оқушыларға өндірістік ситуациялар беру арқылы өз бетінше жұмыс жасау қабілетін, дұрыс шешім қабылдау мүмкіндігін қалыптастыру арқылы бәсекеге қабілетті маман ретінде дамуына көмектесу. Себебі күнделікті өмірде, іс әрекет ету сферасында адамға қажетті маңызды құзыреттілік, ол мәселелерді шеше білу. Егер студент мәселелерді шеше білу қабілетін игерсе, болашақта олар жұмыс жасайтын ұйымда оларға деген қажеттілік арта түседі.

Білім алушылардың іс-әрекетін белсендіруге және қарқындыруға негізделген технологиялардың бірі «Проблемалық оқыту». Ерекшелігі: білім алушыны өз бетімен ізденуге үйрету, олардың танымдық және шығармашылық икемділіктерін дамыту, білетіні мен білмейтінінің арасындағы қайшылықтарды ашу әрі проблемалық міндеттер қою. Проблемалық оқытудың қалыптасу тарихына үңілсек, Сократ өзінің шәкірттерін логикалық ойлауға, зерттеулердің нәтижелерін табуға бағыттап отырған. Руссо білімді игеру үшін ситуациялар қою арқылы жүзеге асырған [5, 3 б.].

Арнаулы құзыреттілік.

Оқу орны түлегі моделі – белгілі бір өндіріс, ғылым, мәдениет саласындағы жұмысшы құзіреттілігін сипаттай алуы. Сондықтан әр оқушының өз мамандығына байланысты арнаулы құзіреттілігін

анықтау қажет. Арнаулы құзіреттілік – маманның сала ерекшелігіне байланысты кәсіби мәселелерді шешу, білім және іскерлік деңгейін көтеру сияқты қабілеттермен байланысты.

Колледждің қаржы-экономикалық бөлімі түлектері келесідей базалық құзыреттерді меңгереді:

- мәселелерді шешу, қауіп-қатерді бағалап және қалыпсыз жағдайларда шешім қабылдауды;
- кәсіптік міндеттерді қою және шешу үшін, кәсіптік және тұлғалық даму үшін қажетті ақпараттарды іздеп, талдап және бағалауды;
- кәсіптік қызметті жетілдіру үшін ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалануды;
- кәсіптік іс-әрекетті реттейтін мәселелер бойынша нормативтік-құқықтық актілерді қолдануды;
- бекітілген есептеу-есеп беру құжаттарын жүргізуді;
- қаржылық жоспарлауды;
- ұйым қызметінің экономикалық тиімділігін жоғарлататын іс-шараларды құруды;
- қаржы есебін жасау, рәсімдеуді;
- ұйымның қаржылық жағдайына талдау жүргізуді.

Еліміздің экономикалық, саяси, мәдени, қоғамдық өміріндегі өзгерістерге сай білім беру ұйымдарының үлкен жауапкершілікті сезініп, білікті, өз ісінің шебері, бәсекеге қабілетті, кең ауқымды, жан-жақты дамыған маман дайындауға ұмтылуы, өзінің бүкіл қызметін осы бағытта құруы заңды құбылыс, себебі қоғам өзінің әлеуметтік-экономикалық және рухани дамуының мазмұны мен сипатының өзгеруіне және еңбек сапасына талаптың жоғарылауына байланысты өз ісін жетік білетін, кәсіби білімі мол мамандарды қажет етеді [6, 4 б.].

Соңғы жылдары болашақ мамандардың құзыреттілігі туралы пікірлер, кәсіби маман даярлау мәселелері жайлы көптеген пікірлер айтылуда. Соларға сүйене отырып, мұның өзі болашақ мамандарды қоршаған дүниені, табиғатты, қоғамдық өмірдің құбылыстарын тану, әлеуметтік-экономикалық даму мәселелерін пайымдау, талдау, маңыздысын ажырата білуге, адамдармен қарым-қатынастағы жоғары мәдениеттілікке үйренуге мүмкіндік береді.

Еліміздің болашақта көркейіп, бәсекеге барынша қабілетті мемлекеттердің қатарына қосылуы бүгінгі ұрпақтың қандай білім мен тәрбие алатынына тікелей байланысты. Еліміздің оқу орындарының алдында жан-жақты дамыған, саяси сауатты, терең

теориялық біліммен қаруланған, адамдармен қарым-қатынас мәдениетін меңгерген маман дайындау міндеті түр [7, 3 б.].

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 ҚР «Білім беруді дамытудың 2011–2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы».
- 2 «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-III Қазақстан Республикасының Заңы (2024.01.01. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен).
- 3 «Қазақстан жолы - 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы, Астана қ., 2014 жылғы 17 қаңтар
- 4 Нұрмашқызы А. Қатысымдық құзыреттілік мәселесі туралы // Білім. Образование. – 2008. – № 6. – Б. 32–33.
- 5 Назарбаев Н. Инновациялар мен оқу-білімді жетілдіру арқылы білім экономикасына» Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінде оқылған лекция. – Астана, 2006.
- 6 Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. – М., 2002.
- 7 Шилова О. Н. Что такое ИКТ-компетентность студентов педагогического университета и как ее формировать // Информатика и образование. – 2004. – № 3. – Б. 96–100.

Мазмұны

Алимбаева Р. А. Современные технологии и методы сопровождения профессионального самоопределения обучающихся	3
Әнуарбек Д. А., Щербак Е. П. Современная ситуация профессиональной ориентации школьников и возможные меры по ее улучшению	8
Байцым Е. А., Иваненко Л. В. Профориентационная работа на уроках художественного труда	13
Балтабаева Б. А., Шайхатова Д. Т., Влияние раннего профессионального самоопределения на карьерное развитие: перспективы и факторы	17
Батталова Л. К., Төлжубай Н. Б. Технология о правильном выборе профессии	23
Бахыт Х. Кәсіби проблеманың өзектілігі қазіргі жағдайда білім алушылардың өзін-өзі анықтауы	27
Бирюкова У. А., Пахомова О. Б. Дерматоглифика: ключ к профессиональному пути. Ответы на кончиках пальцев	32
Болат Д. Б., Уздымбаева А. А. Роль раннего профессионального самоопределения в карьерном развитии	37
Герлиц Л. Н. Ошибки старшеклассников при выборе профессии и возможность их профилактики	41
Ерғазы Ж. Мамандықты таңдау – болашақты таңдау	47
Ксембаева С. К., Каюмова М. С. О взаимовыгодном взаимодействии университета и школ в рамках ранней профориентации	53
Кульмаганбетова Р. А., Ақбөпе А. Мектептегі кәсіптің бастауы: ұлттық құндылықтарды ұлықтау	56
Кульмаганбетова Р. А., Болат А. Көркем тоқыма, сәндік қолданбалы өнер арқылы білім алушылардың ерте кәсіби дамуын қолдау: технологиялары мен тәжірибелері	63
Кульмаганбетова Р. А., Рахметолла Р., Жумажанов А., Танатар А., Байзуллаев А. Білім алушылардың ерте кәсіби өзін-өзі анықтауында ұлттық ат спорты ойындарын дамытудың жолдары	71
Нагметова П. С., Зайнуллина Д. Ж. Кәсіптік білім беру жүйесінде кәсіби құзіретті маман даярлауды қалыптастыру	78

Пшембаев М. А., Гуляев И. А. Эффективные технологии и практики сопровождения раннего профессионального самоопределения.....	84
Рядных О. В. Качество профессиональной подготовки студентов в условиях технического и профессионального образования.....	87
Санжарова Н. А. Организация профориентационного сотрудничества с предприятиями и техническими колледжами	94
Темиргалы А. Т. Текущие проблемы и пути совершенствования процесса профессионального самоопределения в основной школе	98
Тұрсынбай А. Г. Білім алушылардың ерте кәсіби өзін-өзі анықтауының теориялық аспектілері	101
Хаймулдина А. Ю., Антасова Т. О. Психология выбора: теоретические основы раннего профессионального самоопределения обучающихся	107
Хуанш Б. Кәсіптік білім беру жүйесінде кәсіби күзінретті маман даярлауды қалыптастыру	110

**«НОББ жүйесіндегі білім алушылардың ерте кәсіби
өзін-өзі анықтаудың өзекті мәселелері» атты
Республикалық ғылыми-практикалық
конференциясының
МАТЕРИАЛДАРЫ**

Техникалық редактор: А. Р. Омарова
Корректор: А. Р. Омарова
Компьютерде беттеген: А. Р. Омарова

Басуға 29.02.2024 ж.
Әріп түрі Times.
Пішім 29,7 × 42 1/4. Офсеттік қағаз.
Шартты баспа табағы 6,84. Таралымы 500 дана.
Тапсырыс № 4192

«Toraighyrov University» баспасы
«Торайғыров университеті» КЕАҚ
140008, Павлодар қ., Ломов к., 64.